

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiia Rantalainen

”EI MUSTA TUNTUNUT, ETTÄ MÄ OISIN
OLLUT PAHANTEKIJÄ KUITENKAAN.”

Haastattelututkimus journalistien tunteista ja kokemuksista Kauhajoen
kouluammuskeluista

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2011

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiedotusopin laitos

RANTALAINEN, TIIA: ”Ei musta tuntunut, että mä oisin ollut pahantekijä kuitenkin.”

Haastattelututkimus journalistien tunteista ja kokemuksista Kauhajoen kouluammuskeluista.

Pro gradu -tutkielma, 133 s., 3 liites.

Tiedotusoppi

Toukokuu 2011

Tämä pro gradu-tutkielma tarkastelee journalistien kokemuksia ja tunteita Kauhajoen kouluammuskeluista syksyllä 2008. Tutkielma selvittää tunteita, joita journalistit kävivät läpi työkeikan aikana ja sen jälkeen, vielä sittenkin kun he olivat palanneet takaisin arkityöhönsä. Työ tarkastelee sitä, millaiseksi kokemukseksi kouluammuskeluista raportoiminen journalisteille muodostui ja miten he kokivat tilanteen paikan päällä. Tässä työssä eritellään, millaisena toimittajat näkevät oman työnsä traagisessa tapahtumassa, miten he kokevat oman työnsä merkityksen ja mitä he ajattelevat mahdollisista tulevaisuuden kriiseistä.

Tutkimus perustuu kolmentoista journalistin teemahaastatteluun. Osa heistä työskentelee Kauhajoen lähistöllä maakuntatoimittajina ja osa valtakunnallisissa medioissa joko Helsingissä tai Tampereella. Haastateltavien joukossa on neljä esimestä, kolme valokuvaajaa ja kuusi toimittajaa yhteensä kuudesta eri tiedotusvälineestä. Haastateltavat valittiin sen perusteella, että he kaikki ovat olleet joko paikan päällä Kauhajoella uutisoimassa kouluammuskeluista tai johtamassa uutisointia toimituksessa.

Työn teoriaosa on jäsennetty psykologisesta kirjallisuudesta ja psykologiasta tunnetuista termeistä. Lisäksi teoreettista puolta tarkastellaan journalistisen ammatti-identiteetin ja etiikan kautta. Tutkimuksen empiirinen aineisto on kerätty teemahaastatteluilla. Niissä tarkastellaan journalistien työtehtäviä Kauhajoella, heidän oleskeluaan ja kokemuksiaan paikkakunnalla, heidän ajatuksiaan omasta työstään ja ammatti-identiteetistään sekä eettisistä pohdinnoista ja toimittajien läpikäymiä tunteita ja reaktioita Kauhajoella ja työkeikan jälkeen.

Haastatteluaineistosta käy ilmi, että erityisesti maakuntatoimittajat, joilla ei ollut aiempaa kriisikokemusta, kokivat Kauhajoen kouluammuskelut hyvin raskaasti. He kävivät tapahtunutta läpi pitkään ja se herätti heissä hyvin voimakkaita tunteita ja sai heissä aikaan myös fyysisiä reaktioita. Pääkaupunkiseudulla työskentelevät journalistit eivät kokeneet kouluammuskelukeikkaa yhtä raskaasti. Syynä oli se, että heillä on aiempaa kokemusta erilaisista kriiseistä. Tapahtuma ei myöskään koskettanut heitä niin läheisesti, koska he eivät asu alueella tai tunne yhtäkään uhria tai heidän omaistaan, kuten osa maakuntatoimittajista tunsivat. Tutkimuksessa selvisi myös, että toimittajille on tärkeää käydä läpi omia tunteita ja kokemuksia debriefing-istunnoissa.

Asiasanat: Kriisijournalismi, kriisi, Kauhajoen kouluammuskelut, tunteet, ammatti-identiteetti, etiikka, debriefing

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
KÄSITTEET	4
2. KRIISIT ILMIÖINÄ JA UUTISAIHEINA	6
2.1 MEDIAN ERI KERRONTATAVAT	7
2.2 KRIISISSÄ IHMINEN ON AVUTON JA TURVATON	9
2.2.1 Journalistit ovat psykologisia uhreja.....	10
2.2.2 Journalistit suojautuvat psyykkisin keinoin	12
2.2.3 Sökkivaiheen jälkeen elämä palaa uomiinsa.....	13
2.3 KRIISI KYSYÄ EMPAATTISUUTTA	16
2.4 KRIISI HERÄTTÄÄ STRESSIHÄIRIÖN OIREITA	18
2.5 JOURNALISTIT ALTISTUVAT TRAUMOILLE	19
2.6 KRIISEIHIN TURTUU JA TOTTUU	22
3. KRIISIN VAIKUTUKSET KESTÄVÄT PITKÄÄN	24
3.1 JOURNALISTIT PURKAVAT KOKEMUKSENSA KESKUSTELUISSA	25
3.2 OMILLE TUNTEILLE ON ANNETTAVA TILAA	26
3.3 DEBRIEFING KOETAAN TARPEELLISEKSI	28
3.4 EETTISET ONGELMAT ON RATKAISTAVA NOPEASTI	30
3.5 AMMATTI-IDENTITEETTI EI AINA VASTAA IHANNETTA	33
4. KAKSI KERTAA VUODESSA KOULUAMMUSKELUKEIKALLA	36
4.1 MIELI PALAA JOKELAAN	37
4.2 TIEDON LÄHTEITÄ VAILLA	39
4.3 KYSYMYKSIÄ ILMAN VASTAUKSIA	40
4.4 KIRKKOTILAISUUS KOSKETTAA.....	42
4.5 KESKITTÄMISVAIKEUKSIA	43
4.6 VÄSYMYS PAINAA PÄÄLLE	44
4.7 RASKAS PALUU ARKEEN	45
5. KOHTI JOURNALISTIEN HAASTATELUIJEN ANALYYSIÄ	48
5.1 HAASTATELUIJAN ROOLI	51
5.2 HAASTATELTAVANA 13 JOURNALISTIA	52
5.3 HAASTATELUIJEN TEKEMINEN	53
5.4 AINEISTO JA ANALYYSI	54
6. RAPORTOINTIA KAUHAJOELTA.....	56
6.1 KOKEMUKSET KRIISIUUTISISTA	56
6.2 LÄHTÖ KAUHAJOELLE	59
6.2.1 Pohdintaa julkaisupäätöksistä	61
6.2.2 Hataraa ohjeistusta	65
6.2.3 Sökkihaastatteluja on vältettävä.....	67
6.2.4 Henkinen valmistautuminen	69
6.2.5 Työtehtävänä tarkkailu.....	70
6.2.6 Toimetonta seuranta	72
6.3 TUNTEET	77
6.3.1 Energia työn tekemiseen.....	80
6.3.2 Tunteet pääsivät irti illalla	82
6.3.3 Tunteet uhreja kohtaan	84

6.3.4 Tunteiden hallinta.....	86
6.4 JOURNALISTINEN AMMATTI-IDENTITEETTI.....	87
6.4.1 Oman toiminnan oikeutus.....	89
6.4.2 Vihamielisyys.....	91
6.4.3 Onnistumisen tunteet.....	93
6.5 SYLLISYYS.....	94
6.5.1 Syyllisyys median toiminnasta.....	97
6.5.2 Ampujan esittely.....	100
6.6 JÄLKIREAKTIOT.....	104
6.6.1 Surua ja turtumista.....	108
6.6.2 Ammatillisesti kasvattavaa.....	109
6.7 DEBRIEFING.....	111
6.8 TULEVAISUUDEN KRIISIT.....	113
7. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA ARVIOINTIA.....	116
KRITIIKKIÄ JA KESKUSTELUA.....	126
LÄHTEET.....	129
LIITTEET.....	134

Åkerlundin säätiö ja Uuden Suomettaren säätiö
ovat tukeneet tämän tutkimuksen tekemistä.

1. Johdanto

Viimeisen vuosikymmenen aikana journalismiin, erityisesti kriisitilanteiden uutisointiin on kohdistettu kasvavaa mielenkiintoa niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Kotimaassa tiedotusvälineiden toimintaa on tutkittu, siitä on valitettu ja aihe on nostettu julkisuuteen. Vuoden 2004 Aasian tsunamikatastrofissa nimenomaisesti viranomaisten viestintää arvosteltiin voimakkaasti. Marraskuussa 2007 media oli todistamassa maassamme ensimmäistä kouluammuskelua Jokelassa. Silloiset toimittajien menettelytavat johtivat jokelalaisten nuorten keräämään kansalaisadressiin, joka luovutettiin valtioneuvoston jäsenille. Kauhajoen kouluammuskelussa syyskuussa 2008 tiedotusvälineet eivät joutuneet kritiikin kohteiksi.

Erityisen julkisen huomion kohteina ovat olleet media-alan yritykset. Niiden toimintoja on arvioitu ja ne ovat ottaneet kritiikistä opikseen. Kauhajoki käsiteltiin eri tavoin kuin Jokelan koulusurmat. Nämä toimintamenetelmien muutokset ovat johtaneet tiedotusvälineissä työskentelevien toimittajien työskentelytapojen tarkistuksiin. Vähäiselle huomiolle ovat kuitenkin jääneet heidän kriisitilanteissa kokemiensa tuntemuksien käsittely. Klas Backholm muistuttaa (Journalismikritiikin vuosikirja 2008, 28), että myös toimittajat ovat tuntevia ja haavoittuvaisia ihmisiä. Vaikka journalistilla olisi ammattimainen asenne työtehtäviin, koskaan ei voi kokonaan valmistautua sellaiseen, mitä Jokela, Konginkangas tai Myyrmanni toivat mukanaan. Kun lisäksi kriisissä kärsineet reagoivat vahvasti mediaa vastaan kuten Jokelassa, voi julkinen kritiikki itsessään saada toimittajan voimaan entistä huonommin, vaikka hän itse kokisi menetelleensä oikein. Ruotsalainen Liselotte Englund selvitti väitöskirjassaan (2008), että toimittajan kokemukseen vaikuttaa varsinainen kriisitilanne, journalistin ammatillisuus ja hänen oma persoonansa. Kaikki nämä tekijät yhdessä määrittävät sen, miten journalisti selviytyy kokemastaan. Englundin tapausesimerkki oli Göteborgin tuhoisa tulipalo vuonna 1998, jossa kuoli 63 nuorta ihmistä.

Aiemmat tutkimukset ovat selvittäneet kriisitilanteissa työskentelevien selviytymistä itse tapahtuma-ajan työtehtävistä ja sen jälkeisestä toipumisesta. Klas Backholm ja Kaj Björkqvist (2010) selvittivät omassa kyselytutkimuksessaan, miten kriisikokemukset ovat vaikuttaneet 503 suomalaisjournalistin hyvinvointiin. Tuloksista selviää, että henkilökohtaiset kriisit ovat toimittajalle työssä kohdattuja vaikeampia. Kriisien määrä ei myöskään vaikuta traumatisoitumiseen, vaan enemmänkin niiden laatu. Jo yksi iso kriisikokemus voi heikentää

journalistin hyvinvointia. Liisa Eränen puolestaan toteaa (1991), että katastrofityöskentelyssä on niin hyviä kuin huonoja puolia. Hyviksi hän mainitsee muiden muassa ammatillisen kehittymisen. Huonoja puolia ovat esimerkiksi samastuminen uhrien menetyksiin sekä epäpätevyden ja riittämättömyyden tunteet. Luonnollisia haittoja ovat väsymys ja uupumus.

Roger Simpson ja William Coté (2006) ovat havainneet, että toimituksissa traumoille altistuneiden hyvinvointiin kiinnitetään hyvin vähän huomiota. Toimittajien avuttomuutta tai ahdistuneisuuden oireita ei huomata. Gretchen Dworznik (2006) huomauttaakin, että journalistien on puhuttava omista kokemuksistaan ja tunteistaan raskaissa työtehtävissä, jotta he voivat päästä yli järkytyksestään. Atle Dyregrov (1999) on tutkinut kriisitehtävässä olleen palautumista normaaliin arkeen. Se on hänen mukaansa vaikeaa.

Kansainvälisesti koulusurmia on tutkittu aiemmin vain ulkomailla, mutta Jokelan ja Kauhajoen tapahtumien jälkeen meilläkin on ryhdytty selvittämään ilmiötä. Suomessa Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella on tehty Pentti Raittilan johdolla tutkimukset sekä Jokelan (2008) että Kauhajoen (2009) kouluammuskeluista. Näihin tutkimuksiin haastateltiin paikalla olleita toimittajia ja esimiehiä. Tutkimuksissa on selvitetty journalistien toimintaa paikkakunnilla, silminnäkijöiden kohtaamista, ensimmäisten päivien uutisointia ja ampujan esittämistä mediassa. Niissä on myös vertailtu eri tiedotusvälineiden eroja. Raittilan ja muiden koulusurmatutkimukset käsittelevät osin samaa asiaa kuin minä omassa työssäni. Tutkimukseni näkökulma poikkeaa kuitenkin aiemmin tehdyistä ja pro graduni erityispiirre on, että se keskittyy tutkimaan journalistien tunteita ja reaktioita kriisissä. Tämä näkökulma on uusi aiempiin tutkimuksiin verrattuna. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella on puolestaan tehty tutkimukset Jokelasta (2009) ja Kauhajoelta (2009), joihin haastateltiin koulujen oppilaita. Niissä selvitettiin oppilaiden vointia kouluammuskelujen jälkeen, mutta myös sitä, miten he kokivat toimittajien haastattelupyynnöt. Oma työni tutkii nyt toista osapuolta, eli toimittajia.

Journalistit ovat onnettomuuspaikoilla usein ensimmäisten joukossa lähes samanaikaisesti eri pelastusorganisaatioiden kanssa. Tapahtuneisiin ei voi kattavasti valmistautua, koska ne tulevat arkeen aina täysin yllättäen ja varoittamatta. Lisäksi kriisit poikkeavat toisistaan paljon. Vakava liikenneonnettomuus on erilainen kuin esimerkiksi raaka väkivaltarikos, jossa uhreja saattaa olla useita. Julkaistuissa tutkimuksissa on keskitytty pääsääntöisesti pelastustyöntekijöihin ja

turvallisuudesta vastaavien työhön ja sen suorittamiseen. Toimittajat uutisoidessaan vakavista tapahtumista joutuvat lähestymään uhrien läheisiä eri tavoin kuin viranomaiset. Nuo herkät ja hyvin arkaluontoiset haastattelutuokiot on kyettävä hoitamaan ammattimaisesti. Jos toimittaja epäonnistuu, julkinen moite kohdistuu koko mediaan ja voi olla kovin voimallinen. Näiden tapahtumien herättämiä tunteita ei ole aiemmissa tutkimuksissa juurikaan huomioitu.

Tämä tutkimus selvittää suomalaisjournalistien kokemuksia Kauhajoen kouluammuskelusta. Se tutkii kriisitapahtumassa mukana olleiden toimittajien kokemuksia ja ammatillista suoriutumista vaativassa työtehtävässä. Tutkimus keskittyy siihen, millaisia tunteita ja reaktioita Kauhajoelta uutisoineet kävivät läpi niin tapahtumapaikalla kuin sen jälkeen. Tutkimus esittää myös tiedotusvälineiden esimiesten johtamistapoja ja heidän tekemiään linjauksia uutisoinnissa. Selvittelyn alla on myös se, miten kriisissä läpikäytyt tunteet vaikuttavat mahdollisesti toimittajien ammatillisuuteen. Lisäksi yhtenä tutkimuskysymyksenä on journalistien eettinen pohdinta kriisitilanteessa.

Selvitän pro gradu-työssäni teemahaastattelujen avulla, miten Kauhajoella työskennelleet journalistit ja toimituksissa ohjeistuksia antaneet päällikkötoimittajat selvisivät tilanteesta ja millaisia tunteita he kävivät läpi kriisin aikana. Osa haastateltavistani työskenteli myös Jokelassa koulusurmien aikaan, joten sivuan heidän kokemuksiaan myös Jokelasta. Kaksi hyvin samankaltaista, täysin ennalta odottamatonta tragediaa vuoden sisällä on herättänyt monenlaisia tunteita myös kokeneissa toimittajissa.

Olin itse töissä Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien aikaan Iltalehdessä. Minut hälytettiin työkeikalle molempiin ja lähtötilanne oli hyvin samanlainen kummassakin tapauksessa. Koin monenlaisia tunteita tapahtumien aikana enkä varmasti unohda niitä koskaan. Kerron omista tuntemuksistani myöhemmin tässä tutkimuksessa. Henkilökohtainen kokemukseni koulusurmista herätti minussa kiinnostuksen tutkia myös muiden toimittajien ajatuksia näistä tapahtumista. Lisäksi aihevalintani liittyi kiinnostukseeni kriisi- ja katastrofijournalismiin sekä psykologiaan, joka on pitkä sivuaineeni. Tutkimukseni haastateltavista osa työskentelee maakuntatoimittajina Kauhajoen seudulla. Loput ovat valtakunnallisen median palveluksessa tai tekevät töitä freelancereina.

Tutkimus on jaettu seitsemään lukuun. Toisessa käsittelen kriisejä median uutisaiheina. Ne ovat kiistatta kiinnostavia, koska tuollaiset poikkeavat normaalista elämänmenosta merkittävästi. Kolmannessa käyn läpi kriisien vaikutusta niihin ihmisiin, jotka ovat olleet työtehtävässään tapahtumapaikalla. Neljännessä luvussa kerron oman tarinani ja kokemukseni Kauhajoelta. Olin ensimmäisten toimittajien joukossa turmapaikalla. Vain runsas kymmenen kuukautta aiemmin olin töissä Jokelan koulusurmissa. Nuo kokemukset, tunteet ja työtehtävän sisältö olivat tuoreessa muistissa, kun aloin tehdä tätä tutkimusta. Viidennessä luvussa selvitän tutkimukseen haastateltujen 13 journalistin kokemuksia ja tunteita kriittisestä työtehtävästä. Kuudennessa analysoin haastattelujen tuloksia. Seitsemäs luku sisältää johtopäätöksiä ja keskustelua tutkimukseni aihealueesta sekä jatkotutkimuksen aiheita ja tarpeellisuutta.

Käsitteet

Haastattelu on kysymyksiin ja vastauksiin pohjautuva journalistinen tiedonhankintamenetelmä, jossa hyödynnetään henkilölähteitä. Haastattelu voidaan nähdä päämäärähakuisena, kaksipuolisena ja haastattelijan johtamana kyselytilaisuutena. Se voi tapahtua kirjeitse, puhelimitse tai henkilökohtaisesti kasvokkain. Haastatteluja on erilaisia, kuten kiertoaastattelu, asiahaastattelu ja henkilöhaastattelu. (Kuutti 1994, 21–22.)

Kriisi-käsite on jo vuosikymmenien takaa tuttu arki- ja ammattikielessä. Sanan lähtökohta on kreikan kielessä ja se tarkoittaa äkillistä pysähtymistä, käännekohtaa, tilannetta jossa henkilön aiemmat kokemukset ja keinot eivät riitä ratkaisemaan ongelmaa. Kriisillä tarkoitetaan tapahtumaa, joka sisältää äkillisen muutoksen tai käännekohdan, koska tilanne ylittää ihmisen tavanomaiset selviytymiskeinot. Usein kriisillä tarkoitetaan myös sen aiheuttamia välittömiä seurauksia ihmisessä. (Palosaari 2008, 22-23, 35, 195.)

Kriisi tarkoittaa kohtalokasta häiriötä tai ratkaisevaa käännettä. Se voidaan ymmärtää dynaamisena prosessina, joka sisältää uhkan ja mahdollisuuden käännekohtaan. Kaikki kriisit eivät uhkaa ihmisten henkiä tai terveyttä, mutta ne voivat aiheuttaa muuten levottomuutta ja turvattomuutta. Jokaisella kriisillä on omat erityispiirteensä, mutta tiedonkulun, viestinnän ja organisoinnin kysymykset ovat kriisien hoidossa usein samanlaisia. (Huhtala & Hakala 2007, 14, 16.)

Kriisiviestinnällä tarkoitetaan kansallisen kriisin aikaista viestinnän muotoa. Kriisitilanteista tyypillisimpiä ovat sodat, luonnonmullistukset ja muut laajamittaiset onnettomuudet. On todettu, että tiedotusvälineet ovat tärkein tapa kansallisten voimavarojen saamiseksi kriisien ratkaisemiseen. (Kuutti 1994, 47.)

Katastrofilla tarkoitetaan tilannetta, esimerkiksi onnettomuutta, jossa akuutti ja usein odottamaton tapahtuma tuottaa suunnatonta vahinkoa ihmisille tai omaisuudelle. Katastrofit aiheuttavat suuria inhimillisiä kärsimyksiä ja aineellisia vahinkoja. Ne uhkaavat ihmisten olemassaoloa, identiteettiä, arvoja ja turvallisuutta. Katastrofit tapahtuvat yhtäkkiä, arvaamatta ja odottamatta emmekä voi hallita niitä. Katastrofit voidaan luokitella luonnonkatastrofeihin, kuten tulviin ja maanjäristyksiin, sekä ihmisten ja tekniikan aiheuttamiin, kuten lento- ja ydinvoimalaonnettomuuksiin. Välttämättä raja ei ole selkeä. Sosiologiassa katastrofiksi määritellään tapahtuma, joka murtaa suuren määrän inhimillisiä siteitä rajatulla maantieteellisellä alueella. Terveystieteiden kannalta katastrofiksi määritellään tapahtuma, joka ylittää tavallisen apu- ja hoito-organisaation tarpeen. Tällöin pienellä paikkakunnalla tapahtuva katastrofi ei välttämättä olisi sitä suuressa kaupungissa. Lisäksi katastrofeja voidaan luokitella myös muiden mittapuiden, kuten suuruuden, yhtäkkisyyden, keston, syyn ja sosiaalisten vaikutusten, mukaan. (Vettenranta 1998, 18; Dyregrov 1994, 14-15.)

Traumaattisella stressillä tarkoitetaan traumaattisen tapahtuman rasittavaa, pitkäkestoista jälkitilaa. (Palosaari 2008, 198.)

Debriefing on jälkipuinti-istunto, joka äkillisten onnettomuuksien jälkeen toteutetaan yleensä 2-3 vuorokauden kuluessa tapahtuneesta. Sitä tarjotaan pelastusalan ammattilaisille, uhreille, näiden omaisille, läheisille ja silminnäkijöille. (Palosaari 2008, 194.)

2. Kriisit ilmiöinä ja uutisaiheina

Medialla on kriisitilanteiden raportoimiseen luonnollinen journalistinen kiinnostus, koska kriisi on poikkeus normaalitilasta ja sen vaikutukset voivat olla laajat. Kriisi on yleensä häiriötila, joka uhkaa vaarantaa tai vaarantaa ihmisten turvallisuutta. Tällainen kriisitilanne voi olla kriisi myös asiasta raportoiville tiedotusvälineille, jotka joutuvat hyvin nopeasti järjestämään oman uutistoimintansa uudelleen. Se voi olla kriisi myös toimittajille, joiden täytyy pystyä osoittamaan oma journalistinen ammattitaitonsa kriisin raportoimisessa. (Lehtonen 1999, 63.)

Yhteiskunnalliset siviilikriisit voidaan jakaa kolmeen eri ryhmään. Luonnononnettomuudet ja katastrofit, kuten tsunami, vaativat heti pelastustoimintaa ja viestinnän on oltava avointa, nopeaa ja hyvin organisoitua. Ihmisten aiheuttamat onnettomuudet voivat olla tahallisia, kuten pommi-iskut tai ammuskelu, tai tahattomia, kuten inhimillisestä virheestä tai teknisestä viasta alkunsa saaneet onnettomuudet. Tällaiset onnettomuudet vaativat pelastustoimien ohella usein heti poliisitutkintaa eikä kaikkea voida kertoa heti julkisuuteen. Kolmas yhteiskunnallinen kriisi on eläinten tai ihmisten välityksellä leviävät sairaudet, kuten lintuinfluenssa. (Huhtala & Hakala 2007, 16.) Suomessa tapahtuneet Jokelan ja Kauhajoen kouluammukset ovat tyypillisiä ihmisten aiheuttamia tahallisia yhteiskunnallisia siviilikriisejä. Kummassakin tapauksessa ampujat aiheuttivat suurta vahinkoa ja vaaraa lukuisille ihmisille. Pelastustoimia tarvittiin heti ja poliisitutkinta käynnistyi saman tien.

Medialla on olennainen rooli kriiseissä. Yleisö kaipaa tuoretta ja paikkansapitävää tietoa heti tuoreeltaan. Median täytyy kertoa tapahtumasta monipuolisesti, totuudenmukaisesti ja asiallisesti. Journalistien tehtävä vakavien ja yllättävien tapahtumien yhteydessä on päästä pikaisesti kriisipaikalle, muodostaa äkkiä kuva siitä mitä on tapahtunut, ja aloittaa sen jälkeen nopeasti asiasta raportointi (Englund 2008, 17). Tiedotusvälineen on kerrottava myös kriisin herättämistä reaktioista ja sen on osattava tarjota ihmisille lohtua ja apua. Lisäksi uutisoinnin on jatkuttava niin kauan, että myös kriisin jälkireaktiot ja -vaikutukset kyetään julkaisemaan.

Median tehtävä ei kuitenkaan aina ole ollut samanlainen, vaan sen rooli kriisiviestinnässä on muuttunut. Huhtala ja Hakalan (2007, 22-23) mukaan tsunamin jälkeen viestinnässä tapahtui muutos. Tsunamin aikana viranomais- ja valtionhallinnon tiedotus ontui pahasti ja viestintäkriisin seurauksena siirryttiin vuonna 2005 tiedottamisesta strategiseen, tavoitteelliseen viestintään.

Kriisiviestinnästä on tullut myös poliittisempaa, sillä kansalaiset ja media seuraavat valppaammin viranomaisviestintää ja toimivat itse aloitteellisesti.

Median toiminta kriiseissä ja onnettomuuksissa noudattaa yleensä suurin piirtein samanlaista kaavaa. Siitä voidaan nähdä lyhytaikainen ja pitkäaikainen vaihe. Lyhytaikainen vaihe kestää muutamasta päivästä joihinkin viikkoihin. Se koostuu päivästä, jolloin kriisi tapahtuu ja kun pelastustyöt ja tutkinta alkavat. Vaihe päättyy seremoniaan, kuten hautajaisiin tai muistotilaisuuteen. Tämän vaiheen aikana tapahtuman vakavuus, epävarmuus ja toivo ”onnellisesta lopusta” saavat ihmiset seuraamaan uutisia. (Vettenranta 1998, 27-28.)

Jos kriisillä tai onnettomuudella on pitempään kestäviä seurauksia, tiedotusvälineissä alkaa pitkäaikainen vaihe. Se kestää kuukausista jopa vuosiin. Pitkäaikainen uutisointivaihe sisältää tutkimuksia ja raportteja tapahtumasta ja yhteiskunnallisten vaikutusten, kuten lakien ja säädösten muutosten, seuraamista. (Vettenranta 1998, 27-28.)

Medialla on tiedonvälityksen lisäksi merkittävä rooli ihmisten mielessä tapahtuvan psyykkisen käsittelyn tukemisessa. Tiedotusvälineiden tehtävä on antaa siihen tarvittavat tiedot ja edellytykset. Median pitää ottaa sille kuuluva yhteiskunnallinen, yhteisöllinen ja psykologinen vastuu traagisen tapahtuman käsittelyssä. Suuronnettomuuksissa ja laajojen traumaattisten tapahtumien yhteydessä medialla on kolme keskeistä tehtävää. Niitä ovat faktojen välittäminen onnettomuudesta ja tapahtumasta, tiedon välittäminen erityispalveluista onnettomuuden uhreille sekä tiedon välittäminen ihmisen psyykkisistä reaktioista onnettomuuden jälkeen. (Saari 2005, 24; 2000, 132–133.) Ihmiset voivat ylläytyä omista reaktioistaan. Siksi on tärkeää, että media kertoo yleisölle millä kaikilla eri tavoilla asiaan on normaalia suhtautua. Se auttaa ihmisiä hyväksymään heidän reaktionsa.

2.1 Median eri kerrontatavat

Viestintä on tiedonsiirtoa, yhteisyyden rakentamista ja sanoman levittämistä myös kriisissä. Tiedon pitää kulkea nopeasti ja luotettavasti pelastettaville ja heidän omaisilleen, jos kriisi uhkaa ihmishenkiä tai voi aiheuttaa muuta vaaraa ihmisille. Viestintä on myös yhteisyyden tuottamista, jakamista ja ylläpitämistä. Viestintä rituaalisena, koettuna yhteisyytenä auttaa ihmisiä tuomaan

esille heidän omat tarpeensa. Kriisissä yhteisyys tiivistyy hetkellisesti. Media rakentaa yhä uudelleen kuvitteellisen ja todellisen yhteisön kokemuksen ja esittää siihen liitetyt tunteet ritualistisesti. Surua, menetystä ja kaipausta voidaan käydä läpi yhteisöllisesti eikä kriisin kohdannut saa jäädä yksin. (Huhtala & Hakala 2007, 30–35.)

Media rakentaa kriisissä yhteisöllisyyttä erilaisilla kerrontatavoilla. Huhtalan ja Hakalan (2007, 36–40) mukaan niitä ovat eepinen, dramaattinen, lyyrinen ja didaktinen. Eepisessä kerrontatavassa toimittaja seuraa onnettomuusnäyttämöä ja kertoo, mitä siellä on tapahtunut ja miksi. Raportoiva toimittaja on etäinen ja ulkopuolinen. Hän referoi kuulemaansa ja näkemäänsä. Onnettomuuden uutisointi vaikuttaa objektiiviselta ja luotettavalta kertojan etäisyyden ansiosta. Onnettomuus- ja kriisiuutisoinnissa käytetään usein ensimmäiseksi dramaattista kerrontatapaa. Siinä pyritään heti vastaamaan kysymyksiin mitä on tapahtunut, missä, milloin, miten ja kuka. Toimittaja kutsuu katsojia jakamaan surua ja myötätuntoa. Dramaattiseen kerrontaan kuuluvat usein tuoreet kuvat ja sitaattiotokset ja – kuvatekstit. Kerrontatavan tarkoitus on antaa vaikutelma, että kaikki tapahtuu tässä ja nyt.

Lyyrisessä kerronnassa kuvat ilmaisevat hiljaisuutta, yksinäisyyttä ja loukkaamattomuutta. Maahan lyyhistyneet ihmiset, alas painuneet kasvot, kukat ja kynttilät sekä harmonia kuvaavat menetystä. Lyyrinen kerronta pyrkii vastaamaan kysymykseen miltä tuntuu. Didaktinen kerrontatapa on opettava ja muistuttaa eepistä kerrontatapaa. Toimittaja on ensisijaisesti opettaja, joka opettaa faktoja ja kuinka kaikki tapahtui. Se pyrkii vastaamaan kysymykseen mitä opimme. (Huhtala & Hakala 2007, 36–40.)

Uutiskerronnassa käytetään kaikkia edellä mainittuja kerrontatapoja. Yleensä ensimmäiset uutiset ovat eepistä kerrontaa, jossa asiantuntijat lausuvat asiasta. Kun katastrofi ylittää toimittajien oman uutiskynnyksen, tyyli muuttuu dramaattiseksi. Uutinen koskettaa toimittajaa, joka antautuu tunteillaan samalle tasolle autettavien kanssa. Kun toimittaja matkustaa kriisialueelle lähelle uhreja kuvaamaan tunnelmaa, alkaa lyyrinen kerronta. Didaktisen kerronnan aika on yleensä viimeisenä, jolloin on ehditty jo perehtyä kriisin syihin. (Huhtala & Hakala 2007, 36–40.)

Media kehystää uutistarinat valikoimalla, mitä niihin sisällytetään ja mitä jätetään kertomuksen ulkopuolelle. Kriiseissä kehystämistapoja on erilaisia. Ensimmäinen on human interest- eli

inhimillinen kehys. Siinä meneillään olevaan tapahtumaan tuodaan kasvot ja tunne ihmisen kautta. Toinen tapa on konfliktikehys. Siinä kuvataan erimielisyyksiä tai konfliktia, joka yksilöiden, ryhmien tai järjestöjen välillä vallitsee kriisitilanteessa. Kolmantena on moraalinen näkökulma. Se asettaa tapahtuman moraaliseen kontekstiin ja tuo esille moraaliseikkoja kriisistä. Neljäs kehys on taloudellinen. Se pohtii kriisin taloudellisia seurauksia ja vaikutuksia yksilöön, yhteisöön ja jopa maahan, jossa kriisi on tapahtunut. Viimeinen kehys kattaa vastuullisuuden. Siinä mietitään, kenelle kuuluu vastuu kriisistä ja kuka ratkaisee esiin nousevat ongelmat. (Seon-Kyoung & Gower, 2009.) Eri kriiseissä käytetään eri kehyksiä. Toisaalta yhdessä ja samassa kriisissä käytetään useampia kehyksiä sen eri aikoina ja tilanteen kehittyessä.

2.2 Kriisissä ihminen on avuton ja turvaton

Kriisin hetkellä ihminen alkaa heti etsiä turvaa ja usein se löytyy lähimpänä olevasta ihmisestä. Traumaattisissa tapahtumissa ja kriiseissä perustavanlaatuiset ihmissuhteet joutuvat koetukselle. Ne murtavat ihmisen kiintymystä perheeseen, ystäviin, rakkauteen ja ympäröivään yhteisöön. Ne järkyttävät ja pirstovat ihmisen käsitystä itsestään ja suhteessa muihin ihmisiin. Traumaattiset kriisit vaikuttavat ihmisen psykologisiin rakenteisiin, mutta myös ihmisen kiintymyssuhteisiin ja elämän merkitykseen. Kriisit tuhoavat ihmisen perimmäisen uskon turvalliseen maailmaan ja voivat vahingoittaa ihmisen myönteistä minäkuva. Turvallisuudentunne muodostaa pohjan ihmisen kaikille elämän ihmissuhteille ja uskolle. (Herman 1992, 51-52.)

Palosaaren mukaan (2008, 19) äkillisissä kriiseissä on kysymys terveen mielen terveistä reaktioista. Sairastuminen on epätavallista ja se liittyy vasta vakavaan traumatisoitumiseen. Akuutti kriisireaktio, voimakkaat jälkitunteet tai myöhemmässä vaiheessa syntyvä suru eivät ole sairauksia. Ne ovat reaktioita, jotka on kohdattava ja hoidettava oikealla tavalla. Psykkinen trauma koetaan kärsimyksenä ja tuskana voimattomuudesta. Kriisin hetkellä traumatisoituneesta uhrista tulee avuton. Kun kriisi johtuu luonnonvoimista, puhutaan tuhosta. Kun sen aiheuttaa ihminen, puhutaan hirmuteosta. Traumaattinen tapahtuma peittää alleen tavalliset asiat, jotka saavat ihmisen tuntemaan, että hänen elämällään on tarkoitus ja että hänellä on kontrolli omasta elämästään. Kriisi tuottaa ihmiselle äärimmäisiä avuttomuuden ja kauhun tunteita. Yhteinen nimittäjä psykologiselle traumalle on voimakas pelon, avuttomuuden ja kontrollin puutteen tunne. Mitä suurempi ja laajempi altistus traumalle on, sitä enemmän ihmisiä kärsii sen seurauksista. (Herman 1992, 33, 57.)

Onnettomuus- tai kriisitilanteessa mukana olevien ihmisten enemmistön tietoisuus muuttuu tapahtumahetkellä. He käsittävät ja muistavat tietoa normaalista poikkeavalla tavalla. Tavallisimpia välittömiä sokkireaktioita ovat muuttunut tietoisuuden tila, jolla tarkoitetaan epätodellista oloa, unenomaista tilaa, epäuskoa, puutumista, muuttunutta aikakäsitystä ja ”supermuistia”, sekä tunteettomuutta, ruumiillisia reaktioita ja liiallisia tai puutteellisia reaktioita. Välitön sokkireaktio näyttää tapahtuvan automaattisesti, mikä mahdollistaa ihmisen psyykkisten voimavarojen käytön, jotta hän voi käsitellä ulkoista uhkaa. (Dyregrov 1994, 18-19.) Ihminen tarvitsee sokkivaiheessa ollessaan psyykkistä ensiapua. Suuria puheita ei tarvita, vaan kuunteleminen on tärkeämpää. Sokkivaiheeseessa ihminen saattaa hiljaisuuden sijasta puhua loputtomasti. Sokkia ei pidä poistaa, sillä se suojaa kantajaansa ja kestää oman aikansa. (Palosaari 2008, 93.)

Kriittisten kokemusten lukumäärä ei sinällään tee ihmistä vahvaksi tai joustavaksi palautujaksi kriisitilanteissa. Nopea palautuminen ei myöskään ole itseisarvo. On tilanteita, joissa ihmisen kuuluu reagoida. Reaktioiden avulla rakennamme arvomaailmaamme ja niiden kautta opimme, mitä itselle tai toisille voi ja saa aiheuttaa. (Palosaari 2008, 33.)

2.2.1 Journalistit ovat psykologisia uhreja

Äkillisten onnettomuuksien ja kriisien yhteydessä on monimutkaista määritellä, kuka katsotaan psykologiseksi uhriksi. Fyysisten vammojen yhteydessä uhrius on konkreettisesti havaittavaa. Psykologinen uhriutuminen ei määräydy maantieteellisen läheisyyden perusteella, vaan uhreja ovat ne, joita tapahtunut koskettaa voimakkaasti. Joskus ne, jotka eivät osuneet tapahtumien keskipisteeseen, reagoivat voimakkaammin kuin keskellä kaaosta olleet. Onnettomuuden identifioitujat, samastujat, ovat myös psykologisia uhreja, kuten myös tapahtuneen silminnäkijät. Kriisin tai onnettomuuden uhreja ei määritä fyysinen läheisyys tai onnettomuuden ulkoiset mittasuhteet, vaan enemmänkin sydämen ja eläytymisen läheisyys. (Palosaari 2008, 47, 49.)

Yllätyksellisesti tapahtuvat ja epätavallisen voimakkaat äkilliset traumaattiset kriisit voivat koskettaa ketä tahansa. Vaikka kriisi sairastuttaa vain harvoin, voivat terveet ja luonnolliset reaktiot olla Palosaaren (2008, 39) mukaan niin voimakkaita, että ne pilaavat tavallisen arjen ja aiheuttavat hämmennystä.

Yleisesti ajatellaan, että journalistit eivät koe emotionaalista stressiä työnsä takia, vaikka onkin osoitettu, että traumaattiset tapahtumat voivat järkyttää journalisteja. Dworznikin mukaan (2006, 537) jotkut uskovat, että toimittajat eivät koe traagisia työtapahtumia järkyttävinä, koska ammatti suojaa heitä ja he keskittyvät asioista raportoimiseen. Journalistien on tehtävä työnsä, ei käsitellä omien tunteitaan. Toimittajat ja valokuvaajat käsittelevät tapahtumia mielessään, mutta he puhuvat siitä ääneen vain harvoin. Journalistit voivat jopa itse ajatella, että he eivät saa kokea henkistä kärsimystä tai tuntea masennusta ja levottomuutta, sillä se olisi merkki siitä, että he eivät pysty selviytymään työstään. Yleisö saattaa ajatella, että toimittajat ovat kuin tunteettomia robotteja, jotka kykenevät tekemään työnsä ilman, että heidän omat tunteensa sotkeutuvat tarinaan. Journalistien odotetaan pystyvän käsittelemään traumaattisetkin tapahtumat, kuten koulusurmat, ilman suurempia kärsimyksiä, sillä sen katsotaan kuuluvan heidän työhönsä ja ammattitaitoonsa.

Journalistit ovat usein onnettomuus- tai kriisipaikalla ensimmäisten joukossa yhtä aikaa auttajien kanssa. Toimittajat ovatkin ainoa ammattiryhmä, joka tulee onnettomuuspaikalle muussa tarkoituksessa kuin pelastamaan ihmisiä, auttamaan, sammuttamaan tulipaloa tai vastaavaa. He ovat myös ainoita, joilla ei ole koulutusta kohdata ihmisiä kriisissä (Englund 2008, 25). Kuitenkin journalistit seuraavat pelastustoimia läheltä ja kohtaavat mahdollisesti pelastuneita ja uhrien omaisia. Tapahtuman jälkeen he voivat vielä olla yhteydessä uhreihin tai omaisiin. Tällä tavalla he rinnastuvat auttajiin useissa eri vaiheissa, vaikka he eivät suoranaisesti osallistu pelastustyöhön. Auttajien reaktioita kriisissä on tutkittu ja Dyregrov (1994, 31) jakaa heidät ensimmäisen ja toiseen vaiheen auttajiin. Ensimmäisen vaiheen auttajat toimivat akuuttivaiheessa onnettomuuspaikalla tai sen välittömässä läheisyydessä, kuten ensiapuasemalla. Toisen vaiheen auttajat puolestaan työskentelevät pelastuneiden, menehtyneiden ja omaisten kanssa sekä auttavat pelastuneiden ja menehtyneiden omaisten seurannassa.

Toimittajat eivät ole auttajia, mutta heidät voidaan rinnastaa näihin. Auttajat, kuten toimittajatkin, voivat reagoida tapahtumapaikalla eri tavoin. Heillä on havaittu sekä somaattisia että kognitiivisia reaktioita. Somaattisia reaktioita voivat olla pahoinvointi, vatsavaivat, vapina, hikoiluallot, palelukohtaukset, kiihtynyt pulssi ja lihaskivut. Kognitiivisia reaktioita ovat epätodellinen olo, hämmennys, heikentynyt huomiokyky, muistamisongelmat, huono keskittymiskyky, ajattelukyvyyn hidastuminen ja heikentynyt ajattelukapasiteetti. Auttajat voivat myös reagoida tapahtumapaikalla

emotionaalisesti, kuten tuntee avuttomuutta, pelkoa, vihaa, surullisuutta tai saada tunteen tapahtuman valtaisuudesta. Käyttäytyminen voi ilmetä liiallisena tai puutteellisena aktiivisuutena, syrjäänvetäytymisenä, liioiteltuna huumorina tai epätavallisena aktiivisuutena. (Dyregrov 1994, 192.)

2.2.2 Journalistit suojautuvat psyykkisin keinoin

Dyregrov (1994, 206-210) on tutkinut psyykkisiä hallintamekanismeja, joita auttajat käyttävät kriisipaikalla säilyttääkseen työkykynsä. Hänen mukaansa tunteiden hallintakeinoja ovat henkinen valmistautuminen, epätodellinen olo, reaktioiden torjuminen, etäisyyden ottaminen, huumori, reflektion estäminen toimimalla, itseä vahvistavat kommentit, kontakti muiden kanssa ja sosiaalinen tuki. Vastaavanlaisia hallintamekanismeja käyttävät myös kriisitilanteissa toimivat journalistit. Ihmiselle nämä hallintakeinot laukeavat tiedostamatta, mutta niillä on selvä suojaava tehtävä.

Uhkaavassa tilanteessa tai kriisin keskellä ihminen saattaa suojautua käyttäen psyykkisen työn keinoina tilanteiden hallintaa eli coping-keinoja tai defenssimekanismeja. Coping-keinot ovat yleensä tietoisia, ja ne voivat sisältää erilaisia kognitiivisia ratkaisuja, kuten tilanteen ennakointia, tiedon hankkimista, supressiota eli uhkaavan tai kielteisen asian tietoista torjuntaa mielestä tai turvautumista hyvää oloa tuottaviin mielikuviin. (Pakarinen & Roti 1996, 128-129.)

Defenssimekanismit eli puolustuskeinot ovat enimmäkseen tiedostamattomia. Ne pyrkivät suojaamaan liialta ahdistukselta ja säilyttämään samalla toimintakyvyn. Aikuisiän kehittyneitä puolustusmekanismeja ovat esimerkiksi asian torjunta mielestä, reaktionmuodostus, jolloin itselle vaikea tunne käännetään vastakohtakseen ja tehdään hallittavaksi. Eristämisessä vaikeaksi koetusta asiasta eristetään tunteet. Taantuessaan ihminen toimii uhkaavassa- tai kriisitilanteessa aiemmalle kehitystasolle tyypillisellä tavalla. (Pakarinen & Roti 1996, 128-129.)

Ihminen saattaa joutua psyykkiseen sokkiin ollessaan osallisena järkyttävässä tapahtumassa tai kun hän kuulee traagisen uutisen. Tämä on automaattisesti laukeava suojareaktio, jossa ihmisen mieli ottaa aikalisän ja suojaa itseään kokemukselta tai tiedolta, jota se ei kestä. Psyykkinen sokki ilmenee siten, että kuultu ja koettu ei tunnu todelta, tunteet usein puuttuvat ja ihmiset toimivat rauhallisesti. (Saari 2005, 24.) Myös ihmisen keho reagoi onnettomuus- tai kriisiuutiseen.

Keholliset reaktiot ovat hyvin konkreettisia. Ihminen saattaa jännittyä, hengästyä, tuntea huimausta ja kipua. Keho tallentaa tapahtumat yhtä tarkasti kuin mielikin ja muistaa ne myöhemmin.

(Palosaari 2008, 140.)

2.2.3 Sokkivaiheen jälkeen elämä palaa uomiinsa

Useat tutkijat ovat osoittaneet, että kriisireaktiot kehittyvät hyvin yhdenmukaisesti. Biologialla on yhteys stressireaktioon. Alussa ihminen kokee hälytysreaktion sokkivaiheeseen, sen jälkeen tulee puolustusvaihe, johon liittyy maksimaalinen sopeutuminen ja lopuksi tulee uupumisvaihe eli toipuminen. Kriisin kulku voidaan siis jakaa sokkivaiheeseen, reaktiovaiheeseen, korjaamisvaiheeseen ja uudelleen suuntautumisen vaiheeseen. (Cullberg 1993, 22-23.) Vaikka ihmisten reaktiot kriiseihin ovat yksilöllisiä, niillä on myös omat lainalaisuutensa. Reaktiot rakentuvat pitkälti psykobiologisiin, äkillisissä tilanteissa laukeaviin automaattisiin mekanismeihin. Reaktioiden vaiheittaisuus, sokki, reaktiovaihe ja työstymis- ja käsittelyvaihe antavat mahdollisuuden myös eheytyä särkymisestä vaiheittain. (Palosaari 2008, 53–54, 63.)

Kuvio 1. Stressireaktion vaiheet.

Ihmisen ensimmäinen reaktio kriisissä on usein sokki, joka puuduttaa sietämättömiä tunteita ja auttaa toimimaan enimmäkseen tarkoituksenmukaisesti. Hän pitää kaikin voimin todellisuuden loitolla, koska silloin hänen ei ole vielä mahdollista omaksua tapahtunutta. Sokin tehokkuus ja muoto vaikuttavat olevan yhteydessä sen tarpeeseen. Jos kyse on hengen menettämisestä, ihmisen

tavoitteellinen toiminta on tehokkaimmillaan. Sitä nimitetään taistelu-pakoreaktioksi. (Palosaari 2008, 58, 63–65, 68, 75; Cullberg 1993, 23-29.)

Jähmettyminen on äärimmäinen valmiustila, johon liittyy myös voimakas lihasjännitys. Ihminen voi myös käyttäytyä paniikinomaisesti ja toivottomasti. Kriisin tai onnettomuuden tapahduttua hänen välittömiä reaktioitaan voivat olla säikähdys, pakokauhu, pakoon juokseminen tai alistuminen. Jotkut voivat sokkivaiheessa käyttäytyä hyvin poikkeavasti, kuten huutaa, repiä vaatteitaan, hokea samaa tai ruveta puhumaan täysin vähäpätöisistä asioista. Toisinaan ihminen vaikuttaa päältäpäin täysin tyneltä, mutta pinnan alla kaikki on kaaosmaista. Henkilön voi olla myöhemmin vaikea muistaa, mitä sanottiin ja mitä tapahtui. Akuutissa sokkivaiheessa ihmisen tietoisuus on usein hämärtynyt. Sokin kesto vaihtelee. (Palosaari 2008, 58, 63–65, 68, 75; Cullberg 1993, 23-29.)

Sokin jälkeen tulee reaktiovaihe, joka päästää tunteet irti. Tämä alkaa, kun henkilön on pakko avata silmänsä ja nähdä, mitä todellisuudessa on tapahtunut. Yksilössä käynnistyvät puolustuskmekanismit, jotka joillakin voivat olla hyvin primitiivisiäkin. Tunteet voivat vaihdella laidasta laitaan ja hämmentää kokijaansa. Reaktiovaiheessa ilmenee myös muisti- ja keskittymisvaikeuksia, jotka voivat jatkua pitkälle seuraavaankin vaiheeseen. Ajatukset katkeavat, mieleen painaminen on vaikeaa ja olo saattaa olla levoton. Reaktiovaihe ilmenee myös fyysisinä reaktioina, jotka voivat olla vapinaa, pahoinvointia, kylmää, kuumaa tai vaikka sydämen tykyttelyä. Reaktiovaiheen yleisiä oireita ovat myös väsyminen, ärsyyntyminen, unihäiriöt, ahdistus, depressiiviset vaivat kuten itkuisuus, estoisuus ja ruokahaluttomuus sekä psykosomaattiset reaktiot kuten suolistohäiriöt. Olennainen osa tätä vaihetta on surureaktio, joka saattaa ilmetä kuristavana tunteena kurkussa, tyhjyyden tunteena, hengenahdistuksena, lihasheikkoutena, jännittyneisyytenä ja psyykkisenä tuskana. Vaihe voi kestää jopa useita kuukausia. (Palosaari 2008, 58, 63–65, 68, 75; Cullberg 1993, 23-29.)

Työstymis- ja käsittelyvaiheessa ihminen siirtyy aiempaa hiljaisempaan vaiheeseen, joka antaa tilaa rauhalliseen pelkojen ja mahdollisten traumojen läpikäymiseen. Tämä voi myös yllättää yksinäisyydellään ja moni toipuja huomaa, että muu maailma menee menojaan. Jatkotyöskentely voi olla vaikeaa ja yksinäistä. Muisti alkaa toimia etenemisen puolesta ja vahva mieli palauttaa keskeneräisen toipumisen työstöön. Levon hetkiin alkaa ilmestyä takaumia tai voi tulla ankea olo. Työstymis- ja korjaamisvaihe vaihtelee joistakin kuukausista noin vuoteen. Tässä vaiheessa

ihminen alkaa suuntautua tulevaisuuteen sen sijaan, että hän aiemmin keskittyi vain täydellisesti traumaan ja menneisyyteen. (Palosaari 2008, 58, 63–65, 68, 75; Cullberg 1993, 23-29.)

Lundälvin (1999, 41-45) mukaan katastrofien yhteydessä ihmiset kokevat yleensä kolme pääasiallista reagoitavaihetta. Ne ovat akuutti reaktio (sokkivaihe), jälkireaktiot ja pitkäaikaiset reaktiot. Akuutteja reaktioita ovat esimerkiksi muuttunut tietoisuus, kuten epätodellisten tai valheellisten tunteiden ilmaisu ja unet, muuttunut aikakäsitys, kasvanut epäluottamus, supermuisti ja huumaavat tunteet. Sokkivaiheessa ilmenee usein tunteiden puutetta, ruumiillisia reaktioita ja ylireagoitua vähäisempiinkin tunteisiin. Akuuttivaiheessa ihminen voi myös alkaa auttamaan muita trauman kokeneita. Katastrofipaikalla osalliset voivat herkästi kokea valheellisia tunteita. Tällaisia voivat kokea myös toimittajat ja valokuvaajat, jotka työskentelevät kriiseissä. He joutuvat näiden tunteidensa keskellä raportoimaan ja kuvailemaan tapahtumia. Sokissa oleva toimittaja saattaa haastatella sokkivaiheessa olevaa henkilöä, jolloin keskustelua voidaan kutsua katastrofihaastatteluksi.

Toimittajalla olisi oltava etukäteen tietoa siitä, millaiset tunteet ovat normaaleja kriisissä, jotta hän voi ymmärtää kriisissä osallisena olevaa ihmistä paremmin. Reaktiot voivat kuitenkin olla vaikeita tunnistaa ja esimerkiksi suoraa lähetystä tekevä radiotoimittaja ei ehdi kauan pohtia sitä, kuka on sopiva haastateltavaksi tai millaisia tunteita haastateltava käy läpi. Journalistien työ muistuttaa paljon pelastustyöntekijöiden tehtäviä, sillä molemmat ammattiryhmät saapuvat aina nopeasti ja ensimmäisten joukossa onnettomuus- ja katastrofipaikoille. Koskaan ei voi tietää, mikä vastassa odottaa. Paikalle matkaavien journalistien omat stressimekanismit ovat käynnistyneet matkalla ja perillä mielentila voi vahvistua entisestään. Journalistit voivat perillä kohdata osallisten uhkaavaa tai vihaista käytöstä heitä kohtaan. Katastrofit ovat myös journalisteille traumaattisia kokemuksia ja heidänkin täytyy käsitellä ne jälkeenpäin. (Lundälv 1999, 41-45.)

Kriisien parissa kauemmin työskentelevät toimittajat voivat muutaman päivän jälkeen kohdata ihmisiä, uhreja, joilla saattaa ilmetä useita erilaisia oireita: vetäytymistä pois siitä, mitä on tapahtunut, itsetuhoavaa käytöstä kuten humalajuomista, itsensä häpeämistä, toivottomuutta, tuttuja äänien ja näkyjen pelkäämistä, ihmissuhdeongelmia ja muita trauman oireita. Journalistien pitäisi kohdella tällaisia ihmisiä hyvin hellävaroen. Tunteettomilta vaikuttavat ihmiset eivät välttämättä todellakaan ole tunteettomia, vaan he pyrkivät etäännyttämään itsensä tapahtuneesta.

Myös journalistit itse voivat kokea edellä lueteltuja oireita, koska he myös ovat mukana kokemassa tapahtumaa, vaikka eivät suoranaisesti kriisin uhreja olekaan. (Simpson & Coté 2006, 24-25.)

Joissain tapauksissa trauman kokeneet voivat myös saada niin sanottuja flashbackeja, eli eläviä muistikuvia, tapahtumasta. Jotkut eivät kärsi trauman seurauksista ainoastaan päivisin, vaan myös öisin. Kun ihminen yrittää illalla rentoutua nukkumaan, niin traumakokemus ei jätä rauhaan, vaan tulee uniin. Painajaisunet eivät jätä välttämättä rauhaan päivälläkään, vaan ne viipyvät muistissa. (Simpson & Coté 2006, 24-25.) Toisaalta Backholm (2008, 30) huomauttaa, että ajan myötä useimmat aina selviävät, vaikka kriisin jälkeinen aika voi olla journalisteille vaikeaa ja elämä voi tuntua tyhjältä, sekavalta ja joskus jopa masentavalta. Sillä tavalla journalistit on rakennettu.

2.3 Kriisi kysyy empaattisuutta

Emootiot ovat tunteita ja tunne-käsitteellä viitataan tiloihin kuten suru, ilo, pelko, kaipaus, kateus ja hellyys. Emootioon liittyy fysiologinen viritystila, jolloin autonominen hermosto aktivoituu, erityinen subjektiivinen elämys, joka tunteena tunnetaan, tilanteesta ja omasta tilasta tehtävät päätelmät ja tulkinnat eli kognitiot sekä joitakin erityisiä toimintapyrkimyksiä, joita voivat olla liikkeet, eleet ja erityisesti kasvojenilmeet. (Myllyniemi & Helkama 1984, 65-67, 71, 73.) Tunne liittyy ihmisen kaikkeen toimintaan. Emootio tai emotionaalinen tapahtuma sisältää tunnekokemuksia, niiden ilmenemistä ilmeissä, eleissä ja oheisviestinnässä sekä psykofysiologisen tilan muutoksia, kuten vapinaa, hikoilua tai hengityksen kiihtymistä. (Pakarinen & Roti 1996, 122-123.)

Työssään ihmisen on tärkeää tunnistaa omia tunteitaan ja hallita niitä. Empatia merkitsee kykyä eläytyä toisen tunteisiin, mutta samalla ihmisen on säilytettävä objektiivinen ja tarkkaileva asenne. Empaattinen henkilö ei mene täysin mukaan toisen ihmisen elämyksiin ja tunteisiin, vaan hän pyrkii ymmärtämään miltä toisesta tuntuu. Tunteet joko edistävät tai heikentävät toimintaamme. Joissakin tilanteissa, kuten kriiseissä tai onnettomuuspaikoilla, on hyvä kontrolloida tunteitaan. (Pakarinen & Roti 1996, 122-123.)

Kriisitilanteissa toimittajat joutuvat kohtaamisiin emootioiden kanssa. Ensinnäkin heillä herää omia tunteita, jotka heidän on osattava hillitä niin, että he selviytyvät työtehtävistään. Toiseksi heidän on

tunnistettava muiden paikallaolijoiden tunteita. Journalistit eivät voi suhtautua kriisipaikoissa oleviin ihmisiin tunteettoman kylmästi, vaan heillä on oltava aistit tarkkoina ja avoimina. Jos ja kun toimittaja lähestyy ihmistä, joka on kohdannut kriisin tai jolla on tunteet pinnassa, hänen on osattava suhtautua tähän empaattisesti. Kaikki eivät ole luonnostaan empaattisia, mutta journalistien – ainakin kriisipaikoissa toimivien - on osattava tuntea empatiaa kuitenkin eläytymättä liikaa vastapuolen tunteisiin.

Journalistit imevät itseensä trauman vaikutuksia samalla tavalla kuin perheenjäsenet ja ystävät, jotka ovat lähellä loukkaantunutta tai kärsivää ihmistä. Jos uhrin tarina on vangitseva ja tuskaisa, osa emotionaalisesta taakasta kaatuu kuuntelijalle. Toimittajat pyrkivät keskustelutilanteessa olemaan näyttämättä tunteitaan, osittain itseään suojellakseen, mutta myös kunnioittaakseen journalistisia arvoja, kuten objektiivisuutta ja erillään pysymistä. He ovat traumaattisia tapahtumia kohdatessaan kuin traumaterapeutteja, poliiseja, auttajia tai muita, jotka työssään kohtaavat voimakkaista emotionaalisia kokemuksia. Journalistit kokevat empatiaa vaativissa tilanteissa, mutta samalla sen jakaminen uhrin kanssa voi aiheuttaa toissijaisia oireita reportterille. Hänelle voi myös palautua vastaavanlaisia kokemuksia omasta elämästään ja hän on tunteillaan mukana keskustelussa. Psykologit käyttävät tästä nimitystä identification eli samastuminen. (Simpson & Coté 2006, 43-45.)

Emootiot kertovat ihmisille milloin ja miten toimia, mutta joskus emootiot ilmaisevat sen musertavan viestin, että ihminen ei kykenekään toimimaan. Tämä vangitsee ihmisen järkyttävään tilanteeseen eikä tappeleminen sitä vastaan tai pakeneminen auta. Vaikka henkilö itse selviääkin tilanteesta, jälkeensä hänen aivonsa ja emotionaalinen systeemi vastaa elämänmuutoksiin eri tavalla eikä henkilön keho anna hänen unohtaa tapahtunutta. Henkilö joutuu elämään muiston kanssa, joka musersi hänet. (Simpson & Coté 2006, 23.)

Kriiseissä toimineet journalistit puhuvat tapahtumasta irrottautumisesta, keskittymisestä, turtumisesta ja kontrollin pysymisestä. Vain harvat kertovat tunteiden lokeroimisesta. Sitä he kuitenkin käytännössä tekevät, kun he työntävät kriisissä työskennellessään tunteensa syrjään ja keskittyvät toimimaan työssään. Toisessa maailmansodassa toimittajana työskennellyt Marguerite Higgins kirjoitti muistelmiinsa tunteettomuudesta ja täydellisestä emootioiden puutteesta työskenneltyään Saksassa Buchenwaldin kuolemanleirillä vuonna 1945. Hänen kertomuksensa

myötä syntyi termi tunteiden lokerointi, josta journalistit vain harvoin puhuvat. Higgins kirjoitti kirjaansa, ettei hän tuntenut lainkaan paheksuntaa tai ällötystä, vaikka hän näki kuolleita ympärillään. Higgins sanoi uskovansa journalistien lokeroivan tunteensa ja eristävänsä emootionsa ammatillisista reaktioista. (Simpson & Coté 2006, 38.)

2.4 Kriisi herättää stressihäiriön oireita

Traumaperäinen stressihäiriö luokitellaan ahdistuneisuushäiriöksi. Sen kriteerit ovat traumaattinen kokemus, sen tunkeutuva uudelleenkokeminen, välttely ja ylivireisyys. Aina ihminen ei tarvitse diagnoosia, vaan diagnosoitavan häiriön lisäksi trauma-altistus voi aiheuttaa monia kielteisiä seuraamuksia ihmisen ajattelutoimintaan, tunne-elämään, käyttäytymiseen ja sosiaalisuuteen. Pitkäaikaisvaikutukset voivat näkyä alkoholin väärinkäyttönä, riskinottona, ihmissuhdevaikeuksina, väkivaltaisuuksina tai työkyvyn heikentymisenä. Traumaperäisen stressihäiriön pääsy on traumaattiselle tapahtumalle altistuminen. Tapahtuman kesto, luonne ja vakavuus vaikuttavat häiriön kehittymisen todennäköisyyteen. Ihmisen aiheuttamat onnettomuudet aiheuttavat luonnononnettomuuksia enemmän psyykkisiä häiriöitä. (Poijula 2004, 26-27.)

Kun ihmisen oireet jatkuvat voimakkaina ja itsepintaisina vielä kuukauden tai pitempäänkin trauman jälkeen, psykiatrit puhuvat posttraumaattisesta stressioireesta (PTSD, post-traumatic stress disorder). Sen oireisiin luetaan häiritsevät muistot, välttely ja lisääntynyt ahdistus ja suru. PTSD koostuu kolmesta samanaikaisesti ilmenevästä eri oireesta, jotka on aiheuttanut jokin järkyttävä tapahtuma. Nuo oireet ovat jatkuva ja häiritsevä tapahtuman muisteleminen, emotionaalinen puutuminen ja tavallisten toimien ja toiminnan supistuminen sekä pelkokynnyksen muuttuminen. Se vaikuttaa ihmisen uneen, keskittymiseen ja turvallisuudentunteeseen. (Simpson & Coté 2006, 23-25, Palosaari 1999, 36.)

Posttraumaattisesta stressistä kärsivä ihminen ei pysty unohtamaan järkyttävää tapahtumaa, vaan hän kokee sen jatkuvasti uudelleen. Lisäksi ihmisellä ilmenee itsepintaisia lisääntyneen vireystilan oireita vähintään yli kuukauden. Vuonna 1994 Amerikan Psykiatrien järjestö lisäsi akuutin stressioireen viralliselle diagnoosilistalle ja sen oireiksi kuvailtiin samat kuin PTSD:ssä, mutta niiden piti kestää vähintään kaksi päivää mutta enintään neljä viikkoa. Akuutissa stressioireessa on

vähintään kolme samaa oiretta kuin PTSD:ssä ja lisäksi muita epänormaaleja dissosiaatioita, kuten epätodellisuuden tunne tai vetäytyminen. (Simpson & Coté 2006, 23-25, Palosaari 1999, 36.)

Posttraumaattisen stressin muodostumiseen vaikuttaa eniten kriisin tai traumaattisen tapahtuman luonne. Lisäksi ihmisten yksilöllisillä eroilla on suuri merkitys siihen, millaiseksi häiriö tai sairaus muodostuu. Kenelläkään kahdella ihmisellä ei ole täysin samanlaista reaktiota, vaikka kyse olisi samasta kriisistä. Ihmisen lapsuus, tausta ja persoonallisuuden piirteet vaikuttavat siihen, miten hän reagoi kriiseihin ja kehittykö hänelle trauman jälkeen posttraumaattisen stressi. (Herman 1992, 58.)

Englundin (2008, 26, 29, 31, 83) mukaan journalistien kriisikokemukseen ja stressireaktioon vaikuttavat kolme tekijää: henkilön oma persoona, oma ammattirooli ja -tehtävä sekä varsinainen traumaattinen tilanne. Kriisi on äärimmäinen työtilanne, joka poikkeaa normaalista ja vaatii journalistilta nopeaa toimintaa. Tilanteen vakavuudella on vaikutuksensa myös journalistin reaktioon. Samaten siihen vaikuttaa myös hänen oma ammattiroolinsa, työtehtävänsä ja ammattietiikkansa sekä se, miten hän selviää hänelle asetetuista vaatimuksista. Kolmantena tekijänä reaktion muodostumisessa vaikuttaa toimittajan oma persoona, eli hänen henkilökohtaiset piirteensä, hänen elämäntilanteensa, menneisyytensä ja elämäkokemuksensa sekä henkilön haavoittuvuus, herkkyys ja stressinsietokyky.

2.5 Journalistit altistuvat traumoille

Traumalla tarkoitetaan sielullista tai elimellistä vammaa, vauriota tai haavaa. Se rikkoo ihmisen ruumiin ja mielen tasapainotilan ja ylittää ihmisen selviytymisvoimavarat ja psyykkiset puolustusmekanismit. (Poijula 2004, 26-27.) Toimittajat ja valokuvaajat saapuvat usein ensimmäisten joukossa onnettomuus-, kolari-, tulipalo- tai ammuskelupaikoille. Joku voi olla kuollut ja tapahtumasta selvinneet saattavat vuotaa verta tai olla tajuttomia. Osa voi olla sokissa tapahtuneen vuoksi. Joskus journalistit lähestyvät uhreja vasta viikkojen tai jopa vuosien jälkeen tapahtumasta. He saattavat esimerkiksi seurata oikeudenkäyntiä väkivaltaisesta välikohtauksesta ja kuulla yksityiskohtaisesti tapahtumasta. Kaikissa tapauksissa, huolimatta siitä, onko tapahtuma sattunut juuri nyt vai aiemmin, journalistit kohtaavat uhreja ja ihmisiä, jotka ovat kohdanneet kriisin. Heillä saattaa olla yksi tai useampia trauman oireita. Journalistit altistuvat traumoille

kohtaamiensa ihmisten ja tapahtumien kautta. Tuntemattomat ympäristöt ja äkilliset tapahtumat, kuten kriisit, katastrofit ja onnettomuudet, haastavat jopa kaikista taitavimman ja nokkelimmankin journalistin. (Simpson & Coté 2006, 19, 71.)

Traumaattiset tapahtumat aiheuttavat työntekijöille jopa hyvin voimakasta stressiä. Ne koettelevat jokaisen selviytymiskykyä. Ihminen kestää viikkojen pituista yhtäjaksoista stressiä, jos hän tietää ajankohdan milloin hän voi levätä ja purkaa sitä. Ongelmallisinta on kasautuva stressi, jolle ei näy loppua ja joka kasautuu ja lisääntyy. Jos traumaattista stressiä pystytään käsittelemään tehokkaasti, se vähenee huippukohdastaan melko nopeasti. Jos stressi kasautuu esimerkiksi useiden peräkkäin sattuvien traumaattisten tapahtumien takia ja yhdistyy vielä muuhun työstressiin, siihen voi liittyä riskitekijöitä. (Saari 2000, 272, 274–275.)

Monet journalistit kärsivät emotionaalisesti ja henkisesti traumaattisten tapahtumien takia, joita he näkevät työssään. Aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että esimerkiksi sotakirjeenvaihtajilla on merkittävästi enemmän posttraumaattista stressiä ja masennusta kuin reporttereilla, jotka eivät ole olleet taistelulentillä tai traumaattisten tapahtumien keskellä. Tutkimusten mukaan toimittajat ja kuvaajat voivat kärsiä emotionaalisesta stressistä, kun he todistavat järkyttävää tapahtumaa tai sen jälkipuintia. (Dworznic 2006, 534–536.)

Jokelan ja Kauhajoen koulusurmat olivat ensimmäiset laatuaan Suomessa. Tapaukset järkyttivät laajalti koko Suomen kansaa, sillä kukaan ei voinut uskoa, että amerikkalaistyyppiset kouluiskut voisivat ikinä tapahtua Suomessa. Koska vastaavanlaisista tapauksista ei ollut mitään aiempaa kokemusta, ei myöskään toimituksissa ollut kokemusta siitä, miten tällaisissa kriiseissä kuuluisi toimia. Toimittajat lähtivät tapahtumapaikoille ilman ennakoivaa valmistautumista tai selkeitä ohjeita.

Journalistit voivat joutua trauman uhreiksi pelkästään tekemällä työtään – esimerkiksi vierailemalla onnettomuuspaikoilla ja puhuessaan ihmisten kanssa, jotka ovat kokeneet traumaattisen tapahtuman. Dworznicin (2006, 536) mukaan tämä voi aiheuttaa traumaattista stressiä, työuupumusta, väsymystä, univaikeuksia, pelkoja, alkoholin väärinkäyttöä ja sosiaalisten suhteiden häiriintymistä. Jotkut näistä oireista voivat ilmaantua journalistille jo heti ensimmäisen traagisen työtehtävän jälkeen. Esimerkiksi nuoret ja kokemattomat toimittajat voivat saada oireita jo pienestä järkytyksestä. Liikenneonnettomuus tai kuolemantapaus voi olla tällainen kokemus. Vuosia

työskennelleet toimittajat ovat kertoneet saaneensa traumaattisista työtehtävistä pitkittyneitä emotionaalisia oireita, joita olivat muun muassa tapahtuman käsittelyn välttäminen ja takaumien kokeminen vielä kauan trauman jälkeen.

Vuonna 1999 Yhdysvalloissa julkaistiin tutkimus, jossa oli selvitetty 15 journalistin kokemuksia heidän todistettuaan kaasukammiossa tapahtunutta murhaajan teloitusta Kaliforniassa vuonna 1992. Tutkimuksessa osoitettiin, että traumaattiset vaikutukset näkyvät sellaisissa ihmisissä, jotka näkevät väkivaltaa. Vaikka teloitus oli virallinen rangaistus, toimittajat eivät silti olleet immuuneja sen lyhytaikaisille vaikutuksille eikä heillä ollut suojaa emotionaalista tuskaa vastaan. Tutkimuksen opetus on, että vaikka journalistit saattavat kuvitella voivansa keskittyä valokuvien ottamiseen, faktojen keräämiseen ja uhrien haastatteluun ja tällä tavalla paeta sokkiaaltoa, he kaikki eivät siinä onnistu. Kaikki toimittajat eivät uransa aikana tee töitä väkivaltaisten ja traumaattisten tapahtumien kanssa, mutta suurin osa joutuu kosketuksiin tällaisten tapahtumien kanssa ja näkee väkivaltaa tai sen vaikutuksia ainakin jossain vaiheessa työurallaan. Erään tutkimuksen mukaan jopa 98,4 prosenttia valokuvaajista oli tehnyt töitä tapahtuman parissa, jossa ihmisiä oli kuollut tai loukkaantunut. Altistus väkivallalle journalistien keskuudessa on siis hyvin korkea. (Simpson & Coté 2006, 40-41.)

Ruotsissa toimittajien ja kuvaajien kanssa käydyissä keskusteluissa on käynyt ilmi, että journalisteilla on tarve puhua kokemuksistaan kriisitapahtumien parissa. He puhuvat uhrien kanssa, tapaavat sokissa olevia ihmisiä ja todistavat onnettomuuksia ja katastrofeja paikan päällä. Siksi he ovat itsekin uhreja. Silti tiedotusvälineissä työskentelevät muodostavat ryhmän, joka helposti unohdetaan ja siirretään syrjään onnettomuus- ja katastrofipaikoilla, eikä heidän avuntarvettaan huomioida. (Lundälv 1999, 54.)

Toimittajien ja valokuvaajien työssään kokemien traumaattisten kokemusten purkamiseen ja jälkihoitoon ei ole kiinnitetty riittävästi huomiota. Usein ajatellaan, että kun on valinnut ammattinsa, pitää myös kestää se mitä työ tuo tullessaan. (Saari 2005, 30.) Joillakin työpaikoilla ei välttämättä käydy lainkaan jälkikeskusteluja kriisialueilta palanneiden toimittajien kanssa. Viime vuosina avun tarjoaminen kriisien jälkeen toimittajille on kuitenkin yleistynyt huomattavasti.

2.6 Kriiseihin turtuu ja tottuu

Compassion fatigue-käsite tarkoittaa toissijaista traumaattista stressiä. Termillä viitataan myötätunnon vaiheittaiseen vähenemiseen ajan myötä. Siitä puhutaan silloin, kun ihminen tottuu niin paljon kriiseihin tai onnettomuuksiin, kurjuuksiin ja kauheuteen, ettei hän enää huomioi niitä. Ihminen väsy ja saattaa ajatella, ettei asioille ole mitään tehtävissä. Se tarkoittaa eräänlaista fatalismia, kohtaloon uskomista. Se voi johtaa päätelmään, että asiat ovat nyt näin eikä mitään voi tehdä niiden muuttamiseksi. Compassion fatigue on tavallista trauman uhrien kohdalla, mutta myös sellaisilla henkilöillä, jotka ovat olleet tekemisissä suoraan trauman uhrien kanssa. (Simpson & Coté 2006, 37; Tester 2001, 13.)

Compassion fatigue diagnosoitiin ensimmäisenä sairaanhoitajilla 50-luvulla. Myös journalistit voivat kärsiä traumasta tekemällä työtään eli vieraillemalla tuhoalueilla ja kohtaamalla kriisin uhreja. Kun journalistit kuulevat traagisia kertomuksia ja kun he samalla yrittävät helpottaa muiden tuskaa, heidät voidaan rinnastaa pelastustyöntekijöihin ja muihin, jotka kokevat compassion fatiguen kuunneltuaan ja suodatettuaan muiden kärsimyksiä. Sen oireita ovat muun muassa toivottomuus, epämiellyttävyyden tunne, alituinen stressi ja ahdistus ja kokonaisvaltainen kielteinen asenne. Näillä voi olla haitallisia vaikutuksia ihmiseen sekä ammattillisesti että hänen persoonallisuuteensa. Se voi laskea hänen tuottavuuttaan ja keskittymiskykyään sekä tuottaa ihmiselle riittämättömyyden tunteita ja laskea itseluottamusta. (Simpson & Coté 2006, 37; Tester 2001, 13.)

Yleisö voi kokea compassion fatiguen seurattessaan esimerkiksi sotauutisia, jolloin jossain vaiheessa he voivat turtua niiden seuraamiseen. Myös monet journalistit ovat kertoneet vastaavista kokemuksista. He karaistuvat ja tottuvat näkemään karmivia tapahtumia paikan päällä työtehtävissään. Samaan aikaan he kokevat itsensä apaattiseksi ja väsähtäneeksi. Journalisteilla compassion fatiguen on todettu kehittyvän sitä mukaa, kun he tulevat väsyneemmiksi ja turtuvat näkemään kärsimystä ja surua. Useissa yhteyksissä on havaittu journalistien olevan itse huolissaan siitä, jos heiltä uupuu myötätunto uhreja kohtaan. Jos journalisti ei pysty tuntemaan myötätuntoa ja yhteenkuuluvaisuutta toisten ihmisten, kuten uhrien, kanssa, he voivat kokea olevansa puutteellisia ihmisinä. Myötätunnon ja empatian puute voi tuntua heistä siltä kuin heistä puuttuisi oleellinen osa

ihmisyyttä. Tämän vuoksi journalistit ovat itsekin huolissaan siitä, jos he huomaavat kärsivänsä compassion fatiguesta. (Tester 2001, 14-15, 22.)

3. Kriisin vaikutukset kestävät pitkään

Kriisissä työskentelyn jälkeen paluu normaaliin arkeen voi olla hyvin vaikea. Yksilöt reagoivat kriiseihin eri tavoin, mutta jälkireaktiot ovat yleisiä monilla. Ihmisen kokemiin jälkireaktioihin vaikuttaa hänen persoonallisuuden piirteensä ja henkilökohtainen tilanteensa ympäristön ohella. Dyregrovin (1999, 211-216) mukaan tavallisia jälkireaktioita kriisin jälkeen ovat ahdistus, surullisuus, mieleen tunkeutuvat muistot ja ajatukset, vaikeus palata takaisin arkiseen työhön, unihäiriöt, keskittymisvaikeudet, väsymys, levottomuus ja rauhattomuus, vihanpuuskat ja ärtyisyys, itsetutkiskelu, itsesyytökset ja syyllisyydentunne sekä arvojen muuttuminen.

Auttajilla, kuten toimittajillakin, saattaa olla vaikeuksia palata takaisin normaaliin arkiseen työhön. Mieleen voi yhä tunkeutua muistoja ja ajatuksia tapahtuneesta, joka on tavallisin reaktio katastrofityöskentelyn jälkeen. Muistot nousevat kaikkien aistien kautta. Jotkut voivat kokea ahdistusta ja surua, kenties itkukohtauksiakin. Myös levottomuus, rauhattomuus, vihanpuuskat ja ärtyisyys ovat normaaleja reaktioita kriisin jälkeen. Viha voi kohdistua eri asioihin, jopa omiin perheenjäseniin. Ihminen voi ärtyä hyvinkin pienistä ja arkisista asioista, koska ne tuntuvat niin vähäpätöisiltä. Ihminen saattaa miettiä jälkikäteen mielessään, tekikö hän kaiken voitavansa omassa tehtävässään. Itsetutkiskelu voi johtaa itsensä syyllistämiseen. (Dyregrov 1999, 211-216.)

Kriisi voi myös johtaa arvojen muuttumiseen ja ihminen alkaa arvostaa enemmän esimerkiksi omaa perhettään ja läheisiään. Sillä voi siis olla hyviäkin seurauksia. Liisa Eränen (1991, 112) on selvittänyt katastrofityöskentelyn eri puolia, hyviä ja huonoja. Hyviksi puoliksi Eränen luettelee yhteisöllisyyden tunteen, ammatillisen oppimisen ja kasvun, tärkeyden tunteen, jännityksen, virikkeellisyyden, uudet ihmissuhteet, avuliaisuuden ja tehokkuuden tunteet, tunteen että on tehnyt jotain tärkeää, yhteisön ja uhrien suoman arvostuksen, itseluottamuksen kun on selvinnyt tilanteesta, ja rohkeuden tunteen. Kaikki eivät välttämättä koe saaneensa katastrofityöskentelystä mitään hyvää - päinvastoin. Katastrofityöskentelyn huonoja puolia ovat traumaattiset ärsykkeet, samastuminen uhrien menetyksiin, epäpätevyiden ja riittämättömyyden tunteet, turhautuminen, epätietoisuus tilanteesta, ero läheisistä, väsymys ja uupumus.

Tietyt riskitekijät vaikuttavat pitkäaikaisten psykologisten seurausten muodostumiseen koetun trauman jälkeen: tapahtuman vaikeus ja uhkaavuus, vajavainen sosiaalinen tuki kriisin jälkeen,

ilmeiset psyykkiset reaktiot tapahtuman aikaan ja heti sen jälkeen, sukupuoli (naiset ja naismaiset henkilöt suuremmassa riskissä), vanhemmuus (omat lapset lisäävät trauman kokemusta), lahjakkuus, koulutustaso, sosiaalinen asema, haavoittuvuus aiempien kriisikokemusten takia ja samanaikainen vaikea elämäntilanne tai stressi. (Englund 2008, 86.)

3.1 Journalistit purkavat kokemuksensa keskusteluissa

Yhdysvalloissa toimittajista tehdyn haastattelututkimuksen mukaan uutisreporttereilla on jo ensimmäisellä onnettomuus- tai kriisikeikallaan riski saada trauman oireita. Jos työskentely samankaltaisten tapahtumien parissa jatkuu ilman, että toimittaja käsittelee niitä, se voi vaikuttaa häneen haitallisesti. Ystävät, sukulaiset ja kollegat saattavat huomata ottavansa vastaan sivuvaikutuksia. Tutkimuksessa uutistoimittajat kertoivat havainnoineensa työpaikalla kriisistä raportoineissa kollegoissaan äkkipikaisuutta, vihamielisyyttä ja kärtyisyyttä. Jotkut näyttivät surua ja itkivät silloin tällöin, jota kollegat pitivät masennuksen oireena. Joistakin oli havaittavissa ahdistuneisuutta ja hermostuneisuutta. Ihmiset käsittelevät asioita eri tavalla, ja siinä missä joku eristäytyy yksinään olemiseen, toinen puhuu tapahtumista ystävilleen ja läheisilleen. Jonkun oloa harrastukset ja lenkkeily voivat helpottaa. (Simpson & Coté 2006, 42.)

Simpson ja Coté (2006, 45) huomasivat kriiseissä ja väkivallan keskellä työskennelleitä toimittajia tarkkaileksaan, että toimituksissa traumoille altistuneiden journalistien hyvinvointiin kiinnitetään hyvin vähän huomiota. Toimittajien avuttomuutta tai ahdistuneisuuden oireita ei huomata. He havaitsivat toimittajia haastatellessaan, että kriisitapausten parissa työskentely kuluttaa journalistien energiaa ja sitoutumista työhönsä. Osa toimittajista on joutunut jättämään työnsä traumatisoitumisen takia. Moni reagoi stressiin epätuottavalla tavalla, kuten lisäämällä alkoholinkäyttöään ja tupakointiaan, tuntemalla vihaa ja olemalla vihamielinen, puhumalla tapahtumasta ylenpalttisesti, esiintymällä kovaäänisesti työpaikallaan ja kyynistymällä. Ajan myötä tällaisen käyttäytymisen toistaminen muuttaa toimittajan käsitystä omasta työstään ja syö motivaatiota. Dworznik (2006, 538) huomauttaakin, että journalistien on puhuttava omista kokemuksistaan ja tunteistaan raskaissa työtehtävissä, jotta he voivat päästä yli järkytyksestään. Puhuminen on ensi askel toipumiseen. Toimittajien on helpompi kertoa töiden kulusta ja työtehtävistä kuin siitä miten he tilanteen kokivat ja tunsivat.

Joskus traumaattiset tapahtumat ja toimittajien työtehtävät saattavat jatkua pitkään. Tällaisia tilanteita ovat suuronnettomuudet. Tällöin olisi todella tärkeää, että työntekijä saisi riittävästi lepoa ja että hänen psyykkisestä tuesta huolehdittaisiin jo työtehtävän aikana. Erittäin vaativan tehtävän jälkeen tulee huolehtia henkilöstön psyykkisestä ja fyysisestä huollosta. Työntekijöillä pitää olla mahdollisuus keskustella kokemuksistaan keskenään ja kriisityöntekijöiden kanssa. Tavoitteena tapaamisissa on traumaattisten reaktioiden lieventäminen, kokemusten normalisointi, sosiaalisen verkoston vahvistaminen ja eristäytymisen ehkäiseminen. Lähtökohtana on, että työntekijä voi palata arkirutiineihinsa mahdollisimman pian. (Saari 2000, 278–279.)

Simpson ja Coté (2006, 46-47) ovat koonneet asioita, jotka voivat auttaa journalistia traumaattisten oireiden kanssa. Toimittajan olisi tärkeää tiedostaa, minne hän on menossa, kun hänet lähetetään katastrofi- tai onnettomuuspaikalle. Perillä hän saattaa nähdä ja kuulla asioita, joihin hän ei ole varautunut, mutta se on hyvä tiedostaa etukäteen. Tapahtumapaikalla journalistin tulisi keskittyä käsillä olevaan tehtävään: haastatteluihin, tarkkailuun, valokuvien ottamiseen, muistiinpanojen kirjoittamiseen. Journalisteille työtehtävät ovat kuin ankkuri, jotka auttavat selviämään raskaasta tapahtumasta. Välillä on kuitenkin tärkeää, että toimittaja pysähtyy ja ottaa kontaktia ihmisiin ilman työvälineitä. Tällä tavalla hän voi kokea aitoja tunteita ja empatiaa ja aistia ihmisen kokemusta. Inhimillinen kohtaaminen auttaa sekä trauman uhria että journalistia. Tapahtumapaikalta pois päästyään on tärkeää keskustella kokemastaan. Kokemuksista voi jutella kollegoiden tai ammattiauttajien kanssa ja niitä voi myös kirjoittaa hiljaa itsekseen ylös. Tärkeintä on tiedostaa myös odottamattomat ja ei niin miellyttävät tunteet. Jos ei kuuntelijaa löydy ja kotiväki alkaa väsyä kuuntelemiseen, voi toimittaja pitää itsestään huolta esimerkiksi etsimällä omaa aikaa, kuntoilemalla, musiikkia kuuntelemalla, itkemällä ja rentoutumalla. Vapaan pyytäminen töistä stressin lievittämiseksi on sekin normaalia. Journalistin on tärkeää kuitenkin ymmärtää, että itsensä hoitaminen ei silti välttämättä estä traumaoireiden puhkeamista. Tällöin on uskallettava hakea ammattiapua psykologin tai psykiatrin luota. Simpsonin ja Cotén mukaan journalistit hakevat kuitenkin turhan harvoin apua.

3.2 Omille tunteille on annettava tilaa

Äkilliseen ja järkyttävään onnettomuuteen liittyvä työtehtävä täyttää jonkinasteisten kriisireaktioiden ehdot. Vaikka ihminen olisi tottunut hälytystöihin, onnettomuus on silti aina

yllätys. Ajankohta ei ole koskaan sopiva tai toivottu. Lisäksi työntekijä elää tapahtumat uhrien myötä kerrasta toiseen, kunkin kohtaamansa tarinan kohdalla erikseen. Eläytyäkseen äkillisten onnettomuuksien tai kriisien uhrien osaan, työntekijän oma hälytysjärjestelmä joutuu myötäilemään uhrien reaktioita. Hän voi myös kokea stressireaktioihin liittyviä kemiallisia muutoksia. Periaatteessa työntekijä altistuu samoille lainalaisuuksille kuin uhrin, mutta reaktiot ovat pehmeämpiä ja helpommin ohitettavissa, kun kohtalot eivät ole omia. Pysyäkseen työkykyisenä kriisitilanteessa työntekijän on kyettävä eläytymään tunteisiin ja reaktioihin. Hänen on kuitenkin erotettava, että tunteet eivät saa olla toiminnan väline, ettei toimita ”tunteella”. Omat tunteet ovat toisen ihmisen ymmärtämisen kannalta tärkeitä. (Palosaari 2008, 181–182.)

Traumaattisten tapahtumien käsittelyssä auttaa kokemus aiemmista tapahtumista, joka tuo levollisuutta ja taitoa. Etukäteen tilanteeseen valmistautuminen auttaa myös tapahtuman käsittelyssä. Ammattirooli suojaa traumaattisilta tapahtumilta, sillä se suojaa ihmistä henkilökohtaisilta tunteilta. Kun ihminen keskittyy omiin työtehtäviinsä, hän ei ehdi nähdä ja kokea kaikkea mitä olisi nähtävissä. Usein reaktiot tulevatkin vasta sitten, kun ammattirooli purkautuu, kun omille henkilökohtaisille reaktioille ja tunteille on tilaa. (Saari 2000, 275–276.)

Palosaaren (2008, 183) mukaan kriiseissä työskentelevät säättävät itsensä usein hälytystehtävissä eräänlaiseen ammatilliseen puolisolokkiin ja samalla saavat käyttöönsä sokin keskeiset edut: tila auttaa toimimaan harkitusti, tekemään tarkkoja havaintoja, löytämään tietovarastosta oleellista ja tarvittaessa sietämään väsymystä ja nälkää. Tunteet eivät kuitenkaan sulkeudu kokonaan, vaan ne tulevat sen verran läpi, että auttavat tavoittamaan oleellista uhrien voinnista. Sokkivaihe vaikuttaa vähätunteisuudessaan sujuvalta ja toimivalta ja sitä pitää mielellään koko totuutena, henkilökohtaisena suorituskykyisyytenä tai hyvänä ammattitaitona. Jos rasitusten ja kovien kokemusten pino kerääntyy kuitenkin liikaa, vaarana ovat tavanomaisen kasautuvan stressin vaiheet, muun muassa kyynistyminen. Tärkeää onkin, että oman puolisolokin purkaa pois eikä sulje tunteitaan kokonaan.

Eletyistä onnettomuuksista ja traumaista voi olla työntekijälle hyötyä muun muassa eläytymiskyvyn lisääntymisenä, mutta oma kokemus pitää olla riittävän työstetty. Silloin omat rajat pysyvät selkeinä eikä ihminen elä suruaan toisten kautta. Kokemukset on työstettävä, jotta työhön palaajan voimavarat riittävät työpanokseen ja omaan vapaa-aikaan. Toipuja voi keskittyä liikaa työhönsä,

jolloin oma henkilökohtainen elämä surkistuu tai sille ei jää voimia. Kokemukset on työstettävä, jotta elämä voi jatkua täysipainoisena. Ihmisillä jotka tekevät paljon kriisityötä, tuntuu olevan onnettomuuksia joka puolella. Jos työn sisältö muuttuu liian yksipuoliseksi, kriisimaisemissa liikkuminen saattaa kuin huomaamatta muuttaa maailmankuvaa. Järkyttäviä ihmiskohtaloita tulee vastaan ja aivot ovat vaarassa jäädä ”onnettomuusasentoon”, joka voi tarkoittaa alavireistä ja surunläheistä suhdetta elämään. (Palosaari 2008, 155–156, 180.)

Työntekijän onnistuminen työssään kriisin keskellä palkitsee ja tuottaa tyydytystä. Siitä pitää iloita, mutta se ei saa muodostua väärällä tavalla tärkeäksi. Kokemus voi olla työntekijälle merkittävä ja työ täyttää tehtävänsä, mutta joku toinen olisi todennäköisesti saanut samoja asioita aikaan. Terve nöyryys on kriisissä työskentelevälle tärkeää ja voimavaroja säästävä ominaisuus. (Palosaari 2008, 185.)

3.3 Debriefing koetaan tarpeelliseksi

Suomessa puhutaan nykyään paljon kriisiavun saamisesta. Fyysisen ensiavun lisäksi myös henkisen tuen järjestelmän on toimittava. Kriisityön tavoite on tukea äkkitalanteeseen joutuneen ihmisen voimavaroja toipumisen suuntaan. Ihmisen on purettava fyysinen ja psyykinen latautuminen sekä tunteet, jotka liittyvät traumaattiseen tilanteeseen. Ellei tunnetta pura, se jää lukkoon tuottamaan harmia arkeen. Puhuminen auttaa toipumisprosessissa ja tapahtuneen jäsentämisessä. (Palosaari 2008, 89, 101–102, 133, 186.)

Hyvin tehty kriisityö tukee itsenäistä selviytymistä. Kaikki uhrit eivät kuitenkaan saa näitä palveluita. Tällä hetkellä tarjotaan usein kriisikokemuksen ryhmämuotoista, psykologista läpikäyntiä, jota voidaan kutsua kriisi-istunnoksi. Ulkopuolisen vetämän istunnon tavoitteena on auttaa kriisin uhreja ja omaisia kokemuksen integroinnin alkuun. Työntekijöillä pitäisi olla tilaisuus purkaa ja käydä kokemustaan lävitse heti tapahtuneen jälkeen. (Palosaari 2008, 89, 101–102, 133, 186.) Psykologisesta jälkipuinnista käytetään nimitystä debriefing. Istunnoissa käydään läpi kriisiä ja sen herättäneitä tuntemuksia. (Niemi 2005, 31.)

Pelastusammattilaisen tavoin toimittajan työssä törmää usein kriiseihin. Tällaiset työtehtävät tuottavat tekijöilleen kahdenlaista ammatillista stressiä. Yhtäältä niissä joutuu tekemisiin ihmisten

kanssa, jotka ovat kokeneet järkyttäviä tapahtumia. Heidän kohtaaminen on omiaan aiheuttamaan stressiä ja traumaattisia kokemuksia myös työntekijöille kuten esimerkiksi toimittajille. Toisaalta työntekijät joutuvat työtehtävissään uhkaaviin tilanteisiin, jotka eivät aina ratkea myönteisellä tavalla. Työntekijät voivat itse kokea traumaattisia tapahtumia, jotka järkyttävät heitä henkilökohtaisesti. (Saari 2000, 275.)

Estonian onnettomuuden jälkeen Suomessa alettiin keskustella ensimmäisen kerran toimittajien reaktioista ja henkisen tuen tarpeesta. Monet journalistit kertoivat valtavan tragedian koskettaneen itseään poikkeuksellisen voimakkaasti. Osa heistä koki onnettomuuden ammatillisena haasteena, ja tehtäviin paneuduttiin työaikoja kyselemättä. Myös monet vapaavuorolaiset ilmoittautuivat töihin. Kaikki tiesivät tekevänsä vuosisadan uutista, mutta siitä ei voinut ”nauttia” kuin jostain muusta suuresta uutisesta. Joissakin toimituksissa tunnelma oli hiljainen ja harras, toisissa paikoissa itkettiin avoimesti. Journalistit painottivat, että työ on pystyttävä tekemään kaikissa oloissa. Toimittajien mielestä ei kuitenkaan ollut lainkaan paha asia, jos heidän järkytyksensä näkyi heidän kasvoiltaan tai kuului heidän äänestään yleisölle. Kiireinen työtahti suojeli toimittajia. He eivät ehtineet käsitellä omia tunteitaan, jolloin inhimillinen tragedia jäi työrutiinien alle. Oman järkytyksen purkaminen tapahtui useimmilla vasta monien päivien jälkeen. Toimittajat keskustelivat tapahtuneesta paljon keskenään, mutta samassa yhteydessä käytiin myös ensimmäistä kertaa psykologisia jälkipuinti-istuntoja toimittajien kanssa. (Raittila 1996, 92–93.)

Estonian jälkeen julkisuudessa yhtäältä vaadittiin, että toimittajien henkiseen jaksamiseen pitää kiinnittää enemmän huomiota. Toisaalta taas onnettomuudesta järkyttyneitä kehoitettiin hakeutumaan toisiin ammatteihin. Ilmapiiri on muuttunut noista ajoista, sillä nykyään yhä useammin myös toimittajille tarjotaan mahdollisuutta osallistua kriisin jälkihoitoon debriefing-istunnoissa. (Niemi 2005, 31.) Estoniaa seuranneina vuosina kriisien läpikäymiseen on kiinnitetty yhä enemmän huomiota myös toimituksissa. Silti vieläkin on parannettavaa siinä, että toimittajia ei jätetä yksin kriisitilanteessa ja että heidän tunteensa huomioidaan. Toimituksessa työskentelevät kollegat ja esimiehet eivät ymmärrä välttämättä lainkaan sitä, mitä tapahtumassa ollut on kokenut kriisin kriisipaikalla. Siksi on tärkeää antaa hänelle mahdollisuus käydä asiaa läpi rauhassa.

Vertaistukiryhmät ovat erityisen toimivia silloin, kun ne ovat mahdollisimman samankaltaisia. Vertaistuki onnistuu parhaiten silloin, kun traumaattinen tapahtuma on kaikilla ryhmän jäsenillä

sama ja tapahtuma koskettaa niin suurta ihmisjoukkoa, että voidaan muodostaa riittävän samankaltaisia ryhmiä sekä kun tapahtuma koskettaa hyvin samankaltaisia ihmisiä. (Palosaari 2008, 108–109.) Toimittajille järjestetyt vertaistukiryhmäkeskustelut ovatkin oiva tapa purkaa tapahtuneita kriisejä. Dworzniakin mukaan (2006, 545, 551) myös huumori ja nauru auttaa lievittämään stressiä ja masennusta. Toimittajat ja valokuvaajat voivat vitsailla ja kertoa kevyitä tarinoita traagisista työtehtävistään. Se on toimitusten yleinen tapa sietää ja hyväksyä journalistien kokema trauma.

3.4 Eettiset ongelmat on ratkaistava nopeasti

Arkikielessä etiikkaa ja moraalialia ei yleensä eroteta toisistaan. Molemmat viittaavat ihmisen arvopohjaan, eli siihen onko toiminta hyvää vai pahaa tai oikeaa vai väärää. Etiikka tarkoittaa oppia periaatteista, joiden pitäisi ohjata käyttäytymistämme. Moraali tarkoittaa tapoja ja tottumuksia. Etiikka tarkastelee asioita moraalista näkökulmasta, eli ollaan kiinnostuneita siitä mikä on oikein ja väärin, hyvää ja pahaa, sallittua tai kiellettyä. Moraali on käyttäytymiseen liittyvä empiirinen ilmiö. Moraalia voidaan havainnoida, kun taas etiikka on moraalin filosofiaa. (Mäntylä 2004, 25.)

Viimeistään 1900-luvun jälkipuolella ajatus professioista nousi keskeiseksi toimittajakunnan asemaa jäsentäväksi ideologiaksi Suomessa. Ne ovat ammattikuntia, jotka palvelevat omalla itsenäisellä toiminnallaan yleistä etua. Journalismissa korostui oman ammatillisen harkinnan itsenäisyys tietolähteistä, suuresta yleisöstä ja median markkinavoimista. Toimittajien ammatilliset arvot olivat suhteellisen pysyviä ja ne kiteytyivät Journalistin ohjeissa. (Jyrkiäinen, 2008, 11.)

Heinosen (1995, 90-91) mukaan ammatillinen säännöstö eli eettinen koodisto palvelee ammatin ulkopuolista yhteiskuntaa. Eettinen koodi on ainakin osoitus siitä, että ammattikunta tunnustaa yhteisen hyvän ja yleisen edun olemassaolon. Se ei kuitenkaan takaa sitä, että ammattikäytäntö tuottaisi yhteistä hyvää. Profession tunnusmerkiksi on katsottu, että sillä on ammatin pohjana systemaattinen teoria, professionalistinen autonomia ja ammattieettinen koodisto. Journalismin tunnustaminen professioksi edellyttää eettisen ohjeiston olemassaoloa.

Voimassa olevat nykyiset Journalistin ohjeet ovat vuodelta 2011. Niiden ajatuksellinen perusta on totuudenmukaisuus ja tietojen oikeellisuus. Ohjeissa sanotaan, että journalisti on vastuussa ennen

kaikkea lukijoilleen, kuulijoilleen ja katselijoilleen. Hänellä on mahdollisuus kieltäytyä tehtävissä, jotka ovat ristiriidassa lain, toimittajan henkilökohtaisen vakaumuksen tai ammattietiikan kanssa. Toimittajan on kunnioitettava jokaisen ihmisarvoa. Sairaus- ja kuolemantapauksissa ja onnettomuuksien ja kriisien uhreista uutisoitaessa hänen on aina noudatettava hienotunteisuutta. (Mäntylä 2004, 43, 152–154; Journalistiliitto 2011.) Journalismilla on yleisen edun vaatimuksia, ja sen odotetaan olevan vapaata, totuudellista, tasa-arvoista ja siihen kohdistuu erilaisia odotuksia. (Heinonen 1995, 95.) Yhteiskunnallisen vastuuideologian mukaan journalistinen vapaus ei voi olla täysin rajaton ja loputon. Toimittajien on vastattava siitä, että he antavat yleisölle tasapuolista, yleistä ja monipuolista tietoa. (Ekström & Nohrstedt 1996, 18.)

Median keskeiset eettiset ongelmat kriisissä liittyvät tietojen hankkimiseen ja julkistamiseen. Tiedotusvälineillä ei ole ulkopuolelta asetettua moraalista vastuuta, vaan niiden on itse harkittava, mikä on missäkin tilanteessa sopivaa. Erityisesti tiedonhankinnassa eettinen pohdinta tapahtuu usein vasta kriisin tapahtumapaikalla toimittajakohtaisesti. Ongelma on, että hyvin syvälinen oman toiminnan eettinen miettiminen jähmettää herkästi toimittajaa ja vähentää tiedotusvälineiden uutistoiminnallista tehokkuutta. (Lehtonen 1999, 64.)

Kriisialueilla toimittajilla on vielä normaalia vähemmän aikaa pohtia toimintansa eettisyyttä. Jokainen toimittaja tuntee varmasti sisimmässään, mikä on hyväksyttävää ja oikein ja mikä ei. Suurkatastrofissa kokeneenkin toimittajan arviointi voi kuitenkin pettää. Lisäksi sokissa olevia ihmisiä voi olla vaikea tunnistaa. Kiireen ja paineen alla toimiminen hankaloittaa eettisyyden pohtimista. Journalistin on vain luotettava ammattitaitoonsa ja intuitioonsa.

Journalistietiikalla tarkoitetaan yhteiskunnallisia ja ammatillisia tarkoituseriä ja toimintaperiaatteita, joita journalistien tulee työssään noudattaa. Toimittaja käyttäytyy moraalittomasti, jos hän tietoisesti rikkoo ammattieettisiä normejaan, esimerkiksi jättämällä jutusta tahallisesti oleellisia tietoja pois. Journalistietiikka voidaan jakaa deontologiseen ja teleologiseen etiikkakäsitykseen. Deontologisen etiikkakäsityksen omaksuneita toimittajia on kutsuttu ”totuustoimittajiksi”, sillä heidän tehtävänä on tuoda esiin totuus ja mahdollisimman paljon faktoja. Toimittajat eivät mieti juttunsa seurauksia, vaan he ovat lojaaleja vain jutulle. (Mäntylä 2004, 25–27, 29.)

Teleologisen etiikkakäsityksen omaksuneet puolestaan arvioivat enemmän juttunsa seurauksia kuin totuutta. Toimittaja on valmis poikkeamaan totuudesta tai jättämään jotain kertomatta, jos mahdolliset seuraukset epäilyttävät häntä. Suomessa toimittajat käyttävät tilanne-etiikkaa. He vaihtelevat toimintatapojaan kahden etiikkakäsityksen välillä ja tilannekohtaisesti tukeutuvat joko deontologiseen tai teleologiseen etiikkakäsitykseen. Joissain tilanteissa toimittajat julkistavat saamansa tiedot seurauksista välittämättä, mutta välillä he pysähtyvät seurauksia miettimään ja ovat hienotunteisia. (Mäntylä 2004, 25–27, 29.)

Uutisjournalismissa etiikan voi ymmärtää usealla eri tavalla. Pohjana eri jaotteluille on ideaalietiikka ja toiminnanetiikka. Ideaalietiikasta voi lukea ammattisäännöistä ja kirjoista, mutta toiminnanetiikalla viitataan niihin sääntöihin, joilla journalismia konkreettisesti tehdään: siihen, että uutiset ovat korrekteja, monipuolisia, objektiivisia ja kriittisiä. Journalistit eivät työssään välttämättä pysty toteuttamaan etiikkaa, joka olisi idealistista. Arkityössään journalistit käyttävätkin toiminnanetiikkaa, joka on sovellettu ideaalietiikasta. Uutiset pyritään julkaisemaan siinä laajuudessa, säännöllisyydessä ja ennustettavuudessa, johon yleisö on tottunut ilman, että toimittaja rikkoo eettisiä sääntöjä. Journalismissa löytyy sääntöjä, käytäntöjä, normeja ja rutiineja, joita toimittajat käyttävät hyväkseen ja jotka kertovat, milloin uutinen on riittävän asiallinen, yleinen tai kriittisesti tarkasteltava. Journalistit soveltavat näitä eettisiä sääntöjä ja normeja arkipäivässään käytäntöön. Osa säännöistä on muotoutunut käytännön kautta. Toimittajat voivat lukea kirjallisuutta journalismin etiikasta vaikka loputtomiin, mutta toiminnanetiikka ja omat eettiset säännöt muodostuvat heille vasta käytännön työn myötä ja toimituksen normien kautta. (Ekström & Nohrstedt 1996, 17, 19-20, 24-25, 92, 111.)

Luonteenomaista journalistin työlle on kritiikki. Lähes päivittäin toimittajat asettavat oman tekemisensä ja itsensä ammatti-ihmisenä esille suurelle määrälle potentiaalisia arvostelijoita - lukijoille, kollegoille ja niille, joita uutinen käsittelee. Samaan aikaan kun journalistit tekevät julkista työtä, he ehtivät vain harvoin perehtyä ajankohtaisiin aiheisiin perinpohjaisesti ja heillä on usein vain vähän aikaa pohtia mahdollisia objektiivisuusongelmia. Eettiset pohdinnat on siis tehtävä nopeasti. (Ekström & Nohrstedt 1996, 21.)

Journalistilla on ammatillinen kaksoisrooli. Yhtäältä hän on osa yhteiskunnallista instituutiota, jolla on velvoite yleisen edun suhteen ja toisaalta hän on palkkatyöläinen, jonka odotetaan tuottavan

juttuja työnantajansa toiveiden mukaisesti. Tässä mielessä kysymys ammatillisesta etiikasta näyttää joksikin mahdottomalta. Vaikka journalisti itse pyrkisikin noudattamaan ammattietiikkaa, ja vaikka sopimuksella olisikin määritelty jonkinasteinen suoja sille, että toimittaja voi noudattaa omaa vakaumustaan, määrää journalistisen suorituksen standardin viime kädessä kuitenkin toimittajan työnantaja. (Heinonen 1995, 93.)

Yhteenvedona voi todeta, kuten Heinonen (1995, 91-92), että huolimatta siitä, pidetäänkö eettistä pohdintaa tärkeänä vai ei, se ei ole juurikaan läsnä journalistisessa työprosessissa. Toimittajat eivät koe eettisiä ongelmia erityisen vaikeiksi ja eettinen harkinta voi olla työlästä kiireisessä työtahdissa. Journalistit tietävät työnsä vaatimukset objektiivisuudesta ja puolueettomuudesta, lähteiden luotettavuuden arvioinnista ja tietojen tarkistamisesta. He toteuttavat näitä vaatimuksia hyvin rituaalinomaisesti.

Journalistit voivat viidellä työprosessin menetelmällä vältellä eettistä harkintaa: vakioimalla, etäännyttämällä, objektivoimalla, osittamalla ja torjumalla vastuullisuutta. Vakioinnilla tarkoitetaan strategisia rituaaleja, joilla varmennetaan juttujen sisältöjen asianmukaisuus. Etäännyttämällä toimittaja häivyttää itsensä pois jutusta ja varjelee itseään liialliselta samastumiselta jutun henkilöihin. Objektivoimalla ja osittamalla toimittaja esittää todellisuuden puhtaina faktoina, joiden suhteet voivat jäädä irrallisiksi. Vastuullisuutta torjumalla toimittaja puolestaan kokee itsensä vain tiedon välittäjäksi, jolla ei ole vastuuta tiedon seurauksista. (Heinonen 1995, 91-92.)

3.5 Ammatti-identiteetti ei aina vastaa ihannetta

Journalistien toiminnasta omassa työssään on tehty erilaisia tyypillisiä ihannetoimintamalleja. Erään sellaisen mukaan journalistit voidaan jakaa seitsemään eri ammatti-identiteettityyppiin: tuliase, agitaattori, käsityöläinen, aiheasiantuntija, kertoja, dramatisoija ja uutistehtailija. Tuliase-tyyppiselle journalistille työn päämäärä ja tavoite ovat paljastukset. Hänelle poliitikot ja valtaapitävät ovat potentiaalisia konnia, jotka pitää paljastaa suurelle yleisölle. Tuliase-journalisti pitää tiukasti kiinni omasta koskemattomuudestaan, eheydestään ja itsenäisyydestään ollessaan tekemisissä valtaapitävien kanssa. Hänen mielestään totuus menee kaiken edelle. (Ekström & Nohrstedt 1996, 36-37, 127-135.)

Agitaattori pyrkii vaikuttamaan yleisöön niillä perimmäisillä pohdinnoilla ja harkinnoilla, joita hänellä itsellään on journalistisen kiinnostuksensa takana. Hän on tarkka siitä, että uutiset koostuvat faktoista. Hän kuitenkin valitsee juttujensa näkökulmat, haastateltavat henkilöt ja faktat, jotka hän tuo julki jutussaan. Käsityöläisen ensisijainen tavoite työssään on raportoida siitä mitä tapahtuu. Hän tekee sen mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja autenttisesti. Käsityöläinen haluaa kertoa lukuisia eri faktoja ja antaa useiden eri ihmisten ilmaista itseään jutuissaan. Hän on huomaavainen ihmisiä kohtaan eikä halua tuoda ihmisiä jutuissaan epäsuotuisassa valossa esiin. Käsityöläinen pitää etäisyyden kaikenlaiseen manipulaatioon ja epätavanomaisiin metodeihin, vaikka ne voisivat johtaa hänet paljastusten äärelle. (Ekström & Nohrstedt 1996, 36-37, 127-135.)

Aiheasiantuntijalle tärkeintä ovat jutun aukottomat tiedot. Ne todistavat toimittajan perehtymistä aiheeseen. Hän haluaa jatkuvasti profiloitua tiettyihin aiheisiin ja etsiä uusia lähteitä. Aiheasiantuntijalle sisältö on paljon muotoa tärkeämpää ja hän on skeptinen kaikenlaista dramatisointia, epätavallisia metodeja ja sensaationhakuisuutta kohtaan. Kertoja-tyyppi haluaa tehdä jutuistaan erilaisia ja käyttää niissä epätavanomaisia muotoja. Hän voi kuvailla tärkeitä asioita siten, että se rikkoo tyypillisiä uutismuotoja. Kertoja haluaa kuvailla jutuissaan tilanteita, tunnelmia ja tapahtumia. (Ekström & Nohrstedt 1996, 36-37, 127-135.)

Dramatisoija on aiheasiantuntijan vastakohta. Hänelle muoto tai sisältö ei ole tärkeintä, vaan hän haluaa dramatisoida, käyttää fiktiota apuna ja löytää hyviä tarinoita. Uutistehtailijalle tärkeintä on itse uutisen tekeminen. Hän kykenee tekemään nopeasti uutisen liki aiheesta kuin aiheesta. Hän on tehokas ja tekee monimutkaisestakin aiheesta yksinkertaisen ja ymmärrettävän uutisen. Uutistehtailija pohtii jatkuvasti juttuja sen kannalta, mikä on asiallisin ja monipuolisin tapa käsitellä aihetta. Kaikki edellä esitellyt ideaalityypit rakentavat eri tavalla objektiivisen, yleisen ja asiallisen jutun ja heillä on erilaiset tavat huomioida ihmisiä. (Ekström & Nohrstedt 1996, 36-37, 127-135.)

Toimittajien ammattiroolit poikkeavat toisistaan ja heidän omat käsityksensä niistä vaihtelevat. Jokaisen journalistin ammattirooliin ja -identiteettiin vaikuttaa oma persoonallisuus, kotitausta, koulutus, sukupuoli, ikä ja muut seikat, jotka ovat muokanneet hänen ammatillista itseymmärrystä. Lisäksi työorganisaation päämäärät muokkaavat journalistin näkemyksiä institutionaalisesti. Toimittajan on ainakin jossain määrin mukauduttava työnantajansa odotusten mukaiseen rooliin. Näiden edellä mainittujen lisäksi kansalliset ja kulttuuriset erot aiheuttavat eroja journalistisen

ammattiroolin suhteen. Eri maissa ja kulttuureissa toimittajat toimivat eri tavalla. (Heinonen 1995, 96.)

Suomessa toimittajat tyypillisesti ovat maltillisia ja suomalainen toimituskulttuuri on hyvin kilttiä ja rauhallista verrattuna moneen ulkomaahan. Toisaalta Suomessa on vapaa media, joka ei ainakaan suurelta osin kärsi lahjonnasta tai sananvapauden rajoittamisesta. Yleensä suomalaistoimittajat ajattelevat totuuteen pyrkimisen ja yleisön palvelemisen olevan ykkössijalla heidän ammatissaan.

Suomalaistoimittajien keskuudessa vallitsee varsin yhtenevä näkemys ihannetoimittajan roolista. Toimittajan tulisi olla yhteiskunnallisesti aktiivinen toimija, joka toteuttaa julkisen vallan vahtikoiran rooliaan ja toimii aktiivisesti kansalaisyhteiskunnan puolesta. Hänen tulisi herättää työllään uusia ajatuksia ja selittää yleisölle monimutkaista maailmaa. Ihannetoimittajan rooli ei kuitenkaan läheskään aina toteudu käytännössä, vaan toimittajat hakeutuvat alalle lähinnä yksilöllisten motiivien vuoksi. Toimittajille tärkeää on itsensä ilmaisu, väljät työajat ja työn vapaus. Journalistin ihanne ei siis muuntau ammatilliseksi käytännöksi eikä journalismi aina ole kriittistä, rohkeaa, yhteiskunnan epäkohtia paljastavaa ja myötäelävää. Suomalaistoimittajien ammatti-identiteetti on hyvin homogeeninen, koska ammattikunnalla on suhteellisen yhtenäinen yhteiskunnallinen asema. Sosiaalisena ryhmänä toimittajien ammattikunnalle on tyypillistä kohtuullisen hyvä tulotaso, melko korkea koulutus ja vapaa työ. (Heinonen 1995, 145, 156.)

Jyrkiäisen (2008, 84) mukaan toimituksissa tuotannon aikatauluja on tihennetty jopa ympärivuorokautisiksi ja yksittäiseltä toimittajalta vaaditaan enemmän ja suurempaa työpanosta kuin aiemmin. Toimittajat näkevät muuttuneensa liukuhihnatyöskentelijöiksi. He pelkäävät, että journalistinen ammattitaito ja henkinen pääoma jäävät kiireessä hyödyntämättä. Työaika on silppoutunut internetin myötä ja toimittajien jaksaminen on koetuksella lisääntyneiden vaatimusten vuoksi. He reagoivat eri tavalla paineisiin. Jotkut osaavat sanoa ei, toiset vaihtavat työpaikkaa ja monet asettavat itseensä kohdistuvat vaatimukset realistiselle tasolle. Tyypillisemmin naistoimittajat vaativat itseltään enemmän kuin miehet.

4. Kaksi kertaa vuodessa kouluammuskelukeikalla

Tutkimukseni selvittää toimittajien kokemuksia ja tunteita Suomessa tapahtuneista koulusurmista, erityisesti juuri Kauhajoen tapauksesta. Selvitän, kuinka toimittajat kokivat yllättävän ja traagisen tilanteen. Haastattelin tutkimukseeni Kauhajoen kouluammuskelujen parissa työskennelleitä journalistteja. Olin paikan päällä itsekkin ja analysoin omia kokemuksiani ja tunteitani, joita koin työtehtävissäni. Eräs painava syy tämän tutkimukseni aiheen valinnalle oli juuri tämä kokemukseni. Omat tunteeni saivat minut miettimään, miten muut toimittajat kokivat tapahtuneen. Tutkimukseni antoi minulle mahdollisuuden selvittää tätä. Liitän itseni reaktioiden tarkkailun pro gradu-työhöni edeltämään journalistien haastattelujen analyysiä. Oma kokemukseni on julkaistu myös Kauhajoen koulusurmat mediassa-tutkimuksessa (2009, 87-96), joskin hieman eri muodossa.

Tutkimukseni 2. luvussa käsitellään median toimintaa kriiseissä ja onnettomuuksissa. Vettenrannan (1998, 27-28) mukaan sen toiminta noudattaa yleensä pääosin samanlaista kaavaa. Siinä voidaan nähdä lyhytaikainen ja pitkäaikainen vaihe. Lyhytaikainen vaihe kestää muutamasta päivästä joihinkin viikkoihin. Se alkaa päivänä, jolloin kriisi tapahtuu ja päättyy seremoniaan, kuten hautajaisiin tai muistotilaisuuteen. Olin itse uutisoimassa Iltalehdelle sekä Jokelan että Kauhajoen koulusurmista. Kummassakin tapauksessa menin paikalle heti tapahtumapäivänä, ja työskentely jatkui tiiviinä muutaman päivän ajan. Tässä oli kyse nimenomaan uutisoinnin lyhytaikaisesta vaiheesta. Aluksi raportoidaan tapahtumasta, poliisin tutkinnasta ja selvitetään tapahtunutta. Tämä on tyypillistä alkuvaiheen uutisointia. Parin päivän jälkeen aktiivisin osuus uutisoinnista päättyy. Sekä Jokelassa että Kauhajoella osallistuin kirkossa pidettyihin muistotilaisuuksiin, joiden jälkeen myös uutisoinnin lyhytaikainen vaihe hiljalleen loppui.

Muistan hyvin Kauhajoen ammuskelupäivän 23.9.2008. Se oli täysin tavallinen tiistaiamu. Tutkimuksessani on jo aiemmin todettu kappaleessa 2.2.1, että äkilliset, traumaattiset kriisit tapahtuvat yllätyksellisesti ja ovat epätavallisen voimakkaita tapahtumia. Niin tämäkin tiistai, joka oli mielestäni hyvin samanlainen, jolloin Jokelan koulusurmat tapahtuivat. Henkilökohtaisesti erikoinen sattuma oli se, että maanantai-iltana luin myöhään Jokelan koulusurmista tehtyä tutkimusta graduani varten. Lukiessani kertosin Jokelan tapahtumia ja mielessäni kävi kauhea ajatus: koska tämä tapahtuu seuraavan kerran Suomessa. Yritin ajatella, että ehkä ei koskaan, mutta silti jostain syystä mietin, että ei Jokela ehkä viimeiseksi jää. Tiistaiamuna luin netistä uutisia

ennen yliopistolle lähtöä ja mielessäni pyöri yhä edellisen illan Jokelan muistelu. Mietin jopa, että tarkistan uutissivut vain varmistaakseni, ettei ole tapahtunut uutta Jokelaa. Tätä sattumusta olen kummastellut useasti. Iltalehden sivuille oli nimittäin juuri hetkeä aiemmin päivitetty tieto, että Kauhajoen koulussa ammuskellaan. Hetki oli täysin absurdi.

Käytin tiedostamattani Dyregovin (kts. kappale 2.2.2) esittelemistä psyykkisistä hallintamekanismeista reaktioiden torjuntaa. Ajattelin, että uutinen oli jokin vitsi. Eihän sama voi tapahtua uudestaan eikä näin pian Jokelan jälkeen. Epäuskoisena tarkastin myös Ilta-Sanomien sivut ja siellä oli sama uutinen. Tuossa vaiheessa uhreista ei ollut vielä tietoa. Samalla puhelin soi ja Iltalehden toimituspäällikkö hälytti minut töihin. Lähdin Kauhajoelle kahdeltatoista kahden muun toimittajan ja yhden valokuvaajan kanssa. Autossa ihmettelimme tapahtunutta ja olimme varmoja, että tämä on kopio Jokelasta.

Simpsonin ja Cotén mielestä (kts. kappale 3.1) tietyt asiat voivat auttaa journalistia kriisitilanteissa. Heidän mukaansa tärkeää on, että toimittaja tiedostaa minne hän on menossa ja varautuu siihen etukäteen. Vaikka hän ei voi tietää mitä vastassa odottaa, on etukäteisvalmistautumisesta hyötyä. Perillä journalistin kannattaa keskittyä vain käsillä olevaan tehtävään. Itsekin yritin valmistautua henkisesti tilanteeseen, joka Kauhajoella vallitsi. Matkalla saimme toimituksesta toimintaohjeita ja päivityksiä tilanteeseen. Alle tunnin matkan jälkeen meille jo kerrottiin, että ampuja on Matti Saari-niminen opiskelija. Hän oli jättänyt internetiin samantapaisen mediapaketin kuin Jokelan surmatyön tehnyt Pekka-Eric Auvinen. Emme kuitenkaan käyneet sen enempää yhdessä asiaa läpi emmekä valmistautuneet tilanteeseen yhdessä. Jokainen oli melko vaitonainen ja mietti asiaa yksikseen. Puhuimme vähän ja pääasiassa täysin muista aiheista. Uskon, että tämä oli meidän keinomme torjua tietoa, jota emme voineet sisäistää. Ajomatka oli vain noin 200 kilometriä, mutta se vei pieniä teitä pitkin yli kaksi tuntia. Toimituksesta pyysimme esimiehiämme antamaan meille tarkan työjaon, jotta meidän ei tarvinnut päättää keskenämme kuka tekee mitäkin. Meille kerrottiin myös, että Helsingistä on tulossa Kauhajoelle helikopterilla lisää Iltalehden väkeä.

4.1 Mieli palaa Jokelaan

Tutkimukseni taustateoriassa (kappale 3.2) ilmenee, että traumaattisten tapahtumien käsittelyssä auttaa kokemus aiemmista tapahtumista. Saaren mukaan se tuo levollisuutta ja taitoa. Etukäteen

tilanteeseen valmistautuminen auttaa myös tapahtuman käsittelyssä. Itse mietin matkalla Kauhajoelle Jokelan koulusurmia, joka oli edellinen kokemukseni vakavasta kriisistä. Tapahtuma järkytti tuolloin itseäni kovasti. Silloin päässä takoi ajatus, kuinka pikku-Suomesta oli tullut niin amerikkalainen, että kouluissakin ammuskellaan. Koko tapahtuma tuntui hyvin epätodelliselta kuten tämäkin Kauhajoen koulusurma.

Jokelassa olin uutisoimassa tapahtumasta vasta ampumispäivän iltana. Tuolloin nuoria liikuskeli edelleen paljon kaduilla. Koulu oli eristetty ja ihmiset toivat kynttilöitä koulun lammen rantaan. Ensimmäisenä iltana ihmiset olivat vielä kohtuullisen ystävällisiä, mutta seuraavana päivänä tilanne muuttui. Olin erittäin väsynyt unettoman yön jälkeen. Lisäksi suurin osa paikallisista ihmisistä ei halunnut puhua mitään. Nuoret olivat hyvin aggressiivisia ja kielteisiä mediaa kohtaan. Vihamielisyys kasvoi mitä enemmän päiviä kului tapahtumasta. Ensimmäistä kertaa toimittajan urani aikana koin voimakkaasti olevani epätoivottu henkilö. Häpesin ammattiani, kun kadulla nuoret huutelivat ääneen törkeyksiä.

Kauhajoelle mennessä valmistauduin yhtä vihamieliseen vastaanottoon kuin Jokelassa. Pohdimme kollegoideni kanssa, mitä oikeastaan voisimme tehdä ja kysyä välttääksemme Jokelan tapaisen mediavihan. Pysin pitämään ammattiroolini ja ajattelin, että minun on kuitenkin pakko tehdä työni ja tehtäväni on yrittää selvittää tapahtunutta. Lundälvin mukaan (1999, 41-45) toimittajalla olisi oltava etukäteen tietoa siitä, millaiset tunteet ovat normaaleja kriisissä. Tällöin hän voi ymmärtää kriisiosallisia paremmin. Reaktiot voivat kuitenkin olla vaikeita tunnistaa ja aikaa niiden pohtimiseen on vain vähän. En luonnollisesti osannut miettiä tätä tutkimuksessani kerrotun (kts. kappale 2.2.3) teorian mukaisena toimintamallina. Kauhajoella työni tekeminen edellyttää ihmisten haastattelemista ja asioiden kyselemistä. Tiedostin kuitenkin, että täällä ihmisten lähestymisessä on oltava varovaisempi kuin Jokelassa. Kukaan ei varmasti halunnut samanlaista ryöpytystä kuin Jokelan jälkeen. Myös kotitoimituksessa oltiin paljon varovaisempia. Jokelasta syntynyt adressi oli siis voimakkaana minun ja kollegoideni mielessä mennessämme Kauhajoelle.

4.2 Tiedon lähteitä vailla

Saavuimme Kauhajoelle puoli kolmelta. Pienen kaupungin keskusta vilisi ihmisiä ja koululle oli helppo löytää. Kaduilla oli armeijan miehistönkuljetusautoja ja lukuisia poliiseja. He olivat eristäneet koulun melko laajalta alueelta sen ympäristöstäkin. Menin niin lähelle koulua kuin pääsin ja yritin kysellä paikalla olevilta ihmisiltä, tietäisivätkö he tapahtumasta. Tuolloin iltapäivällä harvalla oli vielä mitään tietoa asiasta. Koulun opiskelijoita ei ollut enää liikkeellä missään. Näin ainoastaan pari nuorta, jotka itkivät, mutta he juoksivat vain ohitseni. Todennäköisesti he olivat koulun oppilaita, niitä viimeisiä, joita kaduilla enää liikkui. Lähes kaikki kaduilla seisoskelevat olivat vain tulleet uteliaisuudesta paikalle kuultuaan uutisen. Kukaan ei ollut nähnyt mitään. Paikallaolijat olivat pääosin keski-ikäisiä ylittäneitä ja vanhuksia, jotka olivat rauhallisia, mutta kauhuissaan. Kaupungin keskustassa näkyi vain muutamia nuoria. Tilanne oli täysin erilainen kuin Jokelassa, jossa media oli paikalla jo nuorten paetessa koulusta. Kauhajoen koulu oli tyhjennetty jo huomattavasti aiemmin ja koulussa olleet olivat poistuneet koulun läheisyydestä. Tilanne turhautti, sillä tiesin, etten saisi keneltäkään mitään silminnäkökommenttia. Toisaalta se myös helpotti, koska ainakaan kaduilla seisoskelevat ihmiset eivät olleet sokissa tai kriisin suoranaisia kokijoita.

Jokelasta oppineena toimin varovasti. Mäntylän mukaan (2004, 43, 152–154) toimittajan on kunnioitettava jokaisen ihmisarvoa. Sairaus- ja kuolemantapauksissa ja onnettomuuksien ja kriisien uhreista uutisoitaessa hänen on aina noudatettava hienotunteisuutta. En juurikaan muistellut tätä eettistä koodistoa, mutta ehkä se jotenkin johdatti toimintaani. Journalistin ohjeet ovat kuitenkin aina takaraivossa, vaikka niitä ei aktiivisesti mietikään. Kaikissa työtilanteissa toimin lisäksi aina oman moraalini mukaisesti, enkä lähde eettisiä periaatteitani rikkomaan. Kauhajoella lähestyin kadulla kohtaamiani ihmisiä kunnioittavasti kertoen aina ensimmäiseksi mistä olen. Tarkkailin jo kauempaa heidän kuntoaan. Suurin osa vaikutti täysin hyvinvoivilta. He olivat kerääntyneet porukoihin keskustelemaan tapahtumasta. Kysyin samoja kysymyksiä kerta toisensa jälkeen: tiedätkö tapahtuneesta mitään, oletko ollut sisällä koulussa, tunnetko sieltä ketään, tunnetko ampujaa. Kukaan ei tuntunut tietävän mitään.

Pian sain selville ampujan asuinpaikan. Talo oli aivan koulun lähellä. Siellä oli poliisin tutkijoita ja se oli eristetty. Talon pihassa seisoskeli nuoria aikuisia, mutta he eivät halunneet puhua. He olivat selvästi ymmällään ja järkyttyneitä. Sen verran pihalla olijat kertoivat, että lähes kaikki heistä olivat käyneet ampujan kanssaan samaa koulua. Kukaan ei kuitenkaan halunnut kertoa hänestä tai muustakaan mitään. He kieltäytyivät hyvin kohteliaasti, eikä kukaan haistatellut kuten Jokelassa. Vain muutama ei vastannut kysymyksiini lainkaan, vaan käänsi vain selän.

Saaren asunnolta palattuani tulin takaisin koululle, jossa jututin koulun vahtimestaria. Hän oli lopulta ainoa haastatteleman silminnäkijä. Mies vaikutti väsyneeltä ja järkyttyneeltä, mutta hän oli yllättävän hyvässä kunnossa tapahtuneeseen nähden. Myös monet muut mediat haastattelivat häntä. Hän oli nähnyt Matti Saaren silmästä silmään luokan ovella, jossa Saari ampui luokkatoverinsa ja opettajansa. Vahtimestari juoksi ampujaa karkuun koulusta. Hänen kertomuksensa toi tapahtuman jollain tavalla lähemmäksi, vaikka sen kauheutta tai todellista luonnetta ei millään voinutkaan ymmärtääkään. Lisäksi Kauhajoen rauhallinen tunnelma teki tapahtumasta vielä epätodellisemman.

Vahtimestarin tavatessani kävin mielessäni läpi nopeasti tyypillisiä sokin oireita. Mietin hänen henkistä tilaansa ja kysyin useaan kertaan, onko hän kunnossa. Tiesin, että ihmiset voivat sokissa ollessaan olla joko täysin hiljaisia tai hyvinkin puheliaita, kuten Palosaari tutkimuksessani kertoo (kts. kappale 2.2). Tiedostin myös sen, että sokkia voi olla äärimmäisen vaikea tunnistaa. En voinut olla varma, oliko vahtimestari sokissa tai kunnossa, jossa häntä voi haastatella. Itse hän vakuutti jaksavansa jutella. Otin riskin, että saatoin haastatella sokissa olevaa, mutta tein sen tietoisesti: tämä henkilö oli niin arvokas silminnäkijä ja ensi käden kokija, että häntä oli voitava jututtaa. Tuossa vaiheessa tiedot olivat hyvin hatarat, joten miehen kertomus oli äärimmäisen tärkeä. En tietenkään olisi haastatellut häntä, jos hän ei siihen olisi suostunut. Ajattelin, että yksi keskustelu lisää toimittajan kanssa ei vahingoita häntä.

4.3 Kysymyksiä ilman vastauksia

Myöhemmin iltapäivällä toimittajajoukko Kauhajoella kasvoi ja kaikki oleskelivat koulun liepeillä. Jokainen yritti etsiä haastateltavia saadakseen jotain juttua kirjoitettavaksi ja kerrottavaksi. Itsekin vietin monta tuntia koulun edustalla. Helsingistä helikopterilla lähtenyt Iltalehden porukka saapui

perille iltapäivällä neljän jälkeen. Lähdin näyttämään valokuvaajalle Matti Saaren asuntoa, jotta hän sai kuvattua talon. Sen pihalla haastattelin kahta nuorta naista, jotka kävivät samaa koulua kuin Saari, mutta heillä oli ollut vapaapäivä koulusta. He tiesivät Saaren ja olivat kohdanneet hänet monta kertaa kotipihaalla. Saari oli heidän mukaansa omiin oloihinsa vetäytyvä eikä häneen saanut kontaktia. Tytöt olivat hyvällä tuulella, vaikka heitäkin tapahtunut ihmetytti. He olivat kohteliaita ja ystävällisiä.

Koululla valokuvaaja kuvasi poliiseja, armeijan autoja ja koulua, mutta kuvattavaa ei ollut paljon. Minä jatkoin kiertelyä kadulla olevien ihmisten keskuudessa ja kyselin samoja asioita yhä uudestaan. Ihmiset olivat todella ystävällisiä, mutta kukaan ei osannut sanoa asiasta mitään. Iltaan mennessä kysely alkoi jo uuvuttaa. Kaikki kieltäytyivät kuitenkin haastatteluista kohteliaasti eikä kukaan osoittanut minkäänlaista vihamielisyyttä mediaa kohtaan. Tämä oli täysin erilaista kuin Jokelassa ja se yllätti. Koko tilanne Kauhajoella oli ihmeellinen. Ihmiset vain seisoskelivat paikoillaan. Kaikkialla oli rauhallista ja jokainen ihmetteli, miten tämä saattoi tapahtua. Mitään paniikkia ei ollut missään, kukaan ei itkenyt tai purkanut näyttävästi tunteitaan kuten Jokelassa.

Huhtalan ja Hakalan (2007, 36-40) mukaan medialla on kriisissä erilaisia kerrontatapoja. Eeppisessä kerrontatavassa toimittaja seuraa onnettomuusnäyttämöä ja kertoo mitä siellä on tapahtunut. Juuri tällaista menetelmää käytin itsekkin. Koin olevani etäinen ja ulkopuolinen ja keskityin vain raportoimaan siitä, mitä näin ja kuulin. Onnettomuus- ja kriisiuutisoinnissa käytetään aluksi myös dramaattista kerrontatapaa. Tunnistin käyttäväni tätäkin tapaa. Siinä vastataan kysymyksiin mitä tapahtui, missä, milloin, miten ja kuka. Nämä ovat ensisijaisia kysymyksiä aina heti, kun mennään kriisipaikalle. Dramaattisessa kerrontatavassa annetaan yleisölle vaikutus, että kaikki tapahtuu tässä ja nyt. Katsojia kutsutaan mukaan jakamaan surua. Itse soitin tietojani ja näkemääni pitkin päivää Iltalehden verkko-osastolle, joka päivitti tietoni internetiin. Ihmisten ympäri Suomen oli siis heti mahdollista päästä mukaan seuraamaan onnettomuusnäyttämöä verkkouutisten kautta.

Kauhajoen surmat poikkesivat Jokelasta, koska Kauhajoen uhrit olivat enimmäkseen muilta paikkakunnilta. Harva kaduilla seisoskeleva ihminen tunsu koulun opiskelijoita henkilökohtaisesti. Paikkakuntalaiset olivat järkyttyneitä ja ihmeissään tapahtuneesta, mutta he eivät tunteneet samanlaista tuskaa kuin jokelalaiset, koska uhrien joukossa ei ollut tuttuja. Alkuillasta kohtasin

kadulla miehen, joka kertoi hänen avovaimonsa olleen Matti Saaren luokalla. Kysyin hänen arviotaan, haluaisiko nainen kertoa jotain lehdelle. Mies lupasi kysyä avovaimoltaan asiasta, mutta epäili, että tämä ei halua. Myöhemmin hänen epäilyksensä vahvistui oikeaksi - hän ilmoitti, ettei nainen anna haastattelua.

4.4 Kirkkotilaisuus koskettaa

Illalla kävin valokuvaajan kanssa poliisin tiedotustilaisuudessa Kauhajoen kaupungintalolla. Se kuhisi toimittajia ja kuvaajia, joita oli kymmenittäin. Ulkomailtakin ensimmäiset reportterit olivat jo ehtineet paikalle. Tiedotustilaisuuden jälkeen menimme Kauhajoen kirkkoon, jossa haastattelin Lapuan hiippakunnan piispaa. Tehtäväni oli kirjoittaa illan kirkkohartaudesta lehteen. Piispa esitti oman lohdutuksensa uhrien omaisille ja muille asianomaisille.

Tutkimukseni teoriaosuudessa Liisa Eränen (kts. kappale 3) kuvaa katastrofityöskentelyn eräänä hyvänä puolena yhteisöllisyyden tunnetta ja sen kehittymistä. Pääsimme kokemaan sitä niin ammattikunnan kuin paikallisten ihmisten kanssa Kauhajoen kirkossa. Iltaseitsemältä siellä alkoi kaikille avoin hartaustilaisuus, johon tällä kertaa, toisin kuin Jokelassa, oli myös media tervetullut. Meille oli varattu kirkon urkuperältä tilaa. Vastaanotto kirkossa oli lämmin ja avoin, mikä myös poikkesi suuresti Jokelan tunnelmasta. Ihmettelin miten eri tavalla mediaan suhtauduttiin eri paikkakunnilla. En keksinyt syytä miksi. En ollut ainoa toimittaja, joka ihmetteli paikkakuntien eroja. Parvella koin yhteisöllisyyden tunteen kollegoiden kanssa vahvana, vaikka kukaan ei mitään puhunutkaan.

Hartaustilaisuus oli koskettava ja kaunis. Hetken ajan päivän tapahtumat tuntuivat itsestänikin hieman todellisemmilta, kun näin ihmisten surun ja raskaan tunnelman kirkossa. Oma olokaan ei ollut kovin kevyt. Mietin itsekseeni, kuinka monessa perheessä päivä oli niin suuren surun päivä, että sitä ei voinut ymmärtää. Ajatukseni pyörivät tapahtuneessa. Oloni oli edelleen epätodellinen.

Illalla median uutiskerronta muuttui lyyriseksi, kuten Huhtala ja Hakala kappaleessa 2 kuvaavat. Siinä kuvat ilmaisevat hiljaisuutta ja yksinäisyyttä. Maahan lyhyhistyneet ihmiset, alas painuneet kasvot, kukat, kynttilät ja harmonia kuvaavat menetystä. Tällaista kerrontaa käyttivät sekä toimittajat että valokuvaajat illan hartaustilaisuudesta ja raportoidessaan näkemästään koulun

ulkopuolella. Lyyrisen kerronnan tarkoitus on vastata ensisijaisesti kysymykseen miltä tuntuu. Kaikkiällä Kauhajoella ilta oli surullinen ja rauhallinen. Tämä näkyi sekä toimittajien teksteissä että valokuvaajien kuvissa.

Hartaustilaisuuden jälkeen jäin vielä hetkeksi kirkon pihalle. Paikalla oli parikymmentä toimittajaa. Lähestyin varovasti ihmisiä ja kysyin, jos joku olisi halunnut sanoa jotain. Hyvin harva halusi. Muutama ihminen itki ja tuli kirkosta ulos selvästi järkyttyneenä. Toimittajat antoivat heidän mennä rauhassa pois. Tuntui, että illalla suru näkyi Kauhajoella paremmin kuin heti tapahtuneen jälkeen. Tilanne kirkon pihalla muistutti minua Jokelasta. Tällä kertaa toimittajat lähestyivät hienotunteisesti ja varovasti kirkosta tulijoita. Kenenkään kimppuun ei hyökätty, vaikka en sellaista käytöstä nähnyt Jokelassakaan.

4.5 Keskittymisvaikeuksia

Kirkolta palasin koululle, jonka edustalle oli muodostunut kynttilämeri. Sieltä menin kaupungintalolle kirjoittamaan juttujani. Olin väsynyt, kylmissäni ja nälkäinen. Kaupungin henkilökunta oli ystävällistä ja auttavaista. Kaupungintalolla toimittajille oli jatkuvasti tarjolla ruokaa ja kahvia. Tuntui jotenkin oudolta ja miltei pahalta, että tällaisessa tilanteessa mediasta huolehdittiin niin hyvin. Kauhajoen kaupunki oli todella varautunut kriisien varalle.

Kirjoitin juttuni rauhallisessa kaupungintalon huoneessa. Toimituksesta hoputettiin yhdeltätoista, että juttujen pitäisi olla jo valmiita. Harmittelin kuvaajille painetta. Juttujen kirjoitus oli melko vaikeaa, koska väsyneenä ja pitkän päivän tehneenä oli vaikea koota itsensä ja ajatuksensa nopeasti. Minun oli myös vaikea keskittyä. Lisäksi oli hankala kirjoittaa, kun en ollut ehtinyt yhtään lukea netistä, mitä kaikkea aiheesta oli jo kirjoitettu.

Cullberg ja Palosaari jakavat stressireaktion kolmeen vaiheeseen (kts. kappale 2.2.3). Alun hälytysreaktion jälkeen tulee puolustusvaihe, johon liittyy maksimaalinen sopeutuminen ja lopuksi tulee uupumisvaihe eli toipuminen. Hälytys- eli reaktiovaiheen aikana ilmenee myös muisti- ja keskittymisvaikeuksia. Ajatukset katkeavat, mieleen painaminen on vaikeaa ja olo saattaa olla levoton. Tunnistin nämä vaikeudet itsessänikin rankan päivän iltana. Kiire oli kuitenkin kova, ja

minun oli saatava itsestäni väkisin irti voimia, joilla kirjoittaa jutut valmiiksi. Toivoin vain, että saisin mahdollisimman pian työni tehdyksi ja pääsisin lepäämään.

Muutaman tunnin jälkeen sain urakkani päätökseen. Lähdimme valokuvaajan kanssa taksilla Seinäjoelle yhdeltä. Yö hotellissa oli hyvin raskas. Pääsin sänkyyn puoli kolmen aikaan, mutta uni ei tullut, vaikka olin rättiväsynyt. Kävin mielessäni läpi koululla tapahtunutta. Yritin olla ajattelematta asiaa, mutta se puski mieleeni jatkuvasti. Katsoin kelloa vielä ennen viittä ja pyörin sängyssä. Jossain vaiheessa nukahdin pariaksi tunniksi. Herätyskello soi jo ennen seitsemää, ja uusi työpäivä alkoi.

4.6 Väsymys painaa päälle

Yritin jälleen toimia ammattiroolissani väsymyksestäni huolimatta. Palasimme taksilla kuvaajan kanssa yhdeksältä Kauhajoelle ja menimme ensiksi kaupungintalolle. Sieltä jatkoimme koululle, jossa ulkomaalaiset toimittajat antoivat suoria raportteja kotimaihinsa. Aamu oli kaunis ja oma mielikin oli jo hieman valoisampi kuin eilen. Kävin päivällä tiedotustilaisuuksissa ja jatkoin koulun lähistöllä kiertelyä. Samanlainen haastateltavien etsiminen jatkui kuin edellisenäkin päivänä. Nyt se tuntui vielä vaikeammalta kuin eilen. Monen tunnin kiertelyn jälkeen kysely alkoi väsyttää. Yritin selvittää ketä uhrit olivat, tunsiko kukaan heitä, osaisiko joku kertoa heistä jotain. Uutisessa olisi päästävä eteenpäin eikä tapahtumien kulkua tarvinnut enää selvittää kuten aiemmin. Nyt pääroolissa olivat uhrit ja mahdolliset silminnäkijät ja selviytyjät.

Lopulta kohtasin kaupan parkkipaikalla pari nuorta naista, jotka tunsivat yhden uhrin. Juttelin heidän kanssaan noin puoli tuntia. Juttelumme oli hyvänhenkinen ja rento. Keskustelu eteni rauhallisesti ja he saivat päättää, mitä he halusivat kertoa tuttavastaan. Toinen tytöistä oli hiljaa, mutta toinen puhui melko avoimesti. Tämä oli ainoa kerta, kun kohtasin Kauhajoella ihmisiä, jotka tunsivat ammuskelun uhreja. Kysyin heiltä lopuksi haluavatko he valokuvaan, mutta sitä he eivät halunneet. Itselleni jäi hyvä mieli keskustelusta ja toivoin, että he kokivat samoin.

Kaduilla alkoi keskiviikkona liikkua enemmän nuorta väkeä, koululaisiakin. Mistään ei voinut päätellä mitä kaupungissa oli edellisenä päivänä tapahtunut, niin rauhallinen tunnelma oli ja niin

levollisia suurin osa ihmisistä oli. Juttelin muutaman nuorten kanssa, jotka kertoivat, että heitä pelottaa, jos joku haluaa tehdä samanlaisen iskun uudestaan ja tulee heidän kouluunsa. Kaupungilla oli kiertänyt epäilyttäviä viestejä ja huhuja, jotka tekivät nuorten olon epämukavaksi.

Iltapäivällä lähdin kirjoittamaan seuraavan päivän lehteen tulevat juttuni kaupungintalolle. Minun oli vaikea keskittyä ja tarvitsin paljon aikaa kirjoittamiseen. Olin todella väsynyt, mutta pinnistelin ja yritin parhaani. Kun sain juttuni pitkän rupeaman päätteeksi valmiiksi, palasin vielä viimeisen kerran koululle. Siellä oli edelleen paljon toimittajia, erityisesti ulkomaalaisia. Suomalaisista toimittajista enemmistö oli jo lähtenyt pois paikkakunnalta. Kahdeksan aikaan illalla lähdimme kotimatalle kuvaajien kanssa. Matkalla juttelimme tapahtuneesta vain hieman. Kaikki olimme todella väsyneitä. Yhä ihmettelimme, miten tällaista voi tapahtua Suomessa ja vieläpä kaksi kertaa vuoden sisällä. Suurimman osan ajasta olimme kuitenkin hiljaa. Kukaan meistä ei ollut puheliaalla päällä.

Liisa Eräsen mukaan katastrofityöskentelyn huonoja puolia (kts. kappale 3) ovat muun muassa riittämättömyyden tunteet, turhautuminen, väsymys ja uupumus. Uskon, että kollegoideni kanssa kärsimme ainakin näistä. Olimme todella väsyneitä ja uupuneita, mutta keskusteluissamme ilmeni myös turhautumista. Itse mietin sitäkin, teinkö riittävästi töitä ja parhaani. Vaikka tiesin tehneeni paljon töitä, mietin kotimatalla, että olisin voinut tehdä vielä enemmän.

4.7 Raskas paluu arkeen

Tutkimukseni teorian mukaan toimittajan ammattirooli suojaaa traumaattisilta tapahtumilta, sillä se suojaaa ihmistä henkilökohtaisilta tunteilta. Kun ihminen keskittyy omiin työtehtäviinsä, hän ei ehdi nähdä ja kokea kaikkea mitä olisi nähtävissä. Usein reaktiot tulevatkin vasta sitten, kun ammattirooli purkautuu ja kun omille henkilökohtaisille reaktioille ja tunteille on tilaa. (Saari 2000, 275–276.) Itselläni tämä reaktio alkoi illalla yhdentoista aikoihin ollessani viimein kotona Tampereella. Olin uupunut ja oloni oli täysin tyhjä ja turta. Luin ensimmäistä kertaa netistä juttuja tapahtuneesta. Aiemmin en ollut ehtinyt lukea yhtään, mitä ammuskelusta oli kirjoitettu. Illalla en pystynyt tekemään muutakaan. Vaikka tuntui hyvältä olla kotona, niin Kauhajoen tapahtumista oli vaikea päästä irti. Vaikka en aktiivisesti tapahtunutta ajatellutkaan, niin jossain alitajunnassa se pyöri koko ajan. Yöllä sain nukkua, mutta näin painajaisia.

Seuraavana päivänä nukuin pitkään, enkä meinannut saada itseäni sängystä ylös. En jaksanut tehdä koko päivänä mitään. Olin puhki ja alakuloinen. Tajusin, että tapahtunut oli vaikuttanut minuun ja masentanut mieltäni. Tunsin välinpitämättömyyttä lähes kaikkea kohtaan. Puhuin paljon Kauhajoesta läheisieni kanssa puhelimesta ja muut puheenaiheet tuntuivat turhilta. Kaikki tavallinen tuntui mitättömältä. Kävin yliopistolla ja bussissa ihmettelin, miten ihmiset voivat olla hyvillä mielin. Omat ajatukseni olivat Kauhajoella. Ihmettelin, miten Suomessa voi olla näin paljon pahaa oloa.

Pikkuhiljaa arki palautui ja ajatukset palasivat normaaliin elämään. Tapahtunut tuli vielä uniini monta kertaa ja ajatukset kävivät pitkään Kauhajoella ja Jokelassa. Nämä kouluammuskelut ylittivät täysin oman käsityskykyni. Olen miettinyt molempia enkä usko, että koskaan unohdan kumpaakaan. Ne jäävät mieleeni työtehtävinä, jotka opettivat minulle paljon, mutta jotka myös herättivät ajatuksia ja tunteita.

Kouluammuskelut jäävät maamme historiaan tapauksina, jotka horjuttivat koko suomalaista yhteiskuntaa. Itseäni ne kasvattivat ammatillisesti ja toivat minulle lisää itseluottamusta. Olen ammatti-identiteetiltäni toimittaja, joka haluaa tehdä juttuja uutisista ja olla siellä, missä uutiset tapahtuvat. Kauhajoen koulusurmat sopi täysin siihen toimenkuvaan, jota haluan tehdä, vaikka tällaiset keikat raskaita ovatkin. Itse en osallistunut kertaakaan aikataulusyistä debriefing-istuntoon enkä kokenut sitä tarvitsevanikaan. Juttelin tapahtuneesta perheeni ja läheisten kanssa, ja hiljalleen pääsin sen yli. Unettomuutta ja painajaisia lukuunottamatta en kokenut muita jälkireaktioita. Se ei myöskään aiheuttanut minulle sellaista tunnetta, ettenkö haluaisi tulevaisuudessakin työskennellä vastaavanlaisten kriisien parissa. Päinvastoin – nyt koen olevani niihin entistä valmiimpi.

Eränen on selvittänyt katastrofityöskentelyn hyviä ja huonoja puolia (kts. kappale 3). Itse koin Kauhajoen kouluammuskeluissa molempia. Tunsin yhteisöllisyyttä kollegoideni ja jopa kauhajokisten kanssa ja hetkittäin koin työni tärkeäksi ja itseni tehokkaaksi. Tärkeimpänä hyvänä asiana koin ammatillisen ja itseluottamuksen kasvun. Jokainen työkeikka opettaa jotakin, ja tällaiset kriisikeikat erityisen paljon. Työtehtävä ei kuitenkaan ollut ainoastaan myönteinen kokemus. Sen jälkeen olin hyvin väsynyt ja uupunutkin. Koin turhautumista tapahtuneen takia ja myös riittämättömyyttä.

Oma kokemukseni Kauhajoelta edeltää kolmentoista journalistin haastattelujen analyysiä. Se on liitetty tutkimukseen, koska se oli yksi olennainen liikkeellepaneva tekijä koko tälle työlle. Tämä oma kokemukseni pohjaa analyysiä ja on yksi esimerkki siitä, millaisia tunteita tapahtuma saattoi herättää. Seuraavassa osassa tutkimusta kerrotaan muiden toimittajien reaktioista ja kokemuksista.

5. Kohti journalistien haastattelujen analyysiä

Tutkimukseni selvittää journalistien kokemuksia ja tunteita Suomessa tapahtuneista koulusurmista, erityisesti juuri Kauhajoelta. Tutkimuskysymykseni ovat:

Pääkysymykseni on:

1. Miten journalistit kokivat Kauhajoen kouluammuskelutapauksen?

Muita tutkimuskysymyksiäni ovat:

2. Millaisia tunteita ja reaktioita Kauhajoen koulusurmat journalisteissa herätti?

3. Miten kriisissä läpikäytyt tunteet vaikuttavat journalistin ammatillisuuteen?

4. Mitä eettisiä pohdintoja journalistit tekevät kriisissä?

Tutkimusotteeni on kvalitatiivinen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tarvitaan kahdenlaisia teorioita. Tarvitaan jokin taustateoria, jota vasten aineistoa tarkastellaan. Lisäksi koska aineisto tarjoaa lähes rajattomasti tulkintamahdollisuuksia, on tutkijalla oltava mielessään kysymyksiä, joihin vastauksia etsitään. Teoriasta voidaan johtaa kysymyksiä ja yksittäisiä ongelmia, joihin empiirisesti haetaan vastauksia. Empiiristä tutkimusta voi tehdä ilman teoriaakin. Tällöin lomakkeen kysymykset voidaan keksiä omasta päästä tai käytetään hyväksi aikaisempia tutkimuksia ja johdetaan jonkinlainen tulkinta tuloksista. (Eskola & Suoranta 1998, 81-83.) Oma tutkimukseni painottuu empiiriseen tutkimukseen. Haastattelukysymysten taustalla on teoriaa, mutta osan kysymyksistä olen kehittänyt itse niiden seikkojen pohjalta, joita olen pitänyt olennaisina tutkittavan asian kannalta. Tutkimukseni tulokset on johdettu empiirisestä aineistosta.

Eskolan ja Suorannan (1998, 61-64) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa puhutaan harkinnanvaraisesta, teoreettisesta tai tarkoituksenmukaisesta tutkittavan joukon poiminnasta tai harkinnanvaraisesta näytteestä. Tutkimus perustuu suhteellisen pieneen tapausmäärään, joka on tutkimuskohtainen. Yleisesti ottaen laadullisessa tutkimuksessa aineiston koolla ei ole välitöntä vaikutusta eikä merkitystä tutkimuksen onnistumiseen. Vastauksia tarvitaan juuri sen verran kuin on aiheen kannalta välttämätöntä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistoa on riittävästi, kun uudet tapaukset eivät tuota enää tutkimusongelman kannalta mitään uutta tietoa. Tämän kylläntymisen eli saturaation voi saavuttaa, jos tutkija on riittävän hyvin selvillä siitä mitä aineistostaan hakee. Jos

saturaatiopistettä ei osaa etukäteen määrätä, niin sitä voi tarkkailla tutkimusta tehdessään. Itse koin tutkimukseni tapausmäärän, eli 13 haastattelua, suhteellisen laajaksi. Tiettyä saturaatiota oli havaittavissa. Toisaalta tutkimukseni aihe on sellainen, että ihmisten henkilökohtaisissa kokemuksissa on eroja loputtomasti. Koin kuitenkin, että näin laajalla aineistolla sain kattavan kuvan tutkittavasta ilmiöstä.

Tutkija vaikuttaa tutkimukseen sen eri vaiheissa: käsitteiden valintaan, tulkintaan, aineiston keruuseen, aineiston analysointiin ja raportointiin. Tämän takia tutkija on yksi tutkimusvälineistä. Vaikka hänen subjektiiviset näkemyksensä vaikuttavat tutkimusprosessissa, tutkimuksen pitää pyrkiä heijastamaan tutkittavien maailmaa. Tutkijan olisi voitava tunnistaa oma osuutensa tutkimuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 18.)

Kvalitatiivinen tutkimus pyrkii kontekstuaalisuuteen, tulkintaan ja toimijoiden näkökulman ymmärtämiseen. Kvalitatiivinen tutkimusote on subjektiivinen ja moninainen, niin kuin tutkittavat sen kokevat. On esitetty, että kvalitatiiviseen tutkimukseen liittyy käsitys todellisuudesta sosiaalisesti konstruoituna, eli että todellisuuksia olisi yhtä monta kuin on henkilöäkin. Kvalitatiivisessa suuntauksessa kohde ja tutkija ovat vuorovaikutuksessa ja tutkija on mukana luomassa tutkimaansa kohdetta. Esimerkiksi haastattelut ovat haastattelijan ja haastateltavan yhteistyön tulosta. Kvalitatiivisessa tutkimusotteessa yksilön ääni tulee kuuluviin. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 22–25.)

Tutkimusmenetelmäni oli teemahaastattelu. Kaikki 13 haastattelemaani toimittajaa oli mukana uutisoimassa Kauhajoen koulusurmia, osa myös Jokelan kouluammuskelua. Heidän joukossaan on toimittajia, valokuvaajia ja esimiehiä, jotka olivat toimituksissa ohjeistamassa kentällä olevia. Teemahaastatteluissa selvitin tutkimuksen kohdejoukon omakohtaisia kokemuksia ja tunteita Kauhajoelta ja osittain myös Jokelasta. Henkilökohtaiset haastattelut olivat toimivin tutkimukseni tekotapa.

Haastatteleminen tutkimuksen osana on vuorovaikutustilanne, joka on ennalta suunniteltu ja haastattelija on tutustunut tutkimuksen kohteeseen käytännössä ja teoriassa. Tavoitteena on saada luotettavaa tietoa tutkimusongelman kannalta tärkeiltä alueilta. Haastattelija laittaa haastattelun alulle ja ohjaa sitä. Tavallisesti haastattelija joutuu motivoimaan haastateltavaa ja pitämään hänen

motivaatiotaan yllä. Haastattelija tietää roolinsa jo etukäteen, mutta haastateltava oppii sen vasta haastattelun kuluessa. Haastateltavan on aina voitava luottaa siihen, että annettuja tietoja käytetään luottamuksellisesti. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 43.)

Haastattelu aloitetaan laajoilla ja helpoilla kysymyksillä. Haastattelussa edetään yleisistä kysymyksistä spesifiin kysymyksiin. Sen alkuun sijoitetut avauskysymykset ovat monella tavalla tärkeitä. Haastateltavan on saatava kokea, että hän osaa vastata kysymyksiin ja että keskustelu on myös mielenkiintoista. Laaja-alaiset kysymykset antavat haastateltavalle mahdollisuuden käsitellä aihetta häntä itseään kiinnostavasta näkökulmasta ja hänen kykyjään vastaavalla tavalla.

Haastattelija voi myös toistaa haastateltavan vastauksia ja tehdä samalla yhteenvetoa. Toistamalla hän saa haastateltavalta lisää jatkovastauksia ja samalla varmistaa, että on ymmärtänyt asiat oikein. Haastattelija etenee jokaisella teema-alueella niin sanottua suppilotekniikkaa noudattaen laajoista kysymyksistä täsmällisempiin ja rajatumpiin. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 87, 89-90.)

Tutkimushaastattelu on tieteellinen metodi, johon kuuluu haastattelurungon laatiminen, haastattelemine, tulosten rekisteröinti ja vastausten koodaus. Teemahaastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto, ja siitä voidaan käyttää nimitystä puolistrukturoitu tai puolistandardoitu haastattelu. Teemahaastattelu sopii erinomaisesti käytettäväksi tilanteessa, joissa tutkimuksen kohteena ovat emotionaalisesti arat aiheet, kun halutaan selvittää heikosti tiedostettuja seikkoja, kun muistamattomuuden arvellaan tuottavan virheellisiä vastauksia tai kun tutkitaan ilmiöitä, joista haastateltavat eivät ole päivittäin tottuneet keskustelemaan. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 26, 35.) Tutkimukseni aiheet ovat emotionaalisesti arkoja, joista haastateltavani tuskin puhuvat päivittäin. Teemahaastattelu oli siitäkin syystä sopivin tutkimusmenetelmä.

Teemahaastattelussa aihepiirit, eli teema-alueet, on etukäteen määritelty. Menetelmästä puuttuu kuitenkin lomakehaastattelulle tyypillinen kysymysten tarkka muoto ja järjestys. Haastattelussa käydään läpi kaikki etukäteen päätetyt teema-alueet, mutta niiden järjestys ja laajuus vaihtelevat haastattelusta toiseen. Teemahaastattelu on muodoltaan niin avoin, että vastaaja pääsee halutessaan puhumaan varsin vapaamuotoisesti, jolloin kerätyn materiaalin voi katsoa edustavan haastateltavan puhetta itsessään. Toisaalta kun haastatteluissa käydään kaikkien kanssa samat teemat läpi, on varmaa, että jokaisen haastateltavan kanssa on puhuttu edes jossain määrin samoista asioista. (Eskola & Suoranta 1998, 87-88.)

Teemahaastattelut tallennetaan. Vain sillä tavalla haastattelu saadaan sujumaan nopeasti ja ilman katkoja. Haastateltavan olisi kyettävä toimimaan ilman paperia ja kynää, jotta keskustelu olisi mahdollisimman luontevaa ja vapautunutta. Teema-alueetkin olisi hyvä osata ulkoa, jotta haastateltava lukisi papereitaan mahdollisimman vähän. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 92.) Omat haastatteluni nauhoitin digitaalisella nauhurilla ja lisäksi tein samalla joitakin lyhyitä muistiinpanoja. Niistä ei kuitenkaan varsinaisessa analyysivaiheessa ollut juuri hyötyä.

5.1 Haastattelijan rooli

Haastattelijan on tunnettava aihepiiri, jota hän tutkii ja osattava keskustella siitä. Hänen on ohjattava haastattelutilannetta ja pidettävä se tarkoituksenmukaisena. Haastattelijan kysymysten on oltava selkeitä, yksinkertaisia, helppoja ja lyhyitä ja hänen on puhuttava ymmärrettävästi. Haastattelijan on oltava kiinnostunut ihmisten käyttäytymisestä ja erilaisuudesta ja oltava herkkä haastateltavan käyttäytymisvihjeille, sekä kielellisille että ei-kielellisille. Haastattelijan pitää ymmärtää, miten hänen oma käytöksensä vaikuttaa haastateltavaan. Hänen on sopeuduttava sosiaalisesti ja tultava toimeen erilaisten, eri-ikäisten ja eri paikkakunnilta kotoisin olevien ihmisten kanssa. Haastateltavia kohtaan on oltava ennakkoluuloton. Haastateltavan on suhtauduttava vakavasti tutkimukseen ja nähtävä vaivaa haastattelujen eteen. Hänen on kyettävä suhtautumaan ymmärtäväisesti ja empaattisesti haastateltavien erilaisiin ongelmiin ja kestettävä erilaiset tilanteet ja ihmiset psyykkisesti. Haastattelijan on oltava avoin, herätettävä luottamusta ja saatava haastateltavat uskomaan, että hän on liikkeellä rehellisellä asialla. Tällä tavalla hänen on myös mahdollista saada haastateltavat avautumaan niin, että he voivat kertoa jopa hyvinkin henkilökohtaisia asioita. Haastattelijan tulee olla käyttäytymiseltään mahdollisimman normaali eikä hänen tulisi herättää liikaa huomiota pukeutumisellaan tai käyttäytymisellään. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 68-69.)

Haastattelijan odotetaan toimivan tehtäväkeskeisesti, jolloin tutkimuksen kannalta tärkeän informaation hankkiminen on etusijalla. Haastattelijan on osoitettava käyttäytymisellään, että hän on kiinnostunut työstään ja kokee sen tärkeäksi. Hän ei kuitenkaan ota auktoriteetin asemaa, vaan vuorovaikutustilanteen pitää olla keskustelunomaista ja riittävän vapautunutta. Haastatteliija on samaan aikaan sekä osallistuva että tutkiva persoona, hän on itsekin osallinen haastattelussa.

Haastateltavan tulisi olla puolueeton eikä hän saisi osoittaa mielipiteitään, heittäytyä väittelyyn tai hämmästellä mitään. Haastattelija voi osoittaa kiinnostusta ja myötäelämistä nyökkäilemällä ja pienillä täytesanoilla, vaikka hän ei voikaan ruveta kertomaan omia mielipiteitään. Haastattelijan ei odoteta esittävän tunteitaan, mutta jos haastateltava yhtäkkiä esimerkiksi rupeaa itkemään, niin haastattelijan on osattava suhtautua tilanteeseen luontevasti ja empaattisesti. Teemahaastattelu on lähellä syvähaastattelua ja haastattelija on myös ihminen. Tavoitteena on pitää kommunikaatio luontevana. Haastattelijan ammattirooliin kuuluu informaation hankkiminen ja kommunikaation helpottaminen. Hänen on osoitettava luottamuksellisuutta ja oltava diplomaattinen. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 96-98, Hirsjärvi & Hurme 1995, 98.)

5.2 Haastateltavana 13 journalistia

Valitsin haastateltaviksi vain sellaisia toimittajia, jotka olivat työskennelleet Kauhajoen koulusurmien parissa heti sen alkuvaiheessa. Halusin haastatella toimittajia, valokuvaajia ja toimitusten esimiehiä, jotta saan erilaisten ryhmien kokemuksista tietoa tutkimukseeni. Alun perin päätin ottaa tutkimukseeni 12 journalistia, mutta lopulta heitä valikoitui 13. Valitsin kohdejoukoksi sekä valtakunnallisten että maakuntamedioiden toimittajia, jotta saan tietoa eri alueilta toimivilta journalisteilta. Haastateltavistani viisi työskentelee Etelä-Pohjanmaan maakunnassa. Neljä journalistia toimii maakuntamedioissa ja yhdeksän valtakunnallisissa tiedotusvälineissä. Halusin haastatteluihini myös journalisteja, joilla on kokemusta Jokelan koulusurmista Kauhajoen lisäksi. Pysin saamaan heitä peilaamaan kahta samankaltaista tapahtumaa toisiinsa. Haastateltavista kuusi oli naisia ja seitsemän miehiä. Joukossa on neljä esimiestä, kolme valokuvaajaa ja kuusi toimittajaa. Heidän ikänsä vaihtelivat haastatteluhetkellä 26-vuotiaasta 58-vuotiaaseen. Haastateltavien keski-ikä on 41 vuotta.

Haastateltavien koulutustausta vaihteli hyvin paljon. Kymmenen oli opiskellut yliopistossa, mutta kaikilla heistä ei ole maisterintutkintoa. Heistä kahdella on kandidaatin tutkinto, yksi oli pro gradu-työtä vaille oleva maisteri ja yksi on yhteiskuntatieteiden ylioppilas. Yhdellä on maisterin tutkinnon lisäksi upseerin tutkinto. Yksi oli valmistunut medianomiksi ammattikorkeakoulusta ja yhdellä oli taustalla journalistinen kurssi. Yksi oli saanut ammatillisen tietotekniikkakoulutuksen. Kaksi oli käynyt Sanomien toimittajakoulun.

Kaikilla haastateltavilla on melko paljon kokemusta journalistisesta työstä. Jokainen oli tullut nykyiseen työhönsä hyvin erilaisia polkuja pitkin. Monet olivat työskennelleet useassa eri tiedotusvälineessä ja lähes kaikki olivat aloittaneet uransa kesätoimittajana. Haastateltavien työkokemukset media-alalla vaihtelivat parista vuodesta kolmeenkymmeneen.

Olin itse töissä sekä Jokelassa että Kauhajoella, ja se oli keskeinen syy tutkimusaiheeni valintaan. Omia kokemuksia pohdiskeltuani halusin kuulla muidenkin tuntemuksia työkeikasta. Otin yhteyttä jokaisen valitsemani tiedotusvälineen toimituspäällikköön tai päätoimittajaan. Kysyin heiltä ehdotuksia siitä, keitä voisin tutkimukseeni haastatella. Lisäksi kysyin heiltä luvan journalistien lähestymiseen. Otin toimittajiin yhteyttä sähköpostitse ja kysyin heidän suostumustaan haastatteluun, jonka sain kaikilta.

Käyn haastateltavien vastauksia läpi luvussa kuusi. Sisällytän analyysiin myös sitaatteja haastateltavilta. Journalistit eivät halua esiintyä tutkimuksessani omilla nimillään. Tämä johtuu työni aiheesta, joka käsittelee hyvin henkilökohtaisia tuntemuksia ja kokemuksia. Tämän vuoksi käytän haastateltavista koodeja H1-H13, jotta heitä ei tunnistettaisi vastauksista.

5.3 Haastattelujen tekeminen

Tein kaikki haastattelut marras-joulukuussa 2008. Kauhajoen tapahtumista oli ehtinyt kulua vain noin kaksi kuukautta. Haastatteluista kuusi tehtiin toimitusten neuvotteluhuoneissa tai rauhallisessa aulassa, kolme hotellin aulassa, kaksi kahvilassa ja kaksi journalistin omassa kodissa heidän toivomuksestaan. Matkustin joulukuun alussa 2008 kahdeksi päiväksi Seinäjoelle ja Kauhajoelle, jossa haastattelin maakuntatoimittajat.

Kerroin haastatelluille etukäteen vain keskusteluteemat, mutta kysymyslistaa en heille lähettänyt. Haastattelut kestivät keskimäärin kaksi tuntia, tarkalleen ottaen 1 tunti 54 minuuttia. Lyhyin haastattelu oli kestoltaan 1 tunti 29 minuuttia, pisin puolestaan 2 tuntia 30 minuuttia. Kunkin haastattelun aluksi kerroin, mitä tarkoitusta varten haastattelu tehdään ja miksi olen aiheesta kiinnostunut. Etenin jokaisessa haastattelussa suurin piirtein etukäteen tekemäni rungon mukaisesti. Ensiksi annoin kaikkien kertoa Kauhajoen koulusurmien aikaisesta työskentelystä. Uskoin, että keskustelu lähtee helpommin käyntiin, kun ensin annan haastateltavan kertoa työstään ja

konkreettisista työtehtävistään ennen tunteiden läpikäymistä. Tällä tavalla he saivat palautetuksi mieliinsä kokemaansa. Sen jälkeen on ehkä helpompi kertoa vaikeastakin aiheesta eli omista tunteista. En esittänyt omia mielipiteitäni haastattelujen aikana, vaan myötäilin kaikkia nyökkäilemällä. Tein lisäkysymyksiä, jos asiat jäivät epäselviksi.

Kaikki haastattelut olivat hyvin antoisia ja mielenkiintoisia. Itselleni oli hyödyllistä ja tärkeää kuulla muidenkin journalistien kokemuksia työkeikoilta, joissa olin itsekin ollut. Huomasin monen ajatelleen samalla tavoin kuin minä. Toisaalta opin myös paljon uutta ja kuulin lisää sellaisista tapahtumista, joista en ollut itse Kauhajoella ollessani tiennyt tai kuullut.

5.4 Aineisto ja analyysi

Lähestyn kolmentoista haastattelemani journalistin vastauksia haastattelujen teemojen pohjalta. Käyn läpi eri asiat teemoittain. Sisällytän aineistooni vain vähän teoriaa, sillä se on käyty läpi edellä. Analysoin haastatteluja aineistolähtöisesti.

Aineiston koodaukseen on olemassa erilaisia tapoja. Yksi tapa on lähteä liikkeelle analysoimaan aineistoa aineistolähtöisesti ilman teoreettisia etukäteisoletuksia. Tutkijalla on olemassa etukäteistietoa ja -olettamuksia tutkittavasta kohteesta, mutta niiden ei anneta häiritä aineistosta itsestään nousevia teemoja. Aineistolähtöinen analyysi tarkoittaa pelkistetyimmillään teorian rakentamista empiirisestä aineistosta lähtien, ikään kuin alhaalta ylös. Jos aineisto on kerätty teemahaastattelulla, on haastattelurunko oivallinen apuväline aineiston koodaukseen. (Eskola & Suoranta 1998, 19, 153.)

Laadullisen aineiston analyysi alkaa jo itse haastattelutilanteissa. Tutkija voi haastatteluja tehdessään tehdä havaintoja ilmiöistä niiden useuden, toistuvuuden, jakautumisen ja erityistapausten perusteella. Lisäksi hän voi tyypitellä ja hahmotella syntyneitä havaintoja. Aineistoa analysoidaan usein ”lähellä” aineistoa ja sen kontekstia. Tutkija käyttää analysoidessaan sekä induktiivista että abduktiivista päättelyä. Induktiivisessa päättelyssä keskeistä on aineistolähtöisyys. Abduktiivisessa päättelyssä tutkijalla on valmiiksi mielessään johtoideoita, joita hän todentaa aineistonsa avulla. Laadullisessa tutkimuksessa on vain vähän standardisoituja tekniikoita ja analyysitekniikat ovat moninaisia. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 136.)

Kvalitatiivisen tutkimusraportin keskeisiä osia on neljä. Johdatuksessa kerrotaan tutkimusongelmasta ja perusteluja siitä, miksi se on tärkeää. Johdannossa ilmiö sijoitetaan suhteessa ympäröivään maailmaan ja aiempiin tutkimuksiin. Tutkimuksen toteutusosassa selvitetään, keitä on tutkittu ja milloin ja missä ja miten haastattelut on tehty. Kvalitatiivisen tutkimuksen pääjakso on tutkittavan ilmiön kuvaus ja se voidaan jäsentää eri tavoin. Lopussa kerrotaan johtopäätökset tutkimuksesta. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 192–193.)

Lähestyin haastatteluaineistoani niin, että järjestin kaikki haastattelut teemojen mukaan. Kokosin haastattelut yhteen niin, että rikoin niiden alkuperäisen järjestyksen ja laitoin aina samaa aihetta käsittelevät kaikkien haastateltavien vastaukset yhteen. Tällä tavalla sain aikaiseksi teemojen mukaisen yhtenäisen vastausrunгон. Kirjoitin kaikkien haastateltavien nimet heidän vastauksiensa perään, jotta tiesin koko ajan, kuka missäkin kohdassa puhuu. Kun olin koonnut haastattelut yhteen teemojen mukaisesti, tulostin yli 300 sivuiseksi muodostuneen tiedoston ja analysoin vastaukset yksi aihealue kerrallaan. Tällä tavalla pystyin helposti hahmottamaan haastateltavien vastaukset kokonaisuuksina, vertailemaan niitä sekä löytämään niistä eroavaisuuksia ja yhteneväisyyksiä.

6. Raportointia Kauhajoelta

Käyn kolmentoista haastatteleman journalistin vastaukset seuraavaksi lävitse ryhmiteltyinä haastattelurungon mukaisiin teemoihin. Teema on tietty piirre, joka toistuu haastateltavan haastattelussa. Teemoittelun analyysivaiheessa tarkastellaan sellaisia aineistosta nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle. Ne saattavat pohjautua teemahaastattelun teemoihin ja usein ainakin lähtökohtateemat nousevat esiin. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 173.)

Valitsin tutkimusaineistoni koodaukseen kvalitatiivisen tutkimusaineiston käyttötavoista aineistolähtöisen menetelmän ilman teoreettisia etukäteisoletuksia. Tässä koodaustavassa tutkijalla on olemassa etukäteistietoa ja -oletuksia tutkittavasta kohteesta, mutta niiden ei anneta häiritä aineistosta itsestään nousevia teemoja. Aineistolähtöinen analyysi tarkoittaa pelkistetyimmillään teorian rakentamista empiirisestä aineistosta lähtien, ikään kuin alhaalta ylös. Jos aineisto on kerätty teemahaastattelulla, on haastattelurunko oivallinen apuväline aineiston koodaukseen. (Eskola & Suoranta 1998, 19, 153.) Valitsemani aineistolähtöisyyden perusteeksi soveltuu se, että olin itse mukana Kauhajoen koulusurmien uutisoinnissa ja omat kokemukseni ovat myös osa tutkimusta (kts. luku 4).

Kerron ensiksi haastateltavien kokemukset aiemmista kriiseistä ja heidän reaktionsa Kauhajoen koulusurmiin. Sivuan myös sitä, mitä he tekivät Kauhajoella. Tämän jälkeen käyn tarkemmin läpi journalistien tunteita ja kokemuksia. Kappaleisiin sisällytetyt haastateltavien sitaatit on merkitty kursiivilla. Lopuksi kerron siitä, mitä journalistit pohtivat tulevaisuuden mahdollisten kriisien suhteen. Analyysin jälkeen vastaan yhteenvetona jokaiseen tutkimuskysymykseen erikseen.

6.1 Kokemukset kriisiuutisista

Tutkimukseni teoriaosuudessa on jo todettu (kts. Lehtonen luvussa 2), että medialla on kriisitilanteiden raportointiin luonnollinen journalistinen kiinnostus. Kriisi on kuitenkin poikkeustilanne myös tiedotusvälineille, jotka joutuvat järjestämään nopeasti arjen toiminnot uudelleen. Samoin järkyttävät, mutta kiinnostavat tapahtumat ovat kriisejä toimittajille. Heidän on

kyettävä osoittamaan ammattitaitonsa kriisiuutisoinnissa. Tutkimukseeni haastatelluista vain osa oli aiemmin ollut vastaavanlaisissa työtehtävissä.

Haastateltavien kokemukset kriisiuutisten parissa työskentelystä vaihtelivat todella paljon. Neljä valtakunnallisen lehden journalistia olivat Aasiassa paikan päällä uutisoimassa Intian valtameren aiheuttamasta tsunamikatastrofista vuonna 2004. Suurimmalla osalla muista haastateltavista ei ollut merkittäviä kokemuksia kriiseistä. Kolmella oli kriisikokemusta aiemmista ammateistaan. Muutamat olivat olleet uutisoimassa Myyrmannin pommiräjähdyksestä (11.10.2002), Copterlinen helikopteriturmasta Suomenlahdella (10.08.2005) , Malagan bussiturmasta (20.4.2008), Konginkankaan liikenneturmasta (19.04.2004) ja Jokelan koulusurmista (07.11.2007). Haastatelluista kuusi työskenteli Jokelassa. Yksi toimittaja oli mukana Jyväskylän junaturmassa (06.03.1998). Yksi oli ollut Irakin sodassa ja Darfurin kriisissä (alkoi vuonna 2003). Erityisesti maakuntalehtien toimittajat olivat vailla varsinaista kriisikokemusta ennen Kauhajoen koulusurmia. He olivat ennen Kauhajokea tehneet lähinnä juttuja pienistä onnettomuuksista ja tulipaloista.

Viisi haastateltavaa kertoi uransa vaikeimmaksi, raskaimmaksi ja järkyttävimmäksi työtehtäväksi Kauhajoen kouluammuskelut. Lähes kaikki heistä ovat maakuntatoimittajia. Pääkaupunkiseudulla työskentelevät ovat tottuneet olemaan useammin ja enemmän suurissa uutistapahtumissa ja kriiseissä, joten he eivät kokeneet Kauhajokea sen vuoksi niin raskaasti. Kahdelle valtakunnallisessa mediassa työskentelevälle toimittajalle Jokelan kouluammuskelut oli yksi työuran kovimmista tapauksista, koska toisen kertoman mukaan ”siloin rikkoutui lintukoto”.

Irakin sodassa ja Darfurin kriisissä mukana ollut kertoi jälkimmäisen olleen kokemuksellisesti hänen uransa raskain työtehtävä. Irakissa puolestaan hän tunsi olonsa ajoittain epämiellyttäväksi itseensä kohdistuvien vaarojen vuoksi. Yksi suurissakin uutistapahtumissa mukana ollut kertoi pienempien kriisien ja traagisten tapahtumien olevan vaikeampia kuin suuret kriisit, joita kaikki seuraavat. Konginkankaan bussiturma ja Estonian onnettomuus olivat tosin koskettaneet häntäkin hyvin syvästi. Esimiestehtävissä olevat haastateltavat eivät kokeneet uransa vaikeimmaksi työtehtäväksi mitään, mikä liittyi kriiseihin. Heille vaikeimpia työtehtäviä olivat johtoasemassa ratkaistavat henkilöstöasiat.

Toimittajien suhtautuminen yleisesti kriiseihin, myös sellaisiin, joista he eivät itse ole uutisoimassa, vaihteli. Muutamat paljonkin niiden parissa työskennelleet kertoivat seuraavansa kiinnostuneina myös sellaisia kriisejä tai katastrofeja, joiden parissa he eivät itse tee töitä. Suuremmat ja lähempänä Suomea olevat kriisit kiinnostavat aina enemmän kuin kauempana tapahtuvat. Jotkut ottivat ne vain uutisina muiden joukossa. Kolme haastateltavaa kertoi, etteivät he seuraa juuri lainkaan kriisiuutisia. Yhdeksi syyksi he mainitsivat kiinnostuksen puutteen. Eräs mainitsi, että on turha kuormittaa itseään negatiivisilla uutisilla.

Haastateltavien suhtautuminen vaihteli myös sen suhteen, kumpi herättää enemmän tunteita: kriisipaikalla olo vai kotoa uutisten seuraaminen. Pari haastateltavaa sanoi, että paikalla ollessa pääsee lähemmäksi itse tapahtumaa ja se muuttuu itselle todemmaksi. Usean journalistin mukaan kotoa uutisia seurattaessa voi antaa tunteille enemmän tilaa ja tapahtunut voi koskettaa enemmän. Kriisin parissa työskennellessä tunteet on siirrettävä syrjään eikä itse voi järkyttyä tilanteesta. Toisaalta muutama haastateltava muistutti, että toimittajan on oltava tunteella mukana omassa tekemisessään, koska vain sillä tavalla syntyy hyvää journalismia. Ihmiset ovat eläviä ja tuntevia, eikä tunteita pidä sulkea pois ammatissakaan. Empatian välittyminen ei pilaa uutisia. Eräs haastateltava kuvasi hyvin suhtautumista erilaisiin kriisitapahtumiin:

”Kylhän nää on hirveen erilaisia, nää mitkä on jotenkin omakohtaisia. Et ehkä on jotain voimakkaampia tunnereaktioita käynyt jollain tasolla läpi niinkun kotisohvansa rauhassa kun se on turvallista ja sallittua, mut et niinkun noita kantaa sit taas jotenkin mukanaan, mis on ite ollut.” HI

Perheelliset haastateltavat kertoivat ajattelevansa erilaisissa kriiseissä ja onnettomuuksissa erityisesti omia lapsiaan. Lasten mukana olo kriisissä kosketti heitä aina enemmän kuin jos tapahtuma sattui vain aikuisille.

Pari haastateltavaa sanoi reagoivansa enemmän tahallisiin onnettomuuksiin kuin tahattomiin. Esimerkkeinä yksi toimittaja mainitsi ihmishenkiä vaativan bussionnettomuuden ja rikoksen, jossa isä tappaa perheensä. Onnettomuuden hän lukee todennäköisyyden piikkiin ja pystyy ohittamaan sen melko helposti. Raakoja rikoksia on vaikeampi hänen mukaansa unohtaa, koska asioille täytyisi aina löytyä joku ratkaisu, ettei ihmisten tarvitsisi kuolla turhaan.

Yksi haastateltu valokuvaaja mainitsi kriisien näkemisen pehmentäneen hänen tyyliään. Hän kertoi aiemmin kuvanneensa niin sanotusti tylyjä kuvia, mutta erilaisten kriisikokemusten jälkeen hän on alkanut kuvata pehmeämpiä ruutuja. Kriisit ovat parantaneet hänen tietoisuuttaan ihmisten kuvaamisesta. Hänen mukaansa Suomessa ja ulkomailla tapahtuvan kriisin välillä on myös eroja. Suomessa, ainakin Kauhajoella, suru ei ollut samalla tavalla läsnä kuin ulkomailla.

Lähes kaikille Helsingissä työskenteleville haastatelluille Kauhajoki ei jää muistoihin erityisenä kokemuksena. He mainitsivat mieleenpainuvimmaksi kriisiuutiseksi Estonian, Aasian tsunamin ja Konginkankaan bussionnettomuuden, huolimatta siitä, olivatko he itse mukana niiden uutisoinnissa. Sen sijaan maakuntatoimittajat kertovat muistavansa aina Kauhajoen koulusurmat. He osasivat jo haastatteluhetkellä sanoa, ettei sitä tapausta saa koskaan pyyhittyä heidän mielestään pois.

6.2 Lähtö Kauhajoelle

Kauhajoen kouluammuskelut luokitellaan ihmisen aiheuttamaksi tahalliseksi onnettomuudeksi. Sen vuoksi se vaatii nopeiden pelastustoimien lisäksi poliisin tutkintaa. Tapauksesta ei voida heti tiedottaa julkisuuteen kuin pieniä rippeitä, jotta tutkinta ei häiriintyisi.

Tieto Kauhajoella 23. syyskuuta 2008 koulussa tapahtuneesta ammuskelusta levisi tiedotusvälineisiin eri puolilla Suomea hieman ennen kello 11. Pohjanmaan hätäkeskus sai ensimmäisen hätäpuhelun kello 10.43 (Raittila ym. 2009, 31). Ensitiedot ammuskelusta tulivat nopeasti myös eri toimituksiin. Vihjeiden vahvistamisessa kesti silti aikaa. Esimerkiksi tarkkaa tietoa mikä koulu oli kyseessä, ei ollut. Tietoja ampujasta alkoi löytyä netistä jo muutaman minuutin jälkeen siitä, kun toimitukset saivat tiedon tapahtumasta. Ampujan henkilöllisyyden varmistaminen vei aikaa, sillä poliisi vahvisti sen vasta iltapäivällä. Tietoja uhrien lukumääristä uutisoitiin pitkin päivää ja ne vaihtelivat eri medioissa. Lopullinen varmistus tuli myöhemmin viranomaisilta. Toimituksissa alettiin heti ensimmäisten vihjeiden tultua toimia tilanteen vaatimalla tavalla. Vaikka ensitietoja ei ollut välttämättä saatu edes vahvistettua, ryhdyttiin Kauhajoelle heti hankkimaan väkeä. Jokelasta oli otettu oppia. Nyt tiedettiin, että ensimmäisenä tärkeintä on saada toimittajat ja kuvaajat liikkeelle.

Kaikki haastateltavani olivat jollain tapaa mukana työprosessissa. Kauhajoella heistä oli yhdeksän. Maakuntatoimittajat saapuivat pääosin Seinäjoelta, kaksi tuli kotoaan. Muut lähtivät liikkeelle

enimmäkseen Helsingistä, mutta myös Tampereelta. Loput neljä työskentelevät päällikkötoimittajina ja he johtivat uutisointia kotitoimituksesta käsin. Yksi päällikkö oli työmatkalla Lapissa. Hän joutui johtamaan toimintaa puhelimitse ja sähköpostien välityksellä. Hän oli kuitenkin tiiviisti yhteydessä toimitukseen koko päivän ajan ja seuraavana päivänä hän matkusti toimituksensa tueksi.

Kauhajoen kouluammuskelut täytti kriisin tunnusmerkistön. Se oli häiriötila, joka vaaransi ihmisten turvallisuutta. Se oli luonnollisesti haaste tiedotusvälineille, jotka joutuvat hyvin nopeasti järjestämään oman uutistoimintansa uudelleen. Mutta se voi olla kriisi myös toimittajille, joiden täytyy pystyä osoittamaan oma ammattitaitonsa raportoimisessa (kts. luku 2). Paikalle lähetetyt toimittajat hälytettiin pikaisesti Kauhajoelle. Suurin osa halusi vapaaehtoisesti osallistua juttujen tekemiseen ja he lähtivät matkaan mielellään. Lähinnä paikallistoimittajista tehtävä tuntui raskaalle, vaikka he toki suhtautuivat työhönsä vakavasti.

Journalistit ovat usein onnettomuus- tai kriisipaikalla ensimmäisten joukossa yhtä aikaa auttajien kanssa. He seuraavat pelastustoimia läheltä ja kohtaavat mahdollisesti pelastuneita ja uhrien omaisia (kts. Dyregrov kappaleessa 2.2.1). Kauhajoella tai Seinäjoella työskentelevät maakuntatoimittajat ehtivät paikalle nopeasti. Yksi heistä sattui olemaan juttukeikalla lähellä Kauhajokea. Hän lähti heti muutaman kilometrin päähän kaupungin keskustaan, jossa koulu sijaitsi. Hän raportoi ensimmäisenä toimittajana valtakunnallisesti paikan päältä. Erityisesti uutisoinnin alussa hänen kuormituksensa oli hyvin suurta ja toimittaja koki voimavaransa riittämättömiksi. Puheluja tuli sekä Helsingistä että Seinäjoelta kaiken aikaa ja kaikilla oli omat vaatimuksensa ja pyyntönsä hänelle. Selkeitä ohjeita hänelle ei kuitenkaan annettu. Hän sai ensimmäisenä haastattelun sekä televisio- että radiouutisiin koulun laitospöytäkirjasta, joka oli nähnyt ampujan ja jota kohti ampuja oli ampunut. Laitosmies pystyi hyvin järkevästi ja ensisijaisena kokijana kertomaan tilanteesta koulun sisällä. Myöhemmin häntä haastateltiin lähes jokaiseen tiedotusvälineeseen (kts. myös Raittila & muut 2009, 21-22).

Nopeasti paikalle ehti myös maakuntalehden journalisti. Hän oli saanut ensimmäisen tiedon tapahtumasta kello 10.50 lehteen tulleesta vihjepuhelusta. Sen mukaan Kauhajoella koulussa on kuultu pamaus ja kaupunkiin on menossa suuri määrä ambulansseja sekä poliiseja. Hän lähti ajamaan Kauhajoelle oma-aloitteisesti jo ennen esimiestensä käskyä. Jotenkin hän kertoi

aavistaneensa, että tapaus on Jokelan kopio, jonka hän totesi ennen lähtöään myös työkaverilleen. Perille päästyään hän kiipesi koulun vieressä sijaitsevan parturiliikkeen rakennuksen katolle, josta oli suora näköyhteys kouluun. Tuolloin koulu paloi vielä ja ampuja oli siellä sisällä. Hyvin pian katolle kiipesi myös valtakunnallisen tiedotusvälineen toimittaja-avustaja, joka sai tietää ammuskelusta ystävältään. Matkalla hän soitti toimitukseen Helsinkiin ja käski lähettämään sieltä kaikki mahdolliset apujoukot, sillä hän tiesi tästä tulevan kauhea juttu. Katolle kiivenneet journalistit joutuivat miettimään myös omaa turvallisuuttaan, sillä tilanne ei ollut suinkaan ohi. Poliisit eivät olleet rynnäköineet sisälle kouluun, ja ampuja jatkoi tuhoamistaan. He olisivat voineet olla hyvä kohde ampujalle, jos tätä olisi kiinnostanut ulkopuolisten ampuminen.

”Mä näin kun se savus se koulu, koska ne poliisit ei päästänyt lähemmäks, et se oli niinku ainoo tapa päästä niinku mahdollisimman lähelle oli se. Niin siinä mulle tuli yhtäkkiä semmonen kauheen olo, että apua, että ku se ampuu siel se ampu koko ajan ja sytytti sitä koulua paraikaa. Ni mul tuli sellanen olo, et kauheeta, et mä niinku ryömin siellä, yritin olla kauheen huomaamaton sen takia, ettei se vaan ammu mua, ku must tuntu et mä oon ihan näköalapaikalla siellä...” H6

Valtakunnallisen median toimittajat ehtivät perille vasta iltapäivällä kahden ja puoli viiden välillä. Nopeimmin saapui Tampereelta omalla autolla ajanut toimittaja. Helsingistä osa tuli reittilentokoneella, kaksi lensi paikalle vuokratuilla helikopterilla ja pienlentokoneella, muut matkustivat autoilla.

6.2.1 Pohdintaa julkaisupäätöksistä

Toimituksissa päälliköt alkoivat ripeästi organisoida toimintaa. Ensimmäisenä tärkeintä oli saada toimittajia ja kuvaajia Kauhajoelle mahdollisimman nopeasti. Joissakin toimituksissa töihin pyydettiin hieman lisäväkeä. Suurimmassa osassa päivävuorossa olevia työntekijöitä pyydettiin jäämään ylitöihin ja töitä tehtiin yli osastorajojen. Alkuvaiheen uutisointi keskitettiin lehtien nettisivuille. Raittilan ja muiden (2008, 90-93) mukaan Jokelan koulusurmat oli ensimmäinen merkittävä kriisi Suomessa, jossa tiedotusvälineet uutisoivat tapahtumasta verkko edellä. Enää ei säästely tietoa lehteen, vaan julki laitettiin lähes kaikki tieto, joka alussa oli saatavilla. Sitä etsittiin myös epävirallisista lähteistä, kuten keskustelupalstoilta, blogeista ja ei-journalistisilta

verkkosivuilta. Alkuvaiheessa oli tärkeää saada mahdollisimman paljon ja nopeasti tietoa julki internetissä. Tässä eri mediatalot kävivät kovaa kilpailua keskenään.

Samankaltainen toiminta oli Kauhajoen tapauksessa jo itsestäänselvyys. Nyt toimintatavat olivat kertaalleen testattu Jokelan yhteydessä ja siksi kaikki meni sujuvammin. Useamman tunnin ajan toimituksissa tehtiin juttuja lähes pelkästään verkkoon. Radio- ja tv-toimitukset toki lähettivät ylimääräisiä uutislähetystyksiä ja -raportteja nettiuutisoinnin lisäksi. Raittilan ja muiden (2009, 35-36) mukaan Kauhajoen tapauksessa nettiuutisointi olikin rauhallisempaa kuin Jokelassa eikä kilpailu eri mediatalojen välillä ollut yhtä kiivasta. Tähän saattoi vaikuttaa se, että tapaus oli jo toinen laatuaan ja tiedotusvälineet ymmärsivät olla varovaisempia tällä kertaa. Eri medioissa seurattiin kilpailijoiden nettisivuja, poliisin sivuja, keskustelupalstoja ja sosiaalisen median kanavia. Useimmat nettisivut pysyivät pystyssä valtavan kuormituksen aikana. Ainoastaan yhdellä maakuntalehdellä kaatui netti joksikin aikaa valtavan kävijämäärän vuoksi.

Sosiaalinen media on noussut merkittävään rooliin myös kriiseissä. Tieto leviää netissä ja keskustelupalstoilla liki nopeammin kuin tiedotusvälineissä. Sosiaalisista medioista toimituksissa seurattiin ainakin Facebookia ja YouTubea. Yhdysvalloissa tehdyn tutkimuksen mukaan Virginia Techin kouluammuskelut 16.4.2007 oli ensimmäinen suuri kriisi, jossa tiedotusvälineet käyttivät sosiaalista mediaa, kuten Facebookia ja Twitteriä, tärkeänä uutislähteenä. Verilöylyssä kuoli ampujan lisäksi 32 ihmistä. Sosiaalisten kanavien kautta tavalliset kansalaiset tulivat tärkeiksi tiedon lähteiksi toimituksille. Tuolloin esimerkiksi yksi koskettavimmista uutisvideoista CNN-televisiokanavalla oli tavallisen kansalaisen kännykällä kuvaama. Tutkimuksen kohteena oli 1161 uutisjuttua. Niiden sisällöstä 6,5 prosenttia oli saatu tavallisilta kansalaisilta. Yli 700 jutussa lähteinä oli käytetty epävirallisia kanavia, eli esimerkiksi sosiaalista mediaa. Erityisesti kriisin jälkeisinä kahtena päivänä sosiaaliset mediat olivat tärkeässä asemassa. (Wigley & Fontenot, 2011). Tämä on luonnollista, koska alkuvaiheessa tiedontarve on suurin ja tuossa vaiheessa tietoa myös liikkuu eniten internetissä. Myös Jokelan ja Kauhajoen tapauksissa toimituksissa seurattiin tiiviisti keskustelua sosiaalisissa medioissa. Sieltä saatiin lähteitä ja tiedonmuruja juttuihin.

Myös Muralidharan ja muut (2011) kirjoittavat Facebookin ja Twitterin merkityksestä. He tutkivat Haitin maanjäristystä 12. tammikuuta 2010. Tuolloin sosiaaliset mediat nousivat jälleen merkitykselliseen asemaan. Niiden kautta saatiin tietoa pelastuneista ja pystyttiin välittämään tietoa

uhreille. Toimituksissa ei siis todellakaan pidä väheksyä näiden internet-kanavien käyttöä ja merkitystä kriisien uutisoinnissa. Tärkeintä on, että akuutti tieto kulkee nopeasti, ja siihen sosiaaliset mediat tarjoavat oivallisen väylän. Useissa tutkimukseni kohteena olleissa valtakunnallisissa toimituksissa valjastettiin Kauhajoen koulusurmien aikaan erikseen ihmisiä seuraamaan pelkästään internetissä ja erityisesti juuri sosiaalisessa mediassa käytäviä keskusteluja. Sitä kautta etsittiin myös tietoa ampujasta ja mahdollisista osallisista.

Vasta alkuiltapäivästä toimituksissa alettiin miettiä juttuja painettuun lehteen. Yleisö kaipaa kriisistä tuoretta ja paikkansapitävää tietoa heti tuoreeltaan. Median täytyy kertoa tapahtumasta monipuolisesti, totuudenmukaisesti ja asiallisesti. Tiedotusvälineen on kerrottava myös kriisin herättämistä reaktioista ja sen on osattava tarjota ihmisille lohtua ja apua (kts. luku 2). Tutkimushaastatteluisiani esimiehet kertoivat istuneensa päivän aikana useissa eri kokouksissa, joissa pohdittiin seuraavan päivän lehden rakennetta ja miten jutut koostetaan.

Tieto ampujan henkilöllisyydestä varmistui hyvin nopeasti ja Jokelasta oppineena tiedotusvälineissä löydettiin myös ripeästi Matti Saaren nettiin jättämä videomateriaali. Saari oli jättänyt YouTubeen nimimerkillä varustettuja videoita, joissa hän ampuu ampumaradalla. Viimeisin neljästä videosta oli ladattu sivuille vain viisi päivää ennen ammuskelua. (Raittila ym. 2009, 50) Jokaisessa toimituksessa tehtiin harkinta siitä, mitä materiaalista julkaistaan ja kuinka paljon kerrotaan. Kaikki tiedotusvälineet julkaisivat ampujan nimen lehdessä ja internetissä. Tutkimuksessani mukana olleet valtakunnalliset mediat julkaisivat myös Saaren kuvan lehdessä. Hänen nettimateriaaliinsa suhtauduttiin varautuneesti, mutta siteerauksia siitä käytettiin kaikissa tiedotusvälineissä. Päälliköt pitivät kokouksiaan useaan kertaan tiistaipäivän aikana ja lehtien päätoimittajat osallistuivat pohdintoihin siitä, mitä seuraavan päivän lehdessä julkaistaan.

Tutkimuksessani mukana olleet tiedotusvälineiden esimiehet kertoivat, että päätoimittaja ja kustantaja tekivät viime kädessä kaikki julkaisupäätökset. Erään lehden toimituspäällikkö kertoi haastattelussa, että erityisesti kaksi asiaa olivat sellaisia, joista käytiin pitkään pohdintaa: uhrien määrän ja ampujan videon julkaisu. Alussa tiedot surmattujen määrästä olivat epämääräisiä, ja siksi vahvistamattomien tietojen julkaisua piti pohtia. Tekijän henkilöllisyys päätettiin julkaista, koska hän oli täysivaltainen ja täysi-ikäinen henkilö, joka teki itse oman ratkaisunsa. Nimen julkaisulla nähtiin myös yhteiskunnallinen merkitys. Videon suhteen päätös oli sama ja se julkaistiin.

Katsottiin, että on lähes sama selittää videon sisältöä kuin näyttää se. Lukijoille haluttiin antaa mahdollisuus tarkastaa itse autenttinen materiaali. (kts. myös Raittila & muut 2009, 63)

Kaikki tiedotusvälineet eivät kuitenkaan toimineet yhtenäisesti. Alueen maakuntalehti ei esimerkiksi julkaissut Saaren videota lainkaan. Siellä pohdittiin paljon myös sitä, miten juttuja aiheesta pitää tehdä ja miten yhteisölle voi tarjota lohtua. Maakuntalehti jää alueelle vielä tragedian jälkeenkin, kun valtakunnan mediat lähtevät ja jatkavat muista aiheista. Valtakunnallisten lehtien kaivaessa tietoa siitä, mistä uhrin ovat kotoisin ja keitä he ovat, maakuntalehti tiesi nämä jo ampumispäivän iltana. Tieto tosin oli tarpeeton, sillä toimituksessa päätettiin heti alussa olla julkaisematta uhrien nimiä. Myöhemmin nimet tulivat julki lehdessä omaisten laittamista ilmoituksista kuolleita-palstalle.

Uhrien omaisten haastattelemista maakuntalehdessä harkittiin kauan. Lopulta päädyttiin siihen, että välikäsien kautta omaisilta voidaan kysyä heidän halukkuuttaan haastatteluun. Yksi perhe suostui ja muutama päivä ammuskelun jälkeen heidän haastattelunsa julkaistiin kuvitetulla kuvalla. Muissa tutkimuksessani mukana olleissa medioissa ei omaisten haastatteluja ollut. Uhrien nimiä ei myöskään julkaistu, eivätkä kaikki valtakunnalliset tiedotusvälineet niitä edes tienneet. Uhreja ja heidän omaisiaan kohtaan ei tällä kertaa ollut millään medialla juurikaan intressiä.

Kauhajoen kouluammuskelutapauksessa media palasi vuosien jälkeen takaisin maltillisemmalle linjalle. 2000-luvulla kun Raittilan ja muiden (2010, 18, 20) mukaan Suomessa on alkanut käytäntö, jossa kriisissä kuolleiden nimet ja kuvat on esitetty jo pari päivää tapahtuneen jälkeen. Toisaalta silminnäkijäuhrit eivät ole toimittajien haastateltavissa, mutta samanaikaisesti journalismi on muuttunut tunkeilevammaksi. Media tarvitsee aiempaa enemmän tarinoita, uhrien ja heidän sukulaistensa haastatteluja sekä silminnäkijöiden kommentteja. Kaiken tämän täytyy tapahtua nopeasti. Uudella vuosituhannella kaupallisuus ja kilpailu eri medioiden kesken onkin aiheuttanut sen, että journalistit ovat joutuneet määrittelemään uudestaan suhtautumisensa ammatillisuuteen ja sen eettisyyteen.

Kaikissa tiedotusvälineissä oli selvää, että missään nimessä ampujasta ei rakenneta sankaria eikä hänestä saa kirjoittaa ihailevasti. Toimitusten esimiehet pohtivat sitä, että pelkästään laaja julkisuus saattaa palvella ampujan tavoitetta. Toisaalta yksi haastateltavistani ei uskonut ampujan kuvan

julkaisun yllyttävän muita samankaltaisiin tekoihin. Se ei tekisi hänestä sankaria, sillä tällaisten henkilöiden yleisö ja foorumi on jossain muualla kuin lehdissä. He käyvät keskustelujaan netissä ja hakevat sieltä suosiota itselleen.

Jokelan tapahtumien jälkeen tiedotusvälineissä kerrottiin jonkin verran Pekka-Eric Auvisen perheestä. Tämä oli yksi asia, jota Jokelan adressin allekirjoittaneet kritisoivat. Kauhajoen tapauksessa media toimi toisin. Nyt perhe jätettiin rauhaan, ja Matti Saaren taustasta kerrottiin tiedotusvälineissä vain ne asiat, jotka käsittelivät suoranaisesti Mattia itseään. Hänen vanhempiansa ja muun perheen taustaan ei juurikaan puututtu. Toki tieto hänen kotipaikkakunnastaan, ja näin myös vanhempien asuinpaikkakunnasta, levisi monessa mediassa, joten hänen vanhempansa eivät julkisuudelta täysin välttyneet. Yksikään tiedotusväline ei kuitenkaan julkaissut kuvaa esimerkiksi Saaren vanhempien kotitalosta, kuten Jokelan tapauksessa tehtiin.

6.2.2 Hataraa ohjeistusta

Kauhajoen koulusurmat oli kriisi ja haastava poikkeustilanne tiedotusvälineille. Erityisen vaativa se oli työvuorossa olleille esimiehille kuin toimittajillekin. Tämä saattoi vaikuttaa myös Kauhajoelle lähetettyjen toimittajien ohjeistuksen kirjavuuteen. Erityisesti maakuntatoimittajat, joille tilanne oli täysin uusi, kokivat saaneensa aivan liian vähän ohjeita ja opastusta. Heiltä vaadittiin eniten. He olivat ensimmäiset tiedotusvälineiden edustajat Kauhajoella, mutta samaan aikaan heitä ei opastettu ja autettu. Heidän oli itse pohdittava, miten he täyttävät kaikkien vaatimukset. Erityisesti radiotoimittaja koki tilanteen hyvin stressaavaksi. Häntä ei ohjeistettu eikä autettu, mutta juttupyynnöitä esitettiin jatkuvasti. Lisäksi radion maakunta- ja valtakunnallinen toimitus Helsingistä antoivat ristiriitaisia käskyjä, joten hänen oli vaikea tietää missä hänen kuuluisi olla. Eri toimitusten ristiriitaiset ohjeet aiheuttivat sen, että saman tiedotusvälineen toimittajia oli samassa tiedotustilaisuudessa kuusi. Maakuntatoimittajia ohjeistettiin esittelemään itsensä hyvin kaikille haastateltaville eikä ketään saanut pakottaa haastatteluun.

Kaikki haastateltavat kertoivat miettineensä Jokelasta syntynyttä kritiikkiä ja siitä opittuja asioita, joten jokainen tiesi, että tarkkana pitää olla. Päälliköt eivät osanneet kovin tarkasti alaisiaan ohjeistaa, sillä tilannetta paikan päällä ei voinut tietää toimituksessa. Lähinnä toimittajille teroitettiin sitä, että alaikäisten haastatteluista tulee pidättäytyä tai ainakin heidän vanhemmiltaan

täytyy saada siihen lupa. Toimittajia kiellettiin menemästä surutaloihin. Nämä ohjeet olivat tarkentuneet Jokelan koulusurmien jälkeen. Yhdessä valtakunnallisessa lehdessä kiellettiin lähestymästä ylipäättään ihmisiä tai ainakin siinä piti noudattaa erityistä varovaisuutta. Ihmisten, erityisesti surevien, kunnioittamista korostettiin joka paikassa. Toimittajien piti välttää sokissa olevien ihmisten haastattelemista. Vasta myöhemmin iltapäivällä ja seuraavina päivinä toimituksista osattiin ohjeistaa paikan päällä olevia paremmin siinä, mitä Kauhajoelta toivottiin saatavan. (vrt. Raittila & muut 2009, 13-16)

Yksi haastattelemistani esimiehistä sanoi heidän antaneen Kauhajoelle lähteneille toimittajille ohjeeksi sen, että jos eteen tulee yhtään mitään tilanteita mitkä heitä epäilyttää, niin heidän pitäisi soittaa toimitukseen ja kysyä asiasta. Tämä oppi oli otettu Jokelasta. Toimituksessa työskennelleille verkkotoimittajille kerrottiin, että esimiehet tekevät jokaisen jutun kohdalla julkaisupäätöksen. Kokonaisuudessaan toimitukseen jääneitä toimittajia osattiin ohjeistaa paremmin kuin kentälle menneitä, koska todellisia tilanteita paikan päällä eivät esimiehet voineet tietää. Toinen haastatelluista esimiehistä koki Kauhajoelle lähetettyjen puolesta turhauttavaksi sen, että ohjeita annettiin enemmän siitä, mitä paikan päällä ei saa tehdä kuin mitä saa tehdä. Lisäksi yhteydenpito toimituksen ja toimittajien välillä ei ollut niin tiivistä kuin toimittajat olisivat toivoneet. Kauhajoella työskennelleet eivät tienneet läheskään niin paljon itse tapahtumasta kuin toimituksessa olleet. Kukaan ei millään ehtinyt päivittää koko ajan tietoja toimittajille kentälle. (kts. myös Raittila & muut 2009, 16-17)

Ensisijaisesti toimituksista toivottiin paikan päällä olevilta omia uutisia ja näkökulmia. Monet toimittajat mainitsivat haastatteluissa esimiesten olettaneen tilanteen olevan Kauhajoella hyvin Jokelan kaltainen. Siellä hätääntyneitä nuoria oli paljon ja osa heistä myös puhui medialle. Tilanne oli Kauhajoella kuitenkin toinen, eikä ensisijaisia kokijoita ollut paikalla. Toimittajia turhautti se, että varsinaisia silminnäkiähaastatteluita ei voinut saada, mutta moni ilmaisi olleensa siitä myös helpottunut. Kukaan kun ei halunnut Jokelan kaltaisen jälkipuinnin ja mediaan kohdistuvan kritiikin toistuvan. Omien uutisten puute vaivasi kuitenkin monia tutkimukseen haastateltuja.

Toimituksista kerrottiin toimittajille Kauhajoella järjestettävistä tiedotus- ja muista tilaisuuksista. Niiden viestinten, joista oli useampia toimittajia paikalla, esimiehet antoivat aiheita ja juttutoiveita kentälle, mutta toimittajat saivat päättää keskenään työnjaosta. Erään valtakunnallisen median

toimittaja sanoi, että kaikki hänen kollegansa eivät olleet tähän järjestelyyn tyytyväisiä. Jatkon varalle ainakin kaksi valtakunnallista lehteä teki päätöksen, että tulevaisuudessa paikan päälle lähetetään joko yksi esimies toimintaa ohjaamaan tai sitten joku paikalla olevista jakaa työtehtävät ja toimii johtajana. Lisäksi toimituksesta kenttätuimittajille tietoja jakavan pitää jatkossa levittää tietoja laajemmalle. Nyt kun päällikkö soitti kentällä olijoille, hän ei ehtinyt antaa samaa tietoa kaikille työntekijöilleen. Siksi osa Kauhajoella olleista ei tiennyt sitä, mitä tietoa tapahtumasta jo on.

6.2.3 Sokkihaastatteluja on vältettävä

Ampumispäivänä journalisteja varoiteltiin lähestymästä sokissa olevia ihmisiä ja heiltä vaadittiin tarkkuutta. Tutkimuksessani on selvitetty tyypillisiä sokkitilan oireita (kts. esim. Dyregrov ja Palosaari kappaleessa 2.2). Sokissa olevan henkilön tunnistaminen onkin hyvin vaikeaa, eikä aina ammattilainenkkaan voi olla varma ihmisen henkisestä tilasta. Haastateltavat kertoivat pohtineensa sitä, miten ihmisen sokkitilaa voi arvioida. Monen vastauksissa toistui sama asia: sokissa oleva ihminen ei välttämättä ole paniikissa tai itke, vaan hän voi olla korostuneen rauhallinen tai esimerkiksi puhua paljon. Toisaalta sulkeutunut ja kuorensa vetäytynyt ihminen voi olla vielä syvemmin järkyttynyt kuin hän, joka itkee ja huutaa avoimesti. Yksi journalisti kertoi tarkistaneensa haastateltavan kuntoa kysymällä häneltä numeraalisia asioita, kuten päivämääriä tai kellonaikoja. Toimittaja uskoi tällä tavalla saavansa selville onko henkilö yhtään kartalla. Jo muutaman minuutin juttelun jälkeen voi selvitä, että ihminen ei ole täysissä voimissaan ja järjissään, jolloin journalistit kertoivat lopettaneensa keskustelut heidän kanssaan. Joistakin ihmisistä Kauhajoella näki heti, että heitä on turha lähestyä esimerkiksi siksi, että henkilö itki vuolaasti tai oli silminnähdessä järkyttynyt. Tällaiset henkilöt haastateltavani jättivät rauhaan.

Yksi journalisti huomautti, että aina sokissa olevan tai järkyttyneen ihmisen kielteinen jälkireaktio ei johdu haastattelusta, vaan seikoista, jotka tapahtuvat vasta keskustelun jälkeen. Itse haastattelu voi sujua hyvin ja tyylikkäästi, vaikka henkilö olisikin järkyttynyt tai itkuinen, mutta virhe tapahtuu toimittajan kirjoittaessa juttua. Lehtijuttu voi olla niin huonosti kirjoitettu tai haastateltavan lausuntoja väärin tulkitseva, että haastateltavan loukkaantuminen ja paha olo johtuu siitä. Journalistin mukaan mitään sääntöä siitä, että järkyttynyttä tai itkevää ihmistä ei voi haastatella, ei

voi tehdä, koska tilanteet ja ihmiset ovat aina erilaisia. Tärkeintä on toimia parhaan tietämyksensä mukaan ja kirjoittaa juttunsa totuudenmukaisesti haastateltavaa kunnioittaen.

Englundin (2008, 73-74) mukaan journalistien on noudatettava tiettyjä julkaisusääntöjä. Yksi niistä on korrektien uutisten tekeminen, jossa faktat ovat kohdillaan ja toimittaja on lähteitään kohtaan kriittinen. Otsikon ja ingressin on vastattava jutun sisältöä. Toinen tärkeä sääntö on kunnioittaa haastateltavien yksityisyyttä. Jos juttu vahingoittaa kriisin kokenutta uhria tai altistaa hänet vaaroille, on sen julkaisusta pidättäydyttävä. Myöskään turhia henkilökohtaisia tietoja uhreista on turha kertoa, jos niillä ei ole asian kannalta todellista merkitystä. Kuvien ja nimen julkaisu täytyy myös miettiä tarkoin.

Tilanne Kauhajoella oli monen tutkimukseeni haastatellun mielestä vaikea. Toimitukset odottivat juttuja, mutta ihmisten lähestyminen oli hankalaa ja erityisesti nuorten haastattelemine oli lähestulkoon kielletty. Journalistien mielestä paikalla olleiden ihmisten ja silminnäkijöiden tapaaminen on kuitenkin välttämätöntä, jotta kaikki tieto ei tule viranomaisilta. Monipuolisen tiedonsaannin vuoksi eri osapuolia on kuultava. Haastateltujen journalistien mukaan tiedotusvälineiden ei pidä lähteä sille tielle, että silminnäkijöitä ei haastateltaisi kritiikin pelossa, vaan heidän kuulemisensa on välttämätöntä. Lähes kaikki haastateltavat mainitsivat, että pelkästään poliisiin ei voi luottaa eikä kaikki tieto voi tulla viranomaisilta. Ensisijaisten kokijoiden kertomuksia on myös kuultava, jotta perustiedot tapahtumasta tulevat selville ja turhilta huhuilta katkeavat siivet. Osa haastateltavista toivoi, että silminnäkijöitä olisi kuunneltu ja jututettu enemmän, ja samalla olisi saatu läsnäolon tunnetta enemmän lehtiin.

”Viranomaistiedotus toimi sen verran hyvin, et tavallaan saatiin kuitenkin aika nopeasti tietää et mitä siel on tapahtunut. Et sekin vähän vähentää sitä painetta silminnäkijähaastatteluille. Mut et siinä on se, että kyl jossain vaiheessa niitäkin pitää kuulla, kun ei voida luottaa pelkästään viranomaisiinkaan. Se olisi vähän vaarallista sekin, että pelkästään viranomaiset saa lausua tuollaisesta asiasta, kun jos esimerkiksi viranomaistoiminnassa on ollut jotain räikeitä puutteita tai tällaisia, niin kylhän niistäkin pitää saada tietoa.” HI

”Avoimeen yhteiskuntaan, tiedonvälitykseen kuuluu se, että kysymyksiä pitää voida esittää tiedotusvälineitten. Et lähtökohtaisesti se on sallittua. Silminnäkijöiden, tapahtuman kokijoiden

haastattelu, se on perinteinen ja vanhin tapa selvittää tapahtumien kulkua. Me emme voi nojata tällaisessa tapauksessa pelkästään viranomaistietoon. Siitä Kaakkois-Aasian tsunamionnettomuus antoi meille erittäin tärkeän oppitunnin.” H11

6.2.4 Henkinen valmistautuminen

Paikan päälle matkaavat toimittajat suhtautuivat työtehtävään hieman eri tavoin. Heidän mielipiteensä jakautuivat pääsääntöisesti kahtia: osa halusi ehdottomasti olla mukana tekemässä isosta ja historiallisesta, vaikkakin järkyttävästä, tapahtumasta uutisia, muutamat kokivat lähdön jopa vastenmieliseksi tai turhauttavaksi. Mutta koska työvuoro oli meneillään, ei lähdöstä voinut oikein kieltäytyäkään. Muutamat olivat tilanteessa hyvinkin järkeviä ja pakkasivat tavaroita mukaan moneksi päiväksi.

Henkisesti journalistit valmistautuivat vaatimaan työtehtävään melko samankaltaisesti. Tutkimuksessani henkisen valmistautumisen keinoja on käsitelty tarkemmin luvussa 2.2.2. Pääosin Kauhajoelle matkanneet eivät ehtineet valmistautua tilanteeseen lainkaan. Heidän oli keskityttävä siihen, että he saavat nopeasti mukaansa tarvittavat työvälineet ja kenties hieman vaihtovaatteita. Kiireellä Seinäjoelta lähtenyt journalisti ajoi yksin Kauhajoelle, eikä hän matkan aikana ehtinyt ajatella juuri mitään. Hän höpötteli itsekseen itseään vahvistavia kommentteja, kuten että pään täytyy kestää eikä omia tunteita saa alkaa ajatella ja käymään läpi. Radiosta hän kuuli ensitiedot tapahtumasta ja hänellä oli mielessään vain yksi asia: perille piti päästä nopeasti. Matka sujui joutuisasti reipasta ylinopeutta ajaen. Perillä hän odotti kohtaavansa suuret laumat hätäntyneitä nuoria, jotka olivat paenneet koulusta kuten Jokelassa. Kauhajoella tilanne oli kuitenkin täysin rauhallinen.

”On kaksi asiaa mennä tällaisiin järkyttäviin tilanteisiin, kun sä tavallaan lähdet siihen. Mutta kun sä humpsahdat siihen keskelle ja sun pitää heti alkaa antaa raporttia. Kun sä et vielä tiedä niistä asioista. Ja kun pitää aikalailta moraalisesti ja eettisesti ajatella sitä, ketä sä haastattelet ja mihin sun tieto tukeutuu.” H4

Helsingistä tulleista haastateltavista osa jutteli matkalla kollegoiden kanssa tapahtumasta, mutta myös muista asioista. Huumoriakin viljeltiin, koska se kevensi raskasta tunnelmaa. Muutamat

vetäytyivät oman päänsä sisään tapausta miettimään ja keskittymään työtehtävää varten. Mielessään he kävivät läpi muun muassa ajatuksia siitä, mitä paikan päällä voi olla odotettavissa. Kun perustiedot oli kerrottu ja kuultu, ei tarvinnut enää jutella. Kaikilla journalisteilla oli sama ajatus: työt on hoidettava parhaan mukaan ja oma pää on pidettävä kylmänä. Kuten yksi journalisti asian tiivistä: ”Ihmisten tunnemaailmoihin ei saa mennä mukaan”.

Eräs journalisti ei meinannut millään uskoa tapahtunutta. Epäusko jatkui pitkään, ja hän lähti mielellään Kauhajoelle selvittämään, mitä siellä todella oli tapahtunut. Työtehtävään hän suhtautui suurella mielenkiinnolla. Hän viritti itsensä sellaiseen keskittyneeseen tilaan, jossa hän on kiinnostunut ympäristöstään ja aistit ovat valppaina. Hän toivoi ymmärtävänsä paikan päällä enemmän itse tapahtumasta, mutta haastattelussa hän arveli, ettei vielääkään käsitä koko asiaa. Yksi vasta iltapäivällä paikalle saapunut oletti jo etukäteen, ettei hän tulisi näkemään paikan päällä yhtään mitään, koska ammuskelusta oli kulunut jo monta tuntia. Siinä hän osuikin oikeaan.

6.2.5 Työtehtävänä tarkkailu

Suuri yleisö kaipaa tiedotusvälineiltä tuoretta ja paikkansapitävää tietoa heti tuoreeltaan. Sitä se odotti Kauhajoen koulusurmistakin. Edelleen median täytyy kertoa tapahtumasta monipuolisesti, totuudenmukaisesti ja asiallisesti (kts. luku 2). Kauhajoella toimittajien tehtävänä oli lähinnä tarkkailla tapahtumia ja haastatella silminnäkijöitä. Useat kirjoittivat juttuja pelkkien havainnointiensakin pohjalta, siitä miltä Kauhajoella näyttää ja miten paikalliset ovat tapahtumaan reagoineet. Osa kävi tiedotustilaisuuksissa, joita järjestettiin heti ammuskelupäivänä ja sitä seuraavana päivänä. Enimmäkseen kaikki paikalla olleet ja sinne pitemmäksi aikaa jääneet seisoskelivat kadulla koulun luona tarkkaillen ympäristöä. Ohikulkijoilta ja paikalle tulleilta sivullisilta kyseltiin kommentteja ja heidän mahdollisia tietojaan tapahtumasta. Monet heistä, jotka jotakin tiesivät, kieltäytyivät puhumasta. Varsinaisia silminnäkijöitä oli vaikea löytää, sillä he eivät enää koulun liepeillä olleet.

Kaikki koulun oppilaat evakuoitiin hyvin pian ampumisen alettua toiseen kouluun Kauhajoella. Heihin ei siis voinut saada yhteyttä, sillä evakuointipaikkaan pääsy oli toimittajilta kielletty. Tarkkailun ja paikallisten ihmisten haastattelun lisäksi osa toimittajista teki haastatteluja puhelimitse. Yksi kertoi soitelleensa esimerkiksi Punaisen Ristin edustajille. Kaiken kaikkiaan

toimittajat haastattelivat tavallisten kauhajokisten lisäksi kriisityöntekijöitä, pappeja, viranomaisia, koulun edustajia, poliiseja ja poliitikkoja. Kukaan ei varsinaisesti jututtanut yhtäkään silminnäkijää tai koulun oppilasta, joka olisi ollut koulussa ammuskeluhetkellä. Muutamia sellaisia haastateltavia kuitenkin oli, jotka olivat hetken pelänneet läheistensä puolesta, kun he eivät saaneet näihin yhteyttä ammuskelun alettua. Eräs maakuntatoimittaja keksi tehdä haastattelun paikallisesta palomiehestä, joka meni ensimmäisten joukossa sisälle kouluun. Palomies kuvaili lehdessä tarkasti näkemäänsä ja kokemaansa.

Minun tutkimuksessani sekä Raittilan ja muiden (2009, 28-29) tutkimuksessa haastatellut toimittajat totesivat Kauhajoen koulusurmien sujuneen siistimmin kuin Jokelan tapaus. Haastatellut kertoivat, että media pysytteli etäämpänä kriisin kokeneista eikä opiskelijoita lähestytty. Erikoista on kuitenkin se, että Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle tehdyssä tutkimuksessa tulokset olivat lähes päinvastaisia. Siinä Haravuori ym. (2009) selvittivät Kauhajoen ammuskeluille altistuneiden opiskelijoiden selviytymistä, tukea ja hoitoa. Samalla heiltä kysyttiin toimittajien kohtaamisesta. Kyselyyn vastasi 235 opiskelijaa, joista naisia oli 95 prosenttia. Haravuoren ja muiden (2009, 19-20) mukaan toimittajat kyselivät tapahtumista hieman yli puolelta opiskelijoista. Kolme neljästä kieltäytyi vastaamasta näiden kysymyksiin.

Suomalaisen ja muiden (2009, 18-19) Jokelasta tehdyn vastaavanlaisen tutkimuksen mukaan toimittajat kyselivät tapahtumista yli 60 prosentilta kyselyyn vastanneista oppilaista, joista yli puolet myös vastasi kysymyksiin. Tutkimukseen osallistui 261 oppilasta, joista hieman yli puolet oli tyttöjä. Tutkimustulokset siis osoittavat, että Kauhajoella opiskelijoita oli lähestytty yhtä paljon kuin oppilaita Jokelassakin. Voi olla, että tutkimukseeni haastatellut toimittajat eivät olleet niiden joukossa, jotka opiskelijoita lähestyivät. Haastateltavista vain muutama kertoi kysyneensä haastattelua muutamilta opiskelijoilta. Oman työni tulos ei siis tue THL:lle tehdyn tutkimuksen tulosta.

Lähes kaikki tutkimukseen haastatellut sanoivat työtehtävän olleen hyvin rauhallinen. Ainoastaan paikallistoimittajat valittivat kiirettä. He joutuivat toimittamaan nopeasti materiaalia omaan toimitukseensa ja myös muille, jotka pyysivät yhteistyöapua, koska maakuntalehdet ja -avustajat olivat ensimmäisinä paikalla. Erityisen kova kiire oli toimittajalla, jolta odotettiin aluksi noin puolen tunnin välein valtakunnallisesti suorana lähetettävää radioraporttia. Yksi maakuntatoimittaja

joutui tekemään kouluammuskelujen takia töitä 12 päivää perätysten. Hän piti kokemustaan väsyttävänä ja raskaana. Hän seurasi tilanteen kehittymistä paikallisesti ja peilasi lehteen paikallisten ihmisten tunteita. Hänen mukaansa Kauhajoella ei kehdannut oikein muusta puhua kuin kouluammuskelusta. Muut eivät haastatteluissa valittaneet sitä, että heidät olisi pistetty työssään liian koville.

Valokuvaajat pyrkivät kuvaamaan koulun ympäristöä, sitä vartioivia poliiseja ja sotilaita sekä tallentamaan tilanne kuvina. Heidän mielestään se oli kuitenkin vaikeaa, koska Kauhajoella oli koko ajan rauhallista eikä mikään kuva oikein tuntunut sopivan tapahtuneeseen. He valittelivat, ettei tapaus näyttänyt lehdessä juuri miltään. Suru ei päässyt esiin, koska surevien ihmisten kuvaamisessa täytyi olla varovainen. Pelkät kynttiläkuvat eivät kuvaajien mielestä riitä, vaan erityisesti pari valokuvaajaa olisi kaivannut enemmän läsnäolon tunnetta lehtikuvissa. (vrt. Raittila ym. 2009, 43-44)

”Mun oma periaate on ollut, että mitä vaan voi kuvata, jos sen tilanteen hoitaa niinku nätisti, jos se tilanne ei häiriinny. Mut se on sit paljon oleellisempi, että mitä tulee julkaistuksi. Et siinä oli arkuutta kyllä. Mun mielestä jopa liiallista arkuutta, ottaen huomioon mikä mentaliteetti siellä Kauhajoella oli. Mun mielestä toimituksessa oli ylimääräistä arkuutta. Mut se ei ole sidoksissa tähän keissiin, vaan siihen Jokelaan, josta nousi jupakka.” H9

”Meidän lehdet näyttivät hirveen kliinisiltä, varsinkin se seuraavan päivän lehti. Mulle se eka lehti näytti insinööriäidonnäytteeltä, että sivut oli hyvin taitettuja, mutta siitä ei tullut läpi mitään sitä surua, joka siellä oli. Vähän enemmän olisi pitänyt olla semmoista läsnäoloa siinä meidän sivujen ilmeessä.” H7

6.2.6 Toimetonta seurantaa

Ensimmäisten joukossa Kauhajoelle saapunut maakunnassa toimiva journalisti ihmetteli tilanteen rauhallisuutta, vaikka ammuskelu oli juuri tapahtunut. Missään ei näkynyt panikoivia ihmisiä. Ainoastaan koulurakennuksesta nousi savua. Jälkikäteen hän soimasi itseään siitä, että ei ymmärtänyt soittaa kaikkia havaitsemiaan asioita toimitukseen. Hän esimerkiksi näki, kun

ainoastaan yksi ambulanssi lähti koululta sireenit päällä pois. Auton kyydissä potilaan vieressä istui poliisi. Hän osasi pian päätellä, että loukkaantuneen täytyi olla ampuja, koska eivät poliisit tavallisten ihmisten ambulansseissa matkusta. Tätä tietoa hän ei kuitenkaan tajunnut soittaa toimitukseen tiedoksi, koska hän oletti, että tieto on jo siellä. Samaisella journalistilla oli myös kovat suorituspainet ja kiire. Hänen tuotoksiaan halusivat oman median lisäksi myös muut tiedotusvälineet Suomessa ja ulkomailla.

Erityisesti valtakunnallisen median valokuvaajat turhautuivat, sillä he eivät aina keksineet, mitä Kauhajoella voisi tehdä. Erään kuvaajan oli tarkoitus ottaa ilmakuva Kauhajoen koulusta ja sen ympäristöstä. Ilmatila kuitenkin suljettiin pian tapahtuman jälkeen, joten kuva jäi ottamatta. Yksi harmitteli sitä, että Kauhajoella ei tapahtunut mitään ja koulun ympäristössä oli lähinnä toimittajia. Kymmenien journalistien massa sai aikaiseksi sen, että hän koki tilanteen vain mediasirkukseksi ja itse asia unohtui sen alle. Valokuvaajat kertoivat kulkeneensa lähinnä kaupungintalon ja koulun väliä ja kuvanneensa sitä, mitä kulloinkin näkivät. Tiedotustilaisuuksista heidän piti luonnollisesti kuvata puhujat. Illalla ihmiset alkoivat tuoda kynttilöitä koulun ulkopuolelle ja valokuvaajat kuvasivat heitä sekä kynttilämerta. Valokuvaajat eivät itse jutelleet näille ihmisille, vaan toimittajat huolehtivat haastatteluista. Yksi valokuvaaja kertoi kuitenkin ottaneensa kaikkiin kuvattaviin katsekontaktin, jolla hän ikään kuin haki hyväksynnän kuvaukselle. Jos ihminen kielsi kuvaamasta, pyyntöjä tietenkin kunnioitettiin.

”Sitä (kuvaamista) arvioi sillä empatialla, mitä itsellä on. Ja siihen arviointiin liittyy mun mielestä oleellisesti se, että katsoo niitä ihmisiä silmiin ja ottaa jonkun pienen kontaktin. Että vaikka en ota kontaktia puhumalla, niin otan sitä katseella. Sen tuntee omassa kropassa, jos alkaa mennä yli, et jos joku on tosi hysterinen eikä tykkää mediasta, niin silloin sen jättää kuvaamatta.” H9

Yksi tiedotusvälineistä jatkoi ampumispäivänä työtään myöhemmin kuin muut. Kauhajoella olleet toimittajat ja valokuvaajat odottivat koulun ulkopuolella niin kauan, kunnes vainajia lähdettiin kuljettamaan. Journalistit partioivat koulun ulkopuolella vuoroissa ja lopulta puoli kahden aikaan kylmäkuljetusauto tuli ja haki ruumiit pois. Kaikki tehtiin kuitenkin sillä tavalla piilossa, että kuva saatiin ainoastaan poistuvasta autosta. Ruumiiden kantaminen toteutettiin siten, että ulkopuoliset eivät pystyneet sitä näkemään.

Ampumista seuraavana päivänä Kauhajoella kävi ministereitä tiedotustilaisuuksissa. Toimittajien sekä valokuvaajien tehtävänä oli tehdä heistä juttuja ja ottaa heistä valokuvia. Lisäksi keskusrikospoliisi piti tiedotustilaisuuden. Toinen päivä oli vielä ensimmäistä päivää rauhallisempi ja tekemisen puute vaivasi erityisesti valokuvaajia. Heidän oli vaikea keksiä, mitä seuraavan päivän lehteen voisi enää kuvata. Toimittajilla selvittelyt tapahtumista jatkuivat. Useat heistä havaitsivat samoin kuin Jokelassa ja muissa kriiseissä, että toisena päivänä ihmiset eivät enää puhu yhtä avoimesti kuin tapahtumapäivänä. Tämä ilmiö on tuttu monelle aiemmista työtehtävistä. Ihmiset puhuvat sokissa ja kriisin tapahduttua avoimesti, kun tilanne on vielä epäselvä ja kaikki on kaaosmaista. Kun heillä on aikaa rauhoittua ja ajatella asioita, moni vaikenee eikä jaksakaan enää käsitellä asiaa tiedotusvälineiden edustajien kanssa. Haastattelut vaikeutuivat Kauhajoellakin, mitä enemmän aikaa kului itse tapahtumasta.

Haastattelemistani maakuntatoimittajista vain yksi jatkoi työtä Kauhajoella ammuskelua seuraavana päivänä. Ampumispäivänä kovan kuormituksen alle joutunut radiotoimittaja teki keskiviikkonakin juttua kouluammuskeluista, mutta toimituksesta käsin. Torstaina hänen piti palata takaisin Kauhajoelle, vaikka se tuntui hänestä kovin raskaalta. Hän kertoikin itkeneensä tuona päivänä vähän väliä. Työt hän pystyi tunnekuohuistaan huolimatta hoitamaan. Kaiken kaikkiaan maakuntatoimittajat eivät jatkaneet tiedonvälitystä paikan päältä niin pitkään kuin pääkaupunkiseudulta tulleet journalistit. He eivät sitä halunneet eivätkä he omien sanojensa mukaan olisi siihen kyenneet.

Keskiviikon poliisin tiedotustilaisuudessa yksi valtakunnallisen median toimittaja kysyi poliisilta jo ampumispäivänä tiedokseen saamaansa seikkaa. Sen mukaan poliisi olisi tavoitellut Matti Saarta jo edellisenä perjantaina tämän kotoa. Poliisi vahvisti tiedon oikeaksi ja toimittajan mukaan tieto oli iso uutinen. Hän pettyi kuitenkin siihen miten toimituksessa asiaan suhtauduttiin. Häntä harmitti se, että uutisskuuppia ei heti laitettu esille vaan sen julkaisua viivytettiin.

Erään valtakunnallisen lehden toimituksessa saatiin jo ampumispäivänä selville Matti Saaren erään ystävän asuinpaikka Kauhajoella. Paikan päällä ollutta toimittajaa ja kuvaajaa pyydettiin menemään tämän kotiovelle haastattelua kysymään, mutta tiistaina he eivät sitä ehtineet tehdä. Toimittaja suhtautui koko käyntiin epäröivästi ja tunsikin vastenmielisyyttä työtehtävää kohtaan, mutta kotitoimituksessa olleen uutispäällikön mukaan haastattelun kysymiselle oli perusteet.

Toimittaja ja kuvaaja menivät keskiviikkoiltapäivänä nuoren miehen asunnolle, ja oven tuli avaamaan keski-ikäinen nainen itkien. Journalistit esittelivät itsensä ja kysyivät onko nuorukainen kotona. Nainen kertoi, ettei tavoiteltu poika ole nyt paikalla eikä hän haluaisi puhua tapahtumasta toimittajille. Toimittaja ja kuvaaja pahoittelivat käyntiä ja lähtivät pois. Naisen reaktio jäi kuitenkin heidän molempien mieleen. Hieman myöhemmin samana päivänä toimittaja sai kuulla Saaren ampuneen myös tämän kaverinsa. Tuossa vaiheessa naisen kyyneleet saivat toimittajan mielessä aivan eri merkityksen. Hän katui ja oli hyvin pahoillaan tästä käynnistä. Tietämättään hän oli käynyt surutalossa, ja se oli asia josta hänen oli hyvin vaikea päästä yli. Vierailun jälkeen kyseinen toimittaja ei halunnut eikä kyennyt enää haastattelemaan tavallisia ihmisiä kadulla. Hän pitäytyikin viranomaishaastatteluissa ja antoi kollegoidensa hoitaa muut. Hän pelkäsi, että kohdalle sattuu uudestaan ihminen, joka on kokenut menetyksen.

Yksi valtakunnallisen lehden toimittajista havaitsi Kauhajoella saman ilmiön kuin monissa muissakin kriiseissä. Ensimmäisenä päivänä ihmiset puhuvat omin sanoin omista kokemuksistaan. Tapahtumaa seuraavina päivinä ihmisten kertomusten luotettavuus alkaa kuitenkin kärsiä. Jos he suostuvat haastatteluun, niin osa heidän kertomuksistaan saattaa olla poimittu lehtijutuista, joita he ovat lukeneet. Toimittaja toivoi, että tähän journalistit yleisesti kiinnittäisivät huomiota ja olisivat kriittisiä haastateltavien sanomisille. Kun uutinen on iso ja siitä kirjoitetaan paljon, ihmiset värittävätkin omia kertomuksiaan juttujen perusteella ja saattavat jopa uskoa, että hekin ovat kokeneet saman kuin mistä he lukevat.

Kaikki tiedotusvälineet seurasivat Kauhajoen tapahtumia koko ampumista seuranneen viikon. Valtakunnallisen median toimittajat lähtivät takaisin pääkaupunkiseudulle vaihtelevasti torstaina ja perjantaina. Ampumista seuranneina päivinä toimittajat tekivät muun muassa juttuja tiedotustilaisuuksista ja siitä, miten Kauhajoella asuvat ihmiset suhtautuvat tilanteeseen ja miten kaupunki suree tapahtunutta. Muutamit hankkivat vielä haastatteluja ihmisiltä, jotka tunsivat ampumisten uhreja. Yksi haastateltavista matkusti ennen kotiinpaluutaan Ilmajolle, josta oli kuollut useampi nuori välikohtauksessa. Siellä hän tapasi yhden uhrin isoisan. Viikonloppuna paikalliset avustajat ja maakuntatoimittajat jatkoivat työtään Kauhajoella. He seurasivat muun muassa sunnuntaina sitä, kun presidentti Tarja Halonen osallistui muistojumalanpalvelukseen Kauhajoen kirkossa.

Toimituksissa esimiehet kertoivat olleensa enimmäkseen tyytyväisiä kentältä toimittajien ja kuvaajien saamaan materiaaliin. Yksi haastateltavista valitteli kuitenkin sitä, että jutut jäivät ulkokohtaisiksi ja etäisiksi. Tapahtuman luonteen huomioiden hän olisi toivonut ”uskomattomia tarinoita” siitä, mitä koulun sisällä tapahtui. Hän oli silti sitä mieltä, että hänen edustamansa tiedotusväline pärjäsivät uutiskilvassa hyvin. He eivät hävinneet kilpailijoilleen, sillä muillakaan ei ollut sen parempia tai läheisempiä juttuja. Jokainen haastattelemani esimies totesi, että tilanne Kauhajoella oli rauhallisempi kuin Jokelassa. Silminnäkijöitä ei ollut samalla tavalla tarjolla haastateltaviksi, mutta työssä onnistuttiin silti. Esimiesten mukaan kentältä saatiin se mikä sieltä oli saatavissa. Toki hekin olisivat toivoneet enemmän silminnäkijöiden haastatteluja ja kokemuksia. Suru ei heidänkään mielestä täysin näkynyt lehdissä. Kaikki totesivat, että tällä kertaa ylilyöntejä ei tapahtunut. Jokainen media oli siis ottanut opikseen Jokelasta. Suru oli eniten toistuva tunne jutuissa, mutta Jokelaan verrattuna Kauhajoen uutisointi jäi etäiseksi ja varovaiseksi sekä kuvissa että tekstissä (Raittila ym. 2010, 38).

”Suhteessa niihin olosuhteisiin, että kuinka lähelle päästiin tai mitä tietoa saatiin, niin oltiin kohtalaisen tyytyväisiä. Se ei ollut ihan ensimmäisen päivän asia, mut sit seuraavana päivänä ruvettiin keskustelemaan siitä, että pitääkö surulla olla kasvot ja millä tavalla. Kuvataanko me vain rakennuksia ja viranomaisia. Ja se... öö.. se ei ollut niinku varsinaisesti materiaalin laadusta tai puutteesta lähtenyt keskustelu, vaan muu pohdinta.” H13

Pisimpään paikan päällä juttujen tekoa jatkanut maakuntatoimittaja teki loppuviikosta ammuskelutapauksen jälkeen jutun, jossa hän yritti antaa toivoa ihmisille. Hän kertoi halunneensa luoda ihmisiin uskoa siitä, että elämä jatkuu.

”Tavallaan tein siltä pohjalta jutun sitten, että aurinko nousee. Mä odotin sitä aikaa, että se aurinko todella nousee sieltä laitoksen takaa ja mä menin just sillä hetkellä kuvaamaan, kun se loistaa sieltä. Se oli ikään kuin viesti multakin, että elämä jatkuu ja niin poispäin. Ikään kuin terapeutista. Se oli tavallaan eka kerta, kun minäkin koin, että mun pitää jotain lohtua tässä antaa ihmisille. Varmaan siinä omaakin terapiaa kävi sitten.” H12

6.3 Tunteet

Tutkimukseen haastatellut toimittajat kävivät Kauhajoella läpi monenlaisia tunteita. Järkyttävä tapahtuma ei voi olla herättämättä jotakin lähes kaikkien ihmisten sisimmässä. Jokainen haastateltava sanoi ensimmäisen reaktion olleen epäusko, kun he kuulivat ampumistapahtumasta. Salli Saari on kirjoittanut psyykkisestä sokista, jonka ihminen voi kokea kuullessaan traagisen uutisen (kts. kappale 2.2.2). Psyykkinen sokki laukeaa automaattisesti eikä siihen voi vaikuttaa tahdonalaisesti. Joidenkin haastateltavien kuvaamat reaktiot sopivat psyykkisen sokin kuvaelmaan.

Kukaan haastelluista ei heti uskonut tapahtunutta todeksi. Kun totuus selvisi, valtasi apatia mielen. Toimittajat muistivat heti Jokelan koulusurmat ja yhdistivät Kauhajoen tapahtumat väistämättä niihin. Kukaan ei halunnut uskoa, että sama tapahtuu Suomessa jo toisen kerran. Muutamat tosin kertoivat hetken jälkeen ajatelleensa, että piti se arvata. Kansainvälisestikin kouluammuskelut ovat yleensä aina toistuneet samassa maassa uudestaan. Muutamat kiroilivat mielessään ja tunsivat vihaa siitä, miksi tällaista tapahtuu taas. Vihan tunteet jatkuivat joillakin läpi työkeikan. Osa haastelluista ei voinut ymmärtää, miksi joku pilaa yhdellä kertaa niin monen ihmisen elämän. Kriiseissä aiemminkin työskennelleet sanoivat kokemusten auttavan. Työ sujui sen vuoksi melko rutiinilla eikä suuria tunnemyrskyjä päässyt syntymään. Jokelassa ja sen parissa työskennelleet totesivat, että Jokela järkytti, mutta Kauhajoki herätti vihan ja turhautumisen tunteita. Järkytys ei enää ollut päällimmäinen tunne kuten Jokelan aikaan.

Maakuntatoimittajat eivät olleet työskennelleet Jokelan kouluammuskelujen parissa lainkaan. He kokivat järkytyksen lisäksi epävarmuutta omasta ammatillisesta osaamisestaan. He olivat paikan päällä myös nopeimmin. He näkivät koulurakennuksen tulella, joten itse tapahtuma realisoitui heidän mielessään selkeämmin kuin Helsingistä myöhemmin saapuneilla. Maakuntatoimittajat tiesivät, että paikalle saapuu valtavasti toimittajia, jopa ulkomailta. Tilanne oli heille täysin uusi ja ennennäkemättömän suuri. Siksi heillä heräsi epävarmuus siitä, miten he selviävät ja saavatko he mitään omia uutisia aikaiseksi. Helsingistä saapuneet toimittajat eivät tällaisista kovista paineista kertoneet. He toivoivat kylläkin saavansa myös joitakin omia näkökulmia juttuihinsa.

Valtakunnallisen median toimittajista lähes kaikki kertoivat Jokelan kouluammuskelutapauksen herättäneen enemmän tunteita kuin Kauhajoki. Syynä oli varmasti se, että Jokela oli ensimmäinen

tapaus laatuun ja silloin se yllätti kaikki. Jokainen haastateltava ajatteli, että vastaavanlaista tapahtuu vain Amerikassa ja järkytys oli monella valtava. Kauhajoki oli toisinto Jokelasta eikä se yllättänyt enää ketään yhtä paljon. Kokemus auttoi siinäkin, että tunteita ei herännyt samalla tavalla kuin aiemmin. Moni myös kertoi olleensa työssään niin kiireinen, ettei järkytykselle ollut aikaa.

Toinen haastatteluissa selkeästi esiin noussut tunne oli ihmetys siitä, miten rauhallista Kauhajoella oli. Jokainen oli nähnyt ja muisti kuvat Jokelasta, jossa hätäntyneet koululaiset juoksivat turvaan ja koulun ympärillä riitti tapahtumaa. Kauhajoella tilanne oli toinen. Poliisit seisoskelivat rauhallisina paikoillaan eristysnauhojen luona eikä mitään tapahtunut. Opiskelijat olivat poistuneet jo koulusta ennen toimittajien paikalle tuloa, joten kukaan ei nähnyt saati ikuistanut valokuviksi sitä hetkeä, kun rakennuksesta purkautuu väkeä. Tyynen ilmapiirin takia toimittajat olivat hämillään. Valokuvaajien työtä se hankaloitti, koska heidän oli vaikea keksiä kuvattavaa. Jokaisella oli mielessään toiminnalliset kuvat Jokelasta. He tiesivät kotitoimitusten odotukset, mutta tajusivat hyvin nopeasti, että niitä on mahdotonta täyttää. Kuvaajat joutuivatkin tyytymään poliisien, sotilasvartijoiden, poliisinauhoitetun koulun ja kynttilöiden kuvaamiseen.

Ensimmäisten joukossa paikalla ollut maakuntajournalisti koki tilanteen Kauhajoella vastenmieliseksi, mutta koska hän oli työvuorossa, hänen oli pakko olla paikalla. Hänellä oli vaikeuksia pitää tunteensa kurissa, mutta hän sai itselleen työmoodin päälle ja suoriutui tehtävistään. Journalisti mietti Jokelasta syntyneitä kritiikkiä. Hän ei kokenut ihmisten tuomitsevan häntä, vaikka hän olikin tekemässä työtään äärimmäisen suuren tragedian tapahtumapaikalla.

”Ei musta tuntunut, että mä oisin ollut pahantekijä kuitenkaan. Kun sitten ku siinä oli tätä ällömisväkeä, jotka seuraa aina vilkkuvaloja, niin näitä ihmisiä oli paljon. Mä ajattelin, että minkä takia ihmiset haluaa vapaaehtoisesti itselleen tuollaisia muistikuvia. Et sillä mä aina lohdutan itseäni, kun mun pitää mennä jonnekin tulipalopaikalle tai näin, että mulla on kuitenkin niinku syy olla siellä sillä lailla enemmän kuin niillä, jotka tulee sulle kilometrien päästä vahtaamaan toisten epäonnea.” H3

Muutamit journalistit kertoivat tapahtuman jääneen todella etäiseksi itselle. Ammuskeluilta järjestetty muistotilaisuus kirkossa oli ainoa hetki, jolloin muutamit haastateltavat kertoivat kokeneensa tapahtuman hieman läheisempänä. Siellä suru näkyi ihmisten kasvoilta ja osa itki.

Tunne ei voinut olla tarttumatta parvella istuneisiin toimittajiinkaan, vaikka he olivatkin asiassa ulkopuolisia.

Kaksi paikan päällä ollutta haastateltavaa uskoi siihen, että ammuskelu tuntuisi täysin samalta huolimatta siitä, seurasiiko sitä kotona vai paikan päällä. Heille päällimmäisenä jäi mieleen mediamylläkkä, joka jopa peitti alleen itse tapahtuman, eikä paikallaolo herättänyt mitään sen kummempia tunteita. Toinen heistä uskoi siihen, että tilanne tuntuisi voimakkaammin ja myötätuntoa tragedian kokeneita kohtaan heräisi enemmän, jos tapahtumaa seuraisi kotisohvalta televisiosta. Eräs toimittaja totesi, ettei työkeikka herättänyt kovin voimakkaita tunteita, mutta omat tunteet oli pidettävä herkkinä, jotta työtehtävästä suoriutuisi paremmin.

”Siihen suruun ja hätään ei saa lähteä mukaan. Mutta sitä yrittää pitää adrenaliinia yllä ja se onkin, joka sulle antaa sitä toimintakykyä. Mutta täytyyhän sun siinä kun sä kalkuloit ihmisten kapasiteettia ja kuka on kunnossa ja kuka ei, niin täytyyhän sulla olla sen verran tunteita mukana, et sä pystyt hyppäämään näiden uhrien omaisten ja näiden asemaan. Ettei siinä varmaan toimittajalla voi samaa kylmyyttä olla kuin kirurgilla tai lääkärillä toimiessaan. Että kyllä toimittajalla pitää olla nyanssitaju ja herkkyyttä siinä mukana.” H8

Erityisesti yksi haastateltava eritteli tarkkaan tunteitaan, joita hän kävi lävitse Kauhajoella. Epäuskon jälkeen hän yritti keskittyä työtehtävään ja hänen mielensä oli vakava. Kauhajoelle päästyään hän huomasi, ettei siellä ollut silminnähtävää hätää. Hänestä tuntui, ettei paikkakunnalla ollut juuri mitään tapahtunutkaan. Samalla hän ymmärsi tietoisesti sen, ettei käsitä koko tapahtumaa ja se tunne oli kylmä, kun ei tunne mitään. Haastattelussa hän totesikin, että ymmärrys tapahtumasta voi jäädä tulematta ikuisiksi ajoiksi tai hän voi vasta vanhana tajuta, mitä Kauhajoella tosiasiasa tapahtui. Hyvin pian paikkakunnalle saavuttuaan häntä alkoi ärsyttää kaupungilla parveillut suhteettoman suuri mediaväki, joka muistutti traagisen tapahtuman keskellä markkinataloudesta ja voiton maksimoinnista sekä toimittajien kovasta pyrkimyksestä saada parhaat mahdolliset jutut lehteen. Hän myös koki, että monet muut toimittajat eivät ymmärrä koskaan tietoisesti sitä, että he eivät käsitä itse tapahtumaa. Journalisti koki olonsa avuttomaksi ymmärtäessään, ettei tajua itse tapahtumaa vaan ainoastaan pieniä osia siitä. Hän ei myöskään tuntenut tapahtumasta surua, kuten osa muista haastateltavista.

”Mä tiedän tismalleen, että ne ketä se asia koskettaa, niin se on aivan hävytön se suru ja mä osaan ajatella, että se ois ihan hirveetä itselle ja näin, mutta tässä tapauksessa kun tää ei ole mua ja mun läheisiä koskettanut, niin pakko se on myöntää, että en mä pääse käsiksi semmoisiin surun tunteisiin. Se vaan yksinkertaisesti ei oo mun suru. Enemmän ehkä tulee jotain ärsytyksen tunteita, että maailma on tällä tolalla. Ärsytyksessä on kyllä vihaa ja turhautuneisuutta mukana.” H9

Maakuntalehden esimies kertoi haastattelussa olleensa huolissaan alaisistaan. Hänen mukaansa toimittajille ammuskelutapauksen parissa työskentely oli rankka kokemus, eivätkä he päässeet siitä kovinkaan nopeasti irti. He tapaavat Seinäjoella ja Kauhajoella ihmisiä, joiden tuttuja on kuollut tapahtumassa tai jotka ovat muuten läheisesti liittyneet siihen. Esimiehen mukaan toimittajien oma ammatillisuus joutui koetukselle paikan päällä.

6.3.1 Energia työn tekemiseen

Kriiseissä toimineita journalisteja tutkineet Simpson & Côté ovat todenneet, että journalistit puhuvat irrottautumisesta, keskittymisestä, turtumisesta ja kontrollin pysymisestä keinoina selvitä kriisissä työskentelystä. Journalistit lokeroivat tunteitaan, jotta he säilyttävät työkykynsä (kts. kappale 2.3). Toimittajien kriisikestävyyttä on tarkasteltu laajemmin tutkimukseni 3. luvussa (kts. esim. kappale 3.1). Haastatteleman toimittajat selviytyivät työstään paikan päällä hyvin eikä heille tullut tunteenpurkauksia. Heidän oli kuitenkin pidettävä tunteet tiukassa kontrollissa ja keskityttävä tarkoin työtehtävään. Erityisesti ne, jotka eivät olleet aikaisemmin olleet kriisipaikoissa tai tehneet kriiseistä uutisia, kokivat jo pelkästään Kauhajoelle menon vaikeaksi. Osa heistä jopa elätteli matkalla toiveita siitä, että vinkit ammuskelusta eivät olisi totta. Myös toimituksissa olleet keskittivät energiansa työn tekemiseen.

”Jokela oli, et niinku oli jotenkin järkyttyneempi ja ajatteli sitä, et kauheaa, niin moni ihminen kuollut. Sit mulla oli tästä Kauhajoen aikaan tai mul ei ollut aikaa niin paljon olla järkyttynyt. Että ehkä se oli enemmän siitä. Sitä vaan jotenkin yritti hoitaa ton työn hyvin eikä siinä sit jäänyt aikaa miettiä, että kuinka kauhea tapahtuma tää nyt on.” H2

Maakuntatoimittajat eivät tienneet totuutta uhrien määrästä tai tapahtumien kulusta ennen iltapäivää, mutta siitäkin huolimatta järkytyksen tunteet hiipivät heidän mieliinsä. He pystyivät

kuitenkin hoitamaan työnsä, vaikka heillä välillä vaikeita hetkiä olikin. Tuolloin he tsemppasivat itse itseään eivätkä suostuneet ajattelemaan omia tunteitaan. Palosaaren (2008, 140) mukaan kriisitilanteessa ihminen kokee myös kehollisia reaktioita ja ne ovat hyvin konkreettisia. Niitä voivat olla jännittyneisyys, huimaus tai jonkinlainen kipu. Tällaisia konkreettisia fyysisiä reaktioita koki ensimmäisenä paikalla ollut maakuntalehden journalisti.

”Silloin kun mä pääsin sinne, niin mua rupes jo niin paljon pyörryttämäänkin, että mun piti laittaa pää polvien väliin. Sitten mun piti, että nyt ei saa niinku pää pettää, että nyt pitää pysyä järjissänsä. Että piti saada niinku jotenkin se työmoodi päälle.” H3

Journalisti sai kootuksi itsensä ja pääsi kiipeämään läheisen liikerakennuksen katolle seuraamaan tilannetta. Sieltä hän näki, kun kymmenen ambulanssia ajoi koulun pihaan ja ensihoitajat menivät sisään. Vaikka hän oli saanut työmoodinsa päälle, oli järkyttävässä tilanteessa koko ajan omat tunteet koetuksella.

”Kun ne ambulanssit ajoi sinne sisäpihalle, ja sitten se, että jos niinku yks ambulanssi lähtee pillit päällä. Sinne meni varmaan kymmenen. Ja sitten jos muut vain tyhjiä paareja kantaa sitten takaisin. Ni on se vähän lohdutonta.” H3

Erityisesti kriiseissä kokemattomat maakuntatoimittajat joutuivat keskittämään kaiken energiansa työntekoon, jotta tunteet pysyivät kurissa. Yksi kuvaili toimintaansa robottimaiseksi. Vähitellen tietoja uhreista alkoi tulla. Journalisteille selvisi, että joukossa oli tuttujen tuttuja ja oma olokin kävi entistä raskaammaksi. Eräs toimittaja joutui työn ohella pelkäämään poliisina työskentelevän lähisukulaisensa olevan sisällä koulussa. Pelko osoittautui kuitenkin melko nopeasti turhaksi, kun hän kuuli sukulaisen olevan vapaalla. Päivän mittaan hänen oli työstettävä vielä toistakin pelottavaa ajatusta omasta pojastaan, joka vasta vuotta aiemmin oli käynyt samaa koulua ja jättänyt sen vanhempiensa vastustuksesta huolimatta kesken. Mieleen nousi syyllisyyden tunne oman lapsen moittimisesta ja pelko siitä mitä olisi voinut tapahtua, jos poika olisi yhä käynyt koulua. Vaikka pelko ei ollut sinänsä aiheellinen, ei toimittaja mahtanut sille mitään ja se painoi hänen mieltään. Lisäksi hän tunsii paljon koulun oppilaita eri yhteyksien kautta. Pelko siitä, että joku tuttu nuori olisi kuollut, ei jättänyt häntä rauhaan eikä toimittaja pystynyt suhtautumaan työkeikkaan puhtaasti ammatillisesti.

”Kaikki mitä siinä työnteon ohessa niinku kävi läpi semmoisia kauheita, kauheita itkukohtauksia. Tuli semmoisia mustia aukkoja mistä mä en niinku muista enää mitään, mitä sitte jotkut ihmiset on mulle jälkeensä kertonut, mitä mä oon puhelimessa sopertanu. Mä muistan, mä istuin jonku kaupan ikkunalla ja itkin, tai mun ääni värisi. Mulla oli niinku paha olla.” H6

Maakuntatoimittajille yhtä lukuunottamatta ensimmäinen päivä Kauhajoella oli suhteellisen lyhyt. He ottivat ensimmäisinä kuvat, antoivat raportit radioon ja nettiin sekä keräsivät silminnäkiähaastattelut lehtiin. He palasivat toimituksiin jo alkuiltapäivästä. Siellä vaihdettiin miehitystä ja ensi vaiheessa paikan päällä olleet pääsivät työstämään juttujaan. Toki heidänkin työpäivänsä venyivät pitkiksi työpaikoilla. Kun eräs maakunnassa työskentelevä journalisti palasi iltapäivällä toimitukseen, hänen kollegansa olivat ihmeissään siitä, ettei tämä itkenyt valtoimenaan, vaan oli täysin rauhallinen, jopa kova ja kummallinen. Haastattelussa hän totesi sen olleen ainoa keino pitää itsensä kasassa. Jälkikäteen hän ei edes muistanut kaikkea mitä hän oli Kauhajoella tehnyt. Yksi maakuntatoimittajista kävi alkuillasta kotona tekemässä saamastaan materiaalista jutut seuraavan päivän lehteen, mutta sen jälkeen hänelle tuli pakottava tarve palata Kauhajoelle. Kotona olo ei tuntunut hyvältä eikä oikealta, vaikka toimituksesta häntä ei enää pyydettykään palaamaan keikkapaikalle.

6.3.2 Tunteet pääsivät irti illalla

Ammuskelutiistai oli toimittajille hyvin pitkä ja työntäyteinen, vaikka mitään varsinaista kiirettä heillä ei välttämättä ollutkaan. Tutkimukseen haastatellut pitivät päivää raskaana. Kaikki tiesivät mitä koulussa oli tapahtunut. Vaikka suru ei ollut toimittajille henkilökohtaista, oli monen mieli silti alakuloinen ja olo raskas. Paikalla ollut kymmenpäinen mediajoukko viestitti koko ajan siitä, että jotain kauheaa oli tapahtunut. Kaikki radiokanavat, tv-lähetykset ja internet olivat täynnä uutisia Kauhajoesta. Sitä ei päässyt pakoon mihinkään, ja kaikkein vähiten ne, jotka olivat paikan päällä. Myös Lapissa ollut esimies koki illan erityisen raskaana. Silloin hänelle iski voimakkaimmin tunne siitä, että hän on täysin väärässä paikassa ollessaan kaukana omasta organisaatiostaan. Hän ei voinut auttaa omia työntekijöitään vaikeassa tilanteessa.

Tunteet pääsivät valloilleen illalla, kun he olivat jo kotona ja päivän työt oli tehty. Erityisesti naistoimittajilla tämä korostui. Tätä ilmiötä on kuvattu tarkemmin tutkimukseni luvussa 2.2.3. Kun sokkivaihe, jossa tunteet ovat puuduksissa, menee ohi, niin tulee reaktiovaihe jolloin tunteet pääsevät irti.

”Sehän oli tosi kaunis päivä, sellainen aurinkoinen. Siellä sit illalla oli tähtitaivas. Meillä oli ihan pimeetä, ei oo katuvaloja ei mitään. Mä nousin autosta ulos, löin oven kiinni ja sitten mä näin sen tähtitaivaan, sitten oli sellainen niinku tosi kirpeä sää, ja sitten kun oli ihan pimeetä ja näky vaan ne tähdet, sit niinku se jotenkin iski. Mä vaan räyän siinä viisi minuuttia ennen ku mä pääsin edes sisälle. Et se niinku, jotenkin niinku anto vasta sitten tulla sen. Ku ei ollut enää mitään työtehtäviä enää, ni sitten niinku, ettei sitä ois kyllä kauempaa jaksanut.” H3

”Enkä mä ikinä aatellut, että siihen niinku niin vahvasti reagoi, koska et sä oo nähnyt mitään kuitenkaan siellä. Mutta kun sä kuulet mitä siellä on tapahtunut ja sitten sä oot ollut siinä sadan metrin päässä, kun ne ihmiset on kuitenkin kuollut sinne sisälle. Ohhoh.” H3

Muutama journalisti kärsi unettomuudesta ensimmäisinä öinä tapahtuman jälkeen. Vaikka päivät olivat pitkiä ja raskaita ja ylitöitä tuli paljon, uni ei tullut. Tapahtuma myllersi monen mielessä, ja mietteet siitä, miten on onnistunut omassa työssään. Lähes kaikki valittivat kovaa väsymystä erityisesti siinä vaiheessa, kun työkeikka oli ohi ja he olivat palanneet koteihinsa. Maakuntatoimittajat eivät enää palanneet koulusurmia seuraavina päivinä takaisin Kauhajoelle. Toimituksessa kuormitusta jaettiin useammille henkilöille eikä ketään pakotettu palaamaan paikalle. Eräs journalisti ei halunnut enää palata tapahtumapaikalle, mutta hän antoi toimitukselle vinkkejä ja jakeli tietojaan puhelimitse. Ainoastaan yksi maakuntatoimittajista joutui jatkamaan työtään kauan, yhtä menoa yli viikon. Torstaina, pari päivää ammuskelujen jälkeen, hänen tunteensa pääsivät valloilleen. Itkettyään aikansa ja purettuaan tunteitaan hän jatkoi taas töitä perjantaina. Raskasta oloaan hän lievitti kollegoidensa kanssa keskustelemalla, mutta myös yksinään asioita miettimällä.

”Mä yllätyin, että mä tunnen niin voimakkaasti. Sit mä yritin löytää syytä, että miksi mä näin koen, koska ei ole kukaan läheinen ollut siellä. Mä en itse asiassa nähnyt yhtään mitään siellä. En nähnyt muuta kuin poliisin estonauhat. Että mistä mä nyt järkytyn tässä asiassa. Enkä vielääkään täysin

ymmärrä tätä asiaa. Ehkä mä vaan imin ihmisten katseista sen kollektiivisen tuskan itseeni ja vaistosin sitten. Kun ihmisillä oli sellaisia ilmeitä, mitä nyt ei yleensä näe ihmisten kasvoilla.” H12

Helsingistä saapuneet palasivat koteihinsa keskiviikkona tai torstaina. Heistäkin muutamat kertoivat olleensa hyvin väsyneitä työkeikan jälkeen. Unet olivat jääneet vähiin ja itse tapahtuma oli raskas. Yksi toimittaja mainitsi, että väsymyksestä huolimatta hän ei olisi halunnut tehdä mistään muusta aiheesta juttuja toimitukseen palattuaan. Niinpä hän jatkoikin Kauhajoesta uutisointia Helsingistä käsin vielä muutaman päivän ajan.

6.3.3 Tunteet uhreja kohtaan

Toimittajista osa kertoi miettineensä uhreja ja ampujaa, toiset eivät heitä ajatelleet. Useampikin pohti sitä, miten laajaan joukkoon ihmisiä kymmenen ihmisen kuolema vaikuttaa. Suru ei kosketa vain henkilön perhettä, vaan myös sukulaisia, ystäviä ja tuttavvia. Vaikutukset ulottuvat hyvin kauas. Yhdessä lehdessä haastateltiin erään uhrin isoisää. Juttu oli herättänyt tunteita useammassa haastateltavassa. Muutama toimittaja kertoi, ettei uhri itsessään sanana herätä tunteita. Kun ymmärtää uhrin olleen ihminen, joka on kuollut traagisella tavalla, niin tunteet tulevat pintaan. Eräs toivoi mielessään, että uhrien omaiset osaisivat hakea apua ja että heitä myös autettaisiin kaaoksen keskellä. Omista elämäkokemuksistaan hän tiesi, että yksinäisyyteen ei pidä jäädä. Yksi journalisti taas totesi, että koska hän ei ollut minkäänlaisessa kontaktissa uhrien omaisiin eikä nähnyt heidän suruaan, ei heitä kohtaan herännyt tunteitakaan. Tutkimushaastatteluissa myös mainittiin, että pohjalainen mentaliteetti vaikutti siihen, miten uhreista ajateltiin. Useammalle toimittajalle jäi tunne, että Kauhajoella tragediasta selvitään paremmin kuin Jokelassa. Kauhajoella ihmisten suru oli sulkeutuneempaa ja hillitympää kuin Jokelassa, jossa tunteet näytettiin myös medialle ja purettiin pahaa oloa myös tiedotusvälineiden edustajiin.

”Jokelassa peilasi itseään enemmän, näki itsensä niiden uhrien omaisten, uhrien omaisena tai läheisenä. Kun sitten taas Kauhajoella sitä enemmänkin näki itsensä pohtimassa sitä, et miksi meille taas käy näin, eikä enemmänkin sit sen surun kautta.” H10

Kukaan haastateltavistani ei tuntenut vihamielisyyttä ampujaa kohtaan, vaan pikemminkin häntä pidettiin surullisena uhrina. Yksi journalisti kertoi miettineensä millainen ääliö tappaa

koulukavereitaan. Jokainen ymmärsi kuitenkin, että nuoren miehen oman elämän on täytynyt olla täysin sekaisin, jotta hän ryhtyy tuollaiseen tekoon. Moni sääli ampujan vanhempia, ja toimittajat ymmärsivät, kuinka kamalalta heistä saattaa tuntua. Vanhempia kohtaan kukaan ei maininnut syyllistäviä kommentteja. Päinvastoin - muutamat haastateltavat toivoivat, etteivät he syyllistäisi itseään tapahtumasta. Kaikki ymmärsivät, että vanhemmilla on elämänmittainen työ selvittää tapahtumasta. Erään toimittajan poika kävi ampujan kanssa samaa koulua vuoden, joten poika tiesi ampujan. Toimittaja kertoi poikansa pitäneen ampujaa ”hyvänä tyyppinä” ja herttaisena ihmisenä. Haastateltava koki surua ampujan vanhempien puolesta, koska hän osasi aavistaa, että pojan teko on tullut heille täytenä sokkina. Hän myös mietti miltä tuntuisi, jos oma lapsi ryhtyisi moiseen tai jos joutuisi epätoivoisena odottamaan tietoa omasta lapsestaan, kun ei tietäisi onko tämä kuollut vai ei.

Uurit herättivät useammassa haastelluissa surullisia tunteita. Erityisesti ne toimittajat, joilla on omia lapsia, ajattelivat tahtomattaankin sitä miltä vastaava voisi tuntua omalla kohdalla. Nimenomaan lasten ajattelemisen sai vanhemmat toimittajat todella surullisiksi. Uhreja miettiessä toimittajat tunsivat surua ja vihaa. Vihaa siitä, miksi nuorten ihmisten elämä riistetään ilman mitään syytä. Yksi haastateltavista ei kertonut miettineensä niinkään uhrien omaisia, vaan niitä vanhempia, jotka joutuivat seuraavana päivänä lähettämään omat lapsensa kouluun. Hän totesi, että omana kouluaikana ei olisi tullut mieleenkään pelätä ampumista. Nykyään vanhemmat joutuvat pelkäämään lastensa puolesta jopa turvallisessa Suomessa. Journalisti koki itsekkin olonsa turvattomaksi, vaikka hänen ei tarvinnut kouluun mennäkään. Eräs toimittaja kertoi puolestaan pohtineensa asiaa omien lastensa kautta ja sitä, että eikö heidän sukupolvensa kykene kasvattamaan lapsiaan. Hän mietti mitä vanhemmat tekevät väärin, kun tällaisia hirveyksiä tapahtuu.

Yksi maakuntatoimittaja kävi pitkään yksin pohdintoja siitä, miten ammuskelussa kuolleet nuoret ovat eläneet täysin normaalia elämää aina kuolemaansa asti. Hän kertoi tehneensä kuvitteellisia matkoja nuorten elämään, miettineensä sitä miten he ovat kyseisenä aamuna valmistautuneet kouluun lähtöön ja miten toiveikkaita he ovat olleet tulevaisuutensa suhteen. Sitten yhtäkkiä kaikki on katkennut ja uhrin vanhempien on tultava lapsensa asuntoon, jossa he näkevät ja pystyvät kuvittelemaan lapsensa elämää viimeisiin hetkiin saakka. Samainen toimittaja kävi myös monta kertaa eri päivinä katsomassa kynttilämerta, joka koko ajan suureni koulun edessä. Hän luki muistokortteja ja pohti kuolleita. Itsekseen hän tunsu syvää surua ja ihmetteli sitäkin, miten

tapahtuma osui häneen niin kovaa. Hän ei kuitenkaan tuntenut uhreja eikä nähnyt tapahtumapaikalla mitään pahaa.

Toimittaja kertoi, ettei olisi suostunut saati halunnut haastatella ketään uhrien omaisia tai edes silminnäkijöitä. Tarkkojen tarinoiden ja menetysten kuuleminen olisi ollut hänelle liian raskasta. Sattumalta hänen puolisonsa vanhemmat asuvat hyvin lähellä Saaren perhettä Pyhäjärvellä. Periaatteessa hän tiesi, että hän olisi voinut saada Pyhäjärveltä materiaalia juttuihinsa ja haastatella tuttuja sieltä, mutta sitäkään hän ei halunnut tehdä. Tapahtuma oli muutenkin hänelle liian raskas. Hän koki valtavaa sääliä uhrien omaisia kohtaan. Säälin tunteet ulottuivat myös ampujan perheeseen, sillä toimittaja osasi kuvitella, kuinka paljon Saaren vanhemmat tapahtumasta itseään syyttävät. Yksi maakunnassa työskentelevä esimies kertoi miettineensä paljon ampujan psykologista maailmaa. Hän kävi sitä pitkään läpi ja näki asiassa myös laajempia psykologisia merkityksiä, josta voi olla yhteiskunnallista opittavaa.

Muutammat toimittajat myönsivät, etteivät he voi koskaan ymmärtää tapahtunutta. Se jää väkisinkin kaukaiseksi, koska ketään omia tuttuja ei siinä kuollut eikä suru siksi tule lähelle. Lisäksi eräs journalisti totesi koko tapahtuman olevan niin absurdi, ettei sitä välttämättä ymmärrä koskaan.

6.3.4 Tunteiden hallinta

Toimittajien tunteiden hallintaa on käsitelty seikkaperäisesti tutkimukseni luvussa 2.2.2. Ne toimittajat, joiden sisällä tapahtumat myllersivät ja jotka kokivat voimakkaita tunteita, joutuivat hillitsemään niitä. Keskustelut kollegoiden kanssa ja puhuminen täysin muista asioista auttoi. Työtä tehdessä oli tärkeää keskittää energia pelkästään tekeillä olevaan asiaan, eikä muille ajatuksille saanut antaa tilaa. Nekin toimittajat, joita tapahtuma järkytti syvästi, pystyivät säilyttämään ammattitaitonsa ja keskittämään energiansa työn tekemiseen. Eräs totesi selvinneensä ensimmäisistä päivistä ”ammattiraivolla”. Tunteille he antoivat tilaa vasta myöhemmin.

Yksi valtakunnallisen median toimittaja kertoi pitäneensä tunteensa kurissa Kauhajoella, mutta Helsinkiin palattuaan hänen oli pakko purkaa kokemaansa. Hän halusi viettää aikaa ihmisten kanssa, jotka olivat myös olleet Kauhajoella ja keskustella heidän kanssaan tapahtumasta. Lisäksi

hän tapasi omia ystäviään, mutta hän ei voinut puhua heille mistään muusta kuin Kauhajoesta ja sen herättämistä tunteista. Omaan oloaan oli pakko purkaa.

Surutalossa Kauhajoella vahingossa käynyt toimittaja ei päässyt irti kokemastaan. Hän joutui työstämään sitä pitkään. Hän kirjoitti vierailun itselleen ylös ja keskusteli surutalokäynnistä myös kokeneempien kollegoidensa kanssa. Lisäksi hän kävi sitä läpi debriefing-istunnossa. Tätä toimintoa on selvitetty luvussa 3.3.

Kaikissa toimittajissa kouluammuskelut ei suuria tunteita herättänyt, joten heidän oli suhteellisen helppo olla Kauhajoella. Aiemmat kokemukset kriiseistä auttoivat myös siinä, ettei suuria tunteenpurkauksia tullut. Lisäksi kun tunnelma Kauhajoella oli rauhallinen, niin tapahtuma jäi etäiseksi. Lähinnä rauhallisuus näkyi tekemisen puutteena ja tuntui turhautumisena.

6.4 Journalistinen ammatti-identiteetti

Tutkimukseeni haastatellut journalistit kertoivat olevansa pääasiallisesti ammatti-identiteetiltään perusuutistoimittajia, jotka ovat kiinnostuneita ympäröivästä maailmasta ja sen selvittämisestä yleisölle. Haastateltavista useimmat sopivat selkeästi käsityöläistoimittajan malliin (kts. luku 3.5). Heille ensisijainen tavoite on raportoida siitä, mitä tapahtuu mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja autenttisesti. Toisaalta haasteltavien joukossa on myös kertojia ja uutistehtailijoita. Ketään journalistia on hankala laittaa täsmällisesti vain yhteen kategoriaan, sillä käytännössä toimittajan persoonassa yhdistyy eri piirteitä eri ihannemalleista. Selkein syy haastateltavien hakeutumiseen alalle oli kiinnostus ympäröivää maailmaa kohtaan. Ammatissaan heille on tärkeintä raportoida asioista totuudenmukaisesti ja ymmärrettävästi yleisölle kuitenkin omia eettisiä vakaumuksia rikkomatta.

”Mun mielestä meidän pitää palvella meidän lukijoita, välittää tietoa ihmisille ja tämmösistä tapahtumista niin musta se on ihan äärettömän tärkeää, että me ihmisille sitä tietoa välitetään. Et se on se perinteinen tehtävä, mikä toimittajilla mun mielestä on.” H2

Useimmat haastateltavista kertoivat tiedonvälityksen ja lukijoiden palvelun olevan heidän ammattinsa tärkein osa. Toimittajat välittävät tietoa ja haastatellut pitivät tätä tehtävää

keskeisimpänä työssään. Muutamat tosin mainitsivat, että etenkin nykyään tiedotusvälineissä on paljon myös viihdettä eikä läheskään kaikki työ ole kovin tärkeää. Jokaisella haastateltavalla oli oma tapansa kuvailla omaa ammatti-identiteettiään ja sitä, millaisia journalisteja he ovat. Pari toimittajaa mainitsi, että heidän työnkuvansa ja oma ammatti-identiteettinsä ei vastaa täysin sitä, mitä he haluaisivat tehdä ja olla. Ihanteet eivät siis aina kulje käsi kädessä sen kanssa, mitä journalisti tekee tai millaisena hän itsensä kokee.

Yksi valokuvaaja kuvasi ammatti-identiteettiään niin, että parhaimmillaan hän tekee työtään kuin silminnäkijä, joka pystyy kertomaan asioista ihmisille. Asioista kertominen kuvallisesti on hänelle tärkeintä työssään. Hän ajattelee maailmaa kuvien ja asioiden kertomisen kautta. Hän suhtautuu työhönsä hyvin realistisesti ja haluaa näyttää katsojille aitoja asioita, ei ennalta rakennettuja. Identiteetiltään hän on reportaasi- tai havainnoijakuvaaja. Eräs toinen valokuvaaja taas koki, että hänelle työssä tulee enää hyvin harvoin uusia tilanteita eteen. Maakunnissa työkeikat ovat hyvin samankaltaisia vuodesta toiseen eikä vaihtelua ole yhtä paljon kuin valtakunnallisissa lehdissä. Pari toimittajaa kertoi olevansa maalaisjärkisiä ja maanläheisiä. Toinen heistä sanoi aiemmin kokeneensa arvostusta toimittajana. Nykyään hän epäili toimittajien arvostuksen laskeneen merkittävästi ja mietti itsekkin, tekeekö hän edes loppujen lopuksi kovin tärkeää työtä.

Useimmat mainitsivat olevansa parhaimmillaan nopeissa tilanteissa, joissa pitää kohdata ihmisiä. Moni kuvaili itseään uteliaaksi totuudenetsijäksi, jonka pyrkimyksenä on selvittää todellisia asioita maailmasta. Yksi Kauhajoella olleista toimittajista kertoi tekevänsä uutistyön lisäksi myös viihteellisiä juttuja. Hän tekee mielellään kumpakin lajia, koska ne ovat niin erilaisia. Suurin osa muista haastateltavista kertoi olevansa nimenomaan ammatti-identiteetiltään uutistoimittajia. Pari journalistia mainitsi, että toimittajat ovat ammattinsa ja maineensa vankeja niin hyvässä kuin pahassa. Aina omasta työstään ei pidä itsekään eikä kaikkea tekemäänsä arvosta. Yksi toimittaja kertoi ammatti-identiteettinsä olevan erilainen kuin se, mitä hän tekee työkseen. Hän haluaisi tehdä enemmän yhteiskunnallisesti tärkeitä ja merkittäviä juttuja. Hän ei kuitenkaan työskentele sellaisten aiheiden parissa läheskään päivittäin.

Eräs haastateltava kertoi olevansa ammatti-identiteetiltään puhtaasti toimittaja ja pitävänsä työnsä tärkeimpänä tehtävänä tiedonvälitystä. Kauhajoella hänen oma ammatti-identiteettinsä joutui kuitenkin koetukselle, kun hän aisti pinnan alla ihmisten kielteisyyden toimittajia kohtaan. Hän koki

olevansa epätoivottu henkilö eikä se tunne ollut mukava. Vaikka pinnalla ihmiset olivat mukavia, oli ilmapiirissä aistittavissa hiljainen viesti siitä, että toimittajia ei olisi kaivattu pienen kaupungin kaduilla.

6.4.1 Oman toiminnan oikeutus

Jokelan koulusurmien jälkeen julkisuuteen tuotiin adressi, jossa paikkakunnan nuoret moittivat tiedotusvälineiden toimintaa paikan päällä. Nuoret toivoivat tiedotusvälineiltä selityksiä toimintaansa ja he kritisoivat sitä, kuinka röyhkeästi toimittajat käyttäytyivät. (kts. Raittila ym. 2008, 166-177) Adressista käynnistyi vilkas keskustelu, toimiko media oikein ja millaisia virheitä tehtiin. Toimituksissa asiaa käytiin läpi ja monet toimittajat muuttuivat varovaisemmiksi kritiikin seurauksena. Haastateltavista noin puolet kertoi kärsineensä siitä, miten toimittajien mainetta oli mustattu Jokelan jälkimainingeissa ja miten toimittajia pidetään toisinaan haaskalintuina. Osa journalisteista jätti asian miettimiseen sikseen. He totesivat, että samat ihmiset jotka kritisoivat, ovat innokkaimpia lukemaan näistä aiheista juttuja.

”Kyl mun mielestä se piti ottaa vakavasti se nuorten esittämä kritiikki esimerkiksi, mut tosiaan kyllähän meillä. Ei voi olla niin itsetyytyväisiä, että kaikki on hoidettu hienosti, että mitään ei tarvii tehdä toisella kerralla toisin. Ihan samalla tavalla kuin varmasti poliisi oli oppinut siitä ja kaikki muutkin tahot, niin samalla tavalla mekin opitaan tämmöisistä.” H2

”Mä niinkun henkilökohtaisesti toivoisin, että ihmiset ja julkinen keskustelu tulis niinkun järkevämmälle tasolle. Et niinkun oikeesti ruvettais miettiin sitä, et mikä näitä niinkun koulusurmia aiheuttaa. Et kun se ei ihan oikeesti oo media. Jokelan jälkeen se niinkun suurin keskustelu käytiin sen ympärillä, että miten media toimi. Ja jos se olis käyty sen suhteen, et mikä suomalaisia nuoria poikia, niinkun nuoria miehiä vaivaa, niin voi olla, että tätä ei ois tarvinnut tapahtua. Voi olla, et jos se keskustelu olis silloin käyty niinkun aselupakäytäntöjen ympärillä eikä median, niin tää kundi ei ois saanut koskaan asetta. Todetaan, et niinkun et, mejän yhteiskunnassa on syöpä, kun tämmöstä tapahtuu. Kutsutaan sitä syöpää mediaksi.” H5

Yksi journalisti kertoi ihmisten olleen Jokelassa mediaa kohtaan ensimmäisenä päivänä hyvin ystävällisiä ja avoimia. Hän epäilikin heidän alkaneen katua omaa käytöstään ja avoimuuttaan. Sen

seurauksena he hyökkäsivät myöhemmin mediaa kohtaan, sillä oma paha olo oli purettava muualle. Hänen mielestään arvostelu myös kääntyi pääläelleen ja se sai liian suuren huomion. Useat toimittajat suhtautuivat kritiikkiin ja toimittajien haukkumiseen hyvin realistisesti. He eivät ottaneet kritiikkiä itseensä, vaan totesivat, että on hyvä keskustella asioista ääneen. Toimittajan ammatti on julkinen, ja sitä täytyy voida myös arvostella julkisesti. Henkilökohtaisesti moitteista kertoi loukkaantuneensa vain muutama haastateltava.

Muutamit haastattelemiä journalistit kyseenalaistivat Kauhajoella oman toimintansa oikeutuksen, mutta suurimmalle osalle oli selvää, että oikeutus oli olemassa. Kaikki totesivat, että koulusurmien kaltaisesta tapahtumasta on välttämättä uutisoitava ja juttujen tekeminen edellyttää myös paikan päälle menemistä. Jokainen tiesi tekevänsä vain työtään, joka on kuitenkin lopulta lukijoiden palvelemista. Yleisön tiedonhalu tällaisessa tilanteessa on valtava ja toimittajat tiesivät tyydyttävänsä omalla työllään tätä tarvetta. Helsingistä tulleet kehuivat kauhajokisten vastaanottoa. Muutamit maakuntatoimittajat tosin kokivat saaneensa arvostelua ja tuomitsevia katseita osakseen paikallisilta. Puolitutuille ihmisille sitä osoitetaan helpommin kuin täysin vieraille ja kaukaa saapuneille, joita yritetään palvella parhaan mukaan. Tämän seikan vuoksi paikallistoimittajat kokivat välillä oman olonsa tukalaksi Kauhajoella ja siksi he kyseenalaistivat oman toimintansa. Kaikki päätyivät kuitenkin pohdinnoissaan siihen, että he tekivät tärkeää ja välttämätöntä työtä, vaikka ihan jokainen kansalainen ei sitä hyväksyisikään.

Iltapäivälehdissä työskentelevät haastateltavat joutuvat kantamaan enemmän taakkaa siitä, miten toimittajiin suhtaudutaan. Useampi haastateltava sanoi, että vaikka iltapäivälehdet eivät tekisi mitään väärää, ja esimerkiksi Kauhajoella ne toimivat täysin hillitysti, niin kritiikki kohdistetaan helpoimmin heihin. Muutamit toimittajat kokivat raskaaksi sen, että he joutuvat kohtaamaan aiheettomatkin haukut, kun esimerkiksi kokemattomat tai ulkomaalaiset toimittajat menevät tiedonhankinnassaan iltapäivälehtiä pidemmälle.

Haastattelemiä esimiehet kertoivat kyseenalaistaneensa toimintansa sekä Jokelan että Kauhajoen tapauksen yhteydessä. Yksi heistä kuitenkin totesi, että kyseenalaistaminen kuuluu jokapäiväiseen työhön ja sen kautta syntyy pohdinta siitä, tekeekö asioita oikein vai ei. Eräs toimittaja, joka lähestyi sekä Jokelan että Kauhajoen kouluammuskelutapauksissa myös muutamia uhrien omaisia, kertoi pohtineensa oman toimintansa oikeutusta. Hän oli tietoinen kritiikistä, jota toimittajiin oli

kohdistettu nimenomaan siitä syystä, että he menevät liian lähelle katastrofin kokeneita. Toimittaja oli kuitenkin sitä mieltä, että jos yhteydenoton tekee tyyliä ja säilyttää oman ammattiminänsä eikä mene liaksi haastateltavan suruun mukaan, voi uhrien omaisiinkin olla yhteydessä. Hänen mukaansa haastateltavalle on esiteltävä itsensä tarkasti ja kerrottava mihin mediaan juttua tekee. Lisäksi haastateltavan toiveita ja ehtoja on kunnioitettava. Journalisti ei ollut pohdintojensa jälkeen tullut siihen tulokseen, että näistä yhteydenotoista pitäisi pidättäytyä, vaikka niitä paljon kritisoidaankin. Jälkikäteen hän ei myöskään ollut saanut kritiikkiä tai muutakaan palautetta suoraan uhrien omaisilta. Silti hän mietti, ovatko yhteydenotot omaisiin välttämättömiä tai tarpeellisia. Hän kertoi pystyvänsä tekemään niitä jatkossakin. Ne eivät hänen mielestään tuo kovin paljon lisäinformaatiota itse asiaan, vaan ne kuvastavat ainoastaan omaisten surua.

Yksi toimittaja joutui miettimään omaa toimintaansa sen jälkeen, kun kollega toisesta lehdestä haukkui hänen juttunsa. Toimittaja oli tehnyt jutun palomiehestä, joka meni ensimmäisten joukossa sisälle kouluun ja näki kuolleet nuoret. Jutussa kerrottiin joitakin asioita, mitä palomies koulussa näki ja koki. Haukkujen jälkeen toimittaja mietti oliko toiminut oikein. Vaikka kritiikki loukkasi häntä, hän ei kokenut tehneensä mitään väärää. Kertomansa mukaan hän ei voi kaunistella liaksi sitä, mitä palomies kertoi nähneensä. Kouluammuskelu oli kauhea, eikä sitä voi liian pehmeästi esitellä yleisölle, vaikka ei heidän kaikkia kauheuksia tarvitsekaan tietää. Ihmiset tarvitsevat tietoa ja toimittajan mukaan liika vaikeneminen saa heidät ahdistumaan entisestään.

6.4.2 Vihamielisyys

Helsingistä tulleet toimittajat eivät kokeneet vihamielisyyttä Kauhajoella. Vaikka tiedotusvälineitä oli paikkakunnalla todella paljon, eivät paikalliset ihmiset ryhtyneet solvaamaan toimittajia tai huomauttelemaan heidän työstään, kuten Jokelassa joillekin tehtiin. Lisäksi tiedotus ja kaikki järjestelyt Kauhajoella toimivat paljon paremmin kuin Jokelassa. Kauhajoella oli harjoiteltu aiemmin kriisitilannetta, ja niinpä viranomaiset ja kaupungin henkilökunta perustivat heti ampumisten tapahduttua kaupungintalolle tiedotuskeskuksen. Siellä pidettiin kaikki tiedotustilaisuudet, siellä oli toimittajille tarjolla työtiloja ja internetyhteydet sekä ruokaa ja juomaa. Kaupungin puolesta toimittajat otettiin hyvin avoimesti vastaan. (kts. myös Raittila ym. 2009, 14-15)

Moni journalisti huomautti, että Kauhajoella kaikenikäiset ihmiset, myös nuoret, suhtautuivat toimittajiin ystävällisesti, vaikkeivät he halunneetkaan antaa haastattelua. Jokelassa tilanne oli täysin toisenlainen ja toimittajille haistateltiin suoraan päin naamaa. Monet tutkimukseen haastatellut kiittelivätkin kauhajokisten nuorten kotikasvatusta. Journalistien mielestä paikalliset ihmiset ymmärsivät, että toimittajat tekevät vain työtään ja se kuuluu asiaan. Muutamat nuoret olivat sanoneet parille toimittajalle, että heitä kiukuttaa eivätkä he halua puhua mitään. He ilmaisivat asiansa asiallisesti, eivät haistatellen. Tämän takia journalistit kokivat ilmapiirin Kauhajoella hyvin myönteiseksi ja heidän oli helppo työskennellä siellä. Eräs toimittaja totesi, että hänelle jäi tunne, että kauhajokiset selviävät kouluammuskelusta paremmin kuin jokelalaiset.

Yksi haastatelluista mietti kauhajokisten hienotunteisesta käytöksestä huolimatta sitä, pidettiinkö toimittajia haaskalintuina. Toisaalta hän tiesi, että samat ihmiset jotka yleensä ajattelevat näin, ovat niitä jotka mediasisältöjä näistä aiheista kuluttavat.

”Ne jotka ajattelee meitä haaskalintuina, niin jos ne ei myöskään suostu katsomaan tai lukemaan mitään tästä aiheesta, niin silloin se on oikein, että on kritiikkiä.” H7

Maakuntatoimittajat pohtivat paikallisten ihmisten suhtautumista eri tavalla kuin pääkaupunkiseudulta tulleet. Eräs journalisti epäili paikallisten olleen vieraskoreita muualta tulleita toimittajia kohtaan. Hän kertoi kohdanneensa vihamielistä käyttäytymistä kaupungin kaduilla. Kun hän yritti kuvata, häntä pidettiin urkkijana ja hän sai moraalisesti halveksuvia katseita. Hän ajatteli sen johtuvan siitä, että jotkut paikalliset ihmiset tunsivat hänet entuudestaan, jolloin tunteita oli helpompi osoittaa. Toimittaja oli kuullut muutamilla kollegoilla olleen samansuuntaisia kokemuksia. Lopulta hän häpesi kulkea kadulla toimittaja ominaisuudessa.

”Sitä vihamielisyyttä tuli koko ajan. Kyllä mä tiedän, että jotkut SPR:n miehet ovat käyneet jopa kuvaajiin kiinni ja lähteneet viemään. Ehkä se helpottaa, kun näkee. Voi antaa kasvot jollekin vihalle, suuttumukselle. Se kyllä vaikeutti sitten, kun ne kokivat, että me ollaan nauttimassa siellä, vaikka se oli just päinvastoin. Se oli hyvin ahdistavaa sitten. Kun tuolla kulki, niin vieraat ihmiset lähti helposti keskustelemaan. Moni halusi keskustella ja ilmiselvästi halusi niinkun purkaa. Sit jos meni kameranlaukun kanssa, niin sit oli vastaavasti torjuntaa ja sellaista moraalista halveksuntaa.

Mut sit kun meni yli viikon, niin alkoi kuulla sellaisia kommentteja, että lehdet on kuitenkin ollut fiksumpia ja hienotunteisempia kun ne vertas Jokelaan.” H12

6.4.3 Onnistumisen tunteet

Kaikki journalistit olivat haastatteluissa sitä mieltä, että kriisitilanteessakin saa kokea onnistumisen tunteita. Ne eivät tutkimukseeni haastateltujen mielestä vähennä tapahtuman kauheutta tai surullisuutta. Jos journalisti onnistuu omassa työssään - kuten jokainen haluaa - saamalla esimerkiksi uutisvoiton kilpailijoista, siitä saa tuntea hyvää oloa, vaikka ympärillä velloisi katastrofi. Kaikkien mielestä olennaisinta on se, miten onnistumiseen reagoi. Sitä ei pidä hehkuttaa tai ilakoida sillä kovaäänisesti. Pelkästään iloitseminen julkisesti oli useimpien haastateltavien mielestä epäsovinnasta, sillä hymyily ei sovi paikkaan, joka on surun murtama. Hillitty iloitseminen oikeassa paikassa oli kaikkien mielestä täysin soveliaista. Haastateltavat muistuttivat, että journalistit ovat ihmisiä ja inhimillisiä tunteineen. Muutamien mielestä ei ole edes mahdollista kieltää tunteitaan, vaikka olisikin töissä katastrofipaikalla. Ammatillisuutta on olla näyttämättä tunteitaan liikaa.

Toimittajista muutamat kokivat Kauhajoen kouluammuskelutapauksen yhteydessä onnistumisen tunteita. Ne liittyivät uutisvoittoihin ja omien uutisten saamiseen, relevantin ja todellisen tiedon levittämiseen yleisölle, riittävän hyvien kuvien ottamiseen sekä lehden ammuskelu-uutisoinnin kokonaisuuteen. Pari haastateltavaa kuitenkin sanoi, että tuollaisessa tilanteessa onnistuminen tai uutisvoitto ei tunnu niin hyvältä kuin normaalisti. Toisaalta myös väsymys ja tiukka työtahti aiheuttivat sen, että onnistumisen tunteita ei joillakin herännyt. Muutamien toimittajien mukaan varsinaiset tyytyväisyyden tunteet tulevat vasta työtahdin hiljennyttyä, kun pahin väsymys ja uupumus ovat menneet ohi. Yksi kovan kuormituksen kohteeksi joutunut maakuntatoimittaja koki epäonnistuneensa työssään ja tehneensä työt huonommin kuin normaalioloissa. Hän sai hyvää palautetta ja kiitosta kollegoiltaan sekä esimiehiltään. Päällimmäinen tunne työkeikan jälkeen oli kuitenkin epäonnistuminen, joka varmasti johtui hyvin tiiviistä ja raskaasta työpäivästä. Tutkimushaastattelussa hän totesi, että odotukset on vaikea täyttää, jos tulee useampia erilaisia määräyksiä.

Eräs haastateltava otti esiin sen, että katastrofipaikoilla uutiskilpailu eri tiedotusvälineiden välillä hälvenee. Kilpailu on luonnollisesti olemassa, mutta sitä ei käydä yhtä kiivaasti kuin normaalissa uutistilanteessa. Eri välineissä työskentelevät saattavat antaa kollegiaalista tukea toisilleen eikä juttujen hankinnassa käytetä yhtä kovia keinoja kuin normaaliarjessa.

Englund (2008, 49) on todennut saman. Onnettomuus- ja kriisipaikoille tulee yksittäisten journalistien kollegoita toisista medioista, toisin sanoen kilpailijoita. Kilpailusta puhuminen tällaisessa tilanteessa voi vaikuttaa röyhkeältä. Aiemmat tutkimukset onnettomuuspaikoilla työskentelyssä osoittavatkin, että journalistien välillä vallitsee ennemminkin yhteisöllisyyttä kuin kilpailua. Pinnan alla toimittajat saattavat pohtia kilpailijoiden ottamia kuvia ja heidän saamiaan haastatteluja, ja se voi vaikuttaa heidän työskentelyynsä. Kilpailu ei kuitenkaan näy kuten normaalissa uutistilanteessa.

Muutamit haastateltavat mainitsivat, että journalistien on pysyttävä omassa roolissaan eikä omia tunteitaan pidä mennä näyttämään ja purkamaan esimerkiksi haastateltaville. Journalistien ei kuulu halata haastateltaviaan tai viedä heille kukkia tai muuta vastaavaa. Ammatillisuus on säilytettävä joka tilanteessa eikä siihen useimpien haastateltavien mielestä kuulu asiaan kuulumattomat huomionosoitukset.

6.5 Syyllisyys

Journalistin ammatti on arkipäivänäkin kovaa ja stressaavaa. Onnettomuus- ja kriisipaikoilla stressi ja paineet kasvavat entisestään. Kysymykset joita journalistit esittävät arkityössään, sekä normit ja säännöt joutuvat näissä tilanteissa uudelleen tarkastelun kohteeksi. Journalistien ammatti- ja eettiset säännöt ovat ammatin vapaasta luonteesta huolimatta vaativia, mutta myös epämääräisiä. Kriisissä toimittajan pitää kunnioittaa uhrien ja osallisten yksityisyyttä ja surua, mutta samaan aikaan heidän täytyy uutisoida tapahtumasta. Tällaisessa tilanteessa myös omat eettiset pohdinnat joutuvat normaalia kovempaan harkintaan ja ne voivat olla ristiriidassa työlle asetettujen vaatimusten kanssa. (Englund 2008, 69, 79.) Nämä ristiriidat ja kovan paineen kokemukset voivat aiheuttaa syyllisyyden tunteita toimittajassa.

Suurin osa journalisteista ei potanut syyllisyyttä työskentelystään Kauhajoella.

Maakuntatoimittajille tilanne oli hankalampi kuin Helsingistä tulleille. He tunsivat alueen väkeä, heidät tunnettiin ja suru oli heidän elämässään enemmän läsnä. Eräs toimittaja kertoi kokeneensa olevansa kuin tulppa tiedonvälitykselle, kun hän alkoi saada yksityisenä ihmisenä sellaista tietoa, joka varmasti olisi kiinnostanut toimitustakin. Journalisti kuuli tuttaviansa perheestä, joka oli menettänyt lapsensa ammuskelussa. Toimittaja teki kuitenkin välittömästi päätöksen itsekseen, että hän ei heitä lähesty eikä kerro asiasta eteenpäin. Yksityisyys ja oma elämä olivat hänelle siinä tilanteessa paljon arvokkaampia kuin työ. Kun hän sai kuulla uhrien nimet ja tietoja heistä, hän ei kertonut niitä eteenpäin toimitukseen. Yksityisenä kansalaisena, ei toimittajana, saadut tiedot tuntuivat luottamuksellisilta eikä hän halunnut levittää niitä eteenpäin. Tilanne vaati häneltä eettistä pohdintaa ja lopulta hän päätti, että oman etiikan mukaan on toimittava. Hän käytti tällöin Mäntylän esittelemää teleologista etiikkakäsitystä deontologisen sijaan (kts. luku 3.4). Toimittaja arvioi ennen kaikkea juttunsa seurauksia ennemmin kuin totuutta. Hän oli eettisen pohdinnan jälkeen valmis jättämään jotain kertomatta, koska koki sen oikeaksi. Päätöksen tehtyään hän joutui kuitenkin kamppailemaan syyllisyyden kanssa, joka väistämättä heräsi, kun ei tehnyt parastaan töissä. Tällaisiin eettisiin pohdintoihin helsinkiläiset eivät joutuneet. Heillä ei ollut tuttuja alueella eikä heidän tarvinnut miettiä, haluavatko he ennemmin suojella lähimmäisiään vai miellyttää työnantajaansa.

”Mä en halunnut välittää sitä tietoa mitä mä niinku tiedän. Musta tuntui, että musta tulee semmoinen tiedonvälityksen tulppa siinä vaiheessa, kun se tuli niin lähelle. Kyl mä tiedän, että mä oisin varmaan saanut kaikki mitä multa toivottiin, mutta kun mulle tuli semmoinen olo, että mä oon joku hyeena. Mul ei oo koskaan ennen tullut semmosat, mut nyt tuli. Mulle tuli semmonen olo, että tää on likasta työtä, jos mä nyt teen kaiken mitä ne toivoo. Jossain määrin podenkin syyllisyyttä ja ehkä vähän häpeää. Että sä teet huomisen lehtee ja joku kerää siitä voittoa ja se teet sitä jonkun ihmisen surulla ja onnettomuudella, ja keräät niitä lauseita, joilla sitä lehteä myydään.” H6

Yksi maakuntatoimittaja päätti ammuskelujen jälkeisenä päivänä soittaa tuttavaperheeseen isoisälle, jonka hän tiesi menettäneen lapsenlapsensa. Tarkoitus oli kysellä poliisin toiminnasta ja saada omaisilta mahdollisesti kriittistä arviointia viranomaisten toiminnasta. Mies puhui ystävällisesti tutulle toimittajalle, mutta lopulta hän ei kuitenkaan halunnut julkisesti poliisia kritisoida. Toimittaja kirjoitti juttunsa valmiiksi, mutta hän ei koskaan lähettänyt valmista tekstiä eteenpäin.

Saatu materiaali oli hyvää ja juuri sitä mitä toimituksessa olisi kaivattu, mutta toimittajan oma etiikka ei antanut periksi. Ensimmäistä kertaa elämässään hän kertoi törmänneensä tilanteeseen, jossa hän tiesi saaneensa hyvän haastattelun, mutta paha olo esti sen julkaisun. Haastattelussa hän totesikin, että jos kouluammuskelu olisi tapahtunut vaikka vain vähän kauempana, hän olisi pystynyt tekemään häneltä pyydetty haastattelut ja lähestymään ihmisiä paremmin. Nyt hän joutui potemaan syyllisyyttä siitä, ettei hän ollut niin hyvä toimittaja kuin yleensä. Ampumista seuraavina päivinä hän antoi vinkkejä toimitukselle siitä, mitä Kauhajoelta voisi tehdä ja mitä muut mediat tekevät. Itse hän ei järkytyksensä takia halunnut ideoitaan toteuttaa, mutta hän kertoi ne eteenpäin.

Surutalossa vahingossa käynyt toimittaja joutui pohtimaan tapahtunutta viikkokausia työkeikan jälkeenkin. Helsinkiin palattuaan hän mietti, miten hän voisi pyytää anteeksi naiselta ja pahoitella asiaa. Hän keskusteli asiasta toimituksessa ja puhui siitä myös sukulaispsykologin kanssa. Toimittaja olisi halunnut lähettää naiselle pahoittelukirjeen, mutta toimituksen esimiesten mukaan se ei kannattanut. Psykologikin neuvoi, että asia kannattaa jättää sikseen.

Edellä mainittuja asioita lukuunottamatta haastatellut toimittajat eivät poteneet syyllisyyttä omasta toiminnastaan Kauhajoella. Kaikki kertoivat tehneensä parhaansa ja olleensa korrekteja lähestymiään ihmisiä kohtaan. Jos joku kadunkulkija tai surija ei halunnut tulla haastatelluksi tai kielsi kuvaamasta itseään, journalistit hyväksyivät tämän heti. Kukaan ei halunnut Jokelan tilanteen toistuvan. (kts. myös Raittila ym. 2009, 11, 114-115) Yksi journalisti totesi, että tärkeintä on pitää oma tonttinsa puhtaana. Hän ei ymmärtänyt ajatusta, että hänen pitäisi potea syyllisyyttä muiden toimittajien tekemisistä. Jokainen on kuitenkin itse vastuussa itsestään ja tekemisistään.

Eräs tutkimukseen haastateltu, sekä Jokelassa että Kauhajoella työskennellyt toimittaja katui jälkikäteen sitä, että hän ei ollut vielä Jokelassa niin tarkka haastateltavien iän kanssa ja hän haastatteli tuolloin muutamia alaikäisiäkin. Tapahtuman jälkeen nousseen kritiikin myötä hän oli miettinyt, että kolme haastattelua olisi saanut jäädä Jokelassa tekemättä. Kauhajoella hän puolestaan soitti erään uhrin äidille, joka itki kovasti puhelimesta. Toimittaja mietti jälkikäteen puhelua ja sen oikeellisuutta, mutta hän tuli siihen tulokseen, että keskustelu käytiin hyvässä hengessä eikä siinä ollut mitään paha. Juttua hän ei keskustelun pohjalta tehnyt, koska nainen ei halunnut kertoa juuri mitään.

Valokuvaajana sekä Jokelassa että Kauhajoella ollut mies ei katunut mitään tekemisiään Kauhajoella, mutta Jokelasta hänelle jäi syyllisyydentunto. Hän ei kokenut tehneensä sielläkään mitään väärää. Hän sai kuitenkin kritiikkiä siitä, kun hän kuvasi vanhuksia ehtoollisella muistojumalanpalveluksessa. Hän koki asiasta myös ärsytystä, koska paikan päällä kukaan ei häntä kieltänyt kuvaamasta ja tunnelma oli leppoisa. Vasta jälkikäteen häntä kohtaan hyökättiin, jonka hän koki epäoikeudenmukaiseksi. Silti tilanne herätti myös syyllisyyden tunteita.

6.5.1 Syyllisyys median toiminnasta

Haastateltavat eivät kertoneet poteneensa myöskään syyllisyyttä yleisesti median toiminnasta. Kaikki totesivat toimittajien oppineen varovaisemmiksi Jokelan jälkeen eikä ylilyöntejä tapahtunut. Kukaan ei tosin ollut todistanut yhtäkään ylilyöntiä Jokelassakaan, mutta koska julkisuudessa sellaista oli väitetty, eivät toimittajat voineet olla uskomatta siihen. Kauhajoella kaikki toimivat rauhallisesti ja tilannetta kunnioittaen. Jälkikäteen julkisuudessakaan ei herännyt kritiikkiä median toiminnasta.

Paikallisten nuorten keräämässä adressissa Jokelan kouluammuskelun jälkeen kritisoiitiin median toimintaa paikkakunnalla. Keskustelu kävi kiivaana julkisuudessa. Kaikki haastateltavani olivat tietoisia Jokelan adressista, ja se oli heillä mielessään myös silloin, kun he tekivät työtään Kauhajoella. Journalistit eivät yllättyneet siitä, että Kauhajoelta ei syntynyt vastaavanlaista adressia tai julkista kritiikkiä. Yhden mielestä adressille ei olisi edes ollut tilaa, sillä Jokela oli sen tilan jo vienyt. Lisäksi pari haastateltavaa mainitsi, että kun kouluammuskelu tapahtuu toisen kerran Suomessa, uutisointiin osattiin jo varautua. Muutamien haastateltavien mielestä media myös toimi tällä kertaa paremmin tai ainakin sujuvammin ja hallitummin eikä ylilyöntejä tapahtunut. Kolme journalistia tosin totesi, että toimittajat käyttäytyivät Kauhajoella täysin samalla tavalla kuin Jokelassa. Heidän mielestään adressissa oli kyse vain siitä, että jokelalaiset halusivat purkaa vihaansa johonkin ja media oli hyvä kohde. He mainitsivat myös, että jokelalaisten ja kauhajokisten ihmisten erilaisuudella oli tekemistä adressin syntymisen ja syntymättömyyden kanssa.

Useiden haastateltavien mielestä tilannetta Kauhajoella rauhoitti se, että Helsingistä tulleilla median edustajilla kesti kauan päästä perille ja paikalliset ihmiset olivat jo ehtineet poistua koulun ympäristöstä ennen median paikalletuloa. Näin ollen he eivät joutuneet heti suuren toimittajalauman

piirittämäksi. Koulussa ei myöskään opiskellut alaikäisiä lapsia kuten Jokelassa, vaan kaikki olivat jo vanhempia, koska kyseessä oli ammatillinen oppilaitos. Yhdeksi syyksi siihen, että Kauhajoelta kritiikkiä tai adressia ei syntynyt, mainittiin se, että ammuskelun uhrit olivat eri paikkakunnilta kotoisin. Tämän vuoksi suru ei lyönyt pientä kaupunkia samalla tavalla kuin Jokelaa aikanaan.

Haravuoren ja muiden (2009, 19-20) mukaan Kauhajoella vakavasti tai äärimmäisesti kriisille altistuneista nuorista jopa yli 70 prosenttia joutui kohtaamisiin toimittajien kanssa. Noin kolmasosa kyselyyn vastanneista 235 opiskelijasta koki toimittajien kysymyksiin vastaamisen huonontaneen vointia. 60 prosentilla opiskelijoista toimittajien kyselyillä ei ollut vaikutusta heidän vointiinsa. Vain seitsemän prosenttia koki olonsa helpottuneen sen seurauksena. Puolet vastanneista koki uutisoinnin seuraamisen huonontavan oloa. Jokelasta tehdyn vastaavanlaisen tutkimuksen mukaan (2009, 18-19) toimittajien haastatteleminen oppilaista suurella osalla todettiin traumaperäisiä oireita. Toimittajien kysymyksiin vastaaminen ja uutisoinnin seuraaminen huononsivat erityisesti niiden nuorten oloa, jotka olivat traumatisoituneet vakavasti ja oireilivat psyykkisesti.

Nämä tutkimukset osoittavat, että opiskelijat Kauhajoella ovat kärsineet toimittajien läsnäolosta yhtä paljon kuin Jokelan koulun oppilaat. Silti Kauhajoelta ei adressia tai julkista kritiikkiä syntynyt. Media tulkitsi asian niin, että opiskelijoita ei häiritty eikä heille aiheutettu vaikeuksia haastattelupyynnöillä. Totuus oli kuitenkin toinen. Yksi syy siihen, että Kauhajoella haastatelluista opiskelijoista moni kärsi toimittajien yhteydenotoista, voi olla, että suurin osa heistä oli naisia. Koulussa oli selvästi enemmän naisopiskelijoita kuin miehiä. Naiset osaavat yleensä pukea paremmin ja herkemmin tunteensa ja kokemuksensa sanoiksi. On siis todennäköistä, että opiskelijanaiset ovat kokeneet tilanteet raskaina ja he ovat raportoineet tunteistaan myös eteenpäin. Jokelassa lukionuoret, ainakaan pojat, eivät välttämättä ole yhtä hanakasti kokemuksistaan kertoneet. Todennäköistä on myös se, että Kauhajoella haastattelupyynnöin lähestytyt opiskelijat ovat eri paikkakunnilta eivätkä he järjestäytyneet yhdeksi ryhmäksi, kuten nuoret Jokelassa, ja päättäneet ryhtyä kritisomaan julkisesti median toimintaa. Tyytymättömyydestä on kenties keskusteltu omien läheisten ja ystävien kanssa, mutta sitä ei ole kerrottu julkisuuteen.

Klas Backholm (2010) yllättyi myös Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitokselle tehtyjen tutkimusten tuloksista. Hänen mukaansa toimittajat, kriisipsykologit ja mediatutkijat olivat kaikki yhtä mieltä siitä, että media toimi Kauhajoella rauhallisemmin ja paremmin kuin Jokelassa. Hän muistutti

kuitenkin, että vaikka toimituksissa kriisitilanteeseen liittyvät ongelmat tiedostettiin paremmin, ei uhrien ja toimittajien kohtaaminen ollut silti välttämättä henkilökohtaisella tasolla silminnäkijöiden kannalta myönteisempi kokemus. Jutut eivät myöskään välttämättä vastanneet täysin haastattelujen sisältöä ja haastateltavat ovat voineet yllättyä suuresta volyyymista, jolla heidän sanomisensa tulevat julki. Osa silminnäkijöistä on myös voinut olla sokissa lausuntoja antaessaan. Lisäksi täytyy muistaa, että koulusurmatapausten yhteydessä osa medialle haastatteluja antaneista silminnäkijöistä joutui omassa yhteisössään muiden arvostelun kohteeksi. Tämä on voinut vaikuttaa kielteisesti heidän tuntemuksiinsa toimittajista. Myös aiheen seuraaminen mediasta on voinut lisätä opiskelijoiden stressiä raskaassa tilanteessa.

Yhden tutkimukseeni haastatellun journalistin mielestä tiedotusvälineiden tulisi potea syyllisyyttä Kauhajoella vallinneesta mediasirkuksesta. Toimittajia pörräsi kymmenittäin koulun ympärillä. Se tuntui irvokkaalta tilanteen vakavuuteen nähden. He tekivät suoria lähetyksiä kameran edessä koulun luona, touhusivat ja keskittyivät itseensä, samalla kun surevat ihmiset toivat kynttilöitä paikalle. Haastattelussa journalisti kertoi kokeneensa käytöksen hyvän tavan vastaiseksi ja toivoi, että media miettisi hieman tarkemmin omia toimintatapojaan.

Esimieshaastateltavat mainitsivat, että ulkomaiset mediat käyttäytyivät Kauhajoella paljon röyhkeämmin kuin suomalaiset. He olivat lähestyneet surutaloja eivätkä aina edes esitelleet itseään toimittajiksi. Eräs ulkomaalainen lehti ehti surutaloihin ennen kuin varsinainen suruviesti oli toimitettu asukkaille. Tästä vierailusta kirjoitettiin myös suomalaisissa tiedotusvälineissä. (kts. Raittila ym. 2009, 25-28) Tällaisen toiminnan haastateltavani tuomitsivat jyrkästi eikä tämäntapaista käytöstä heidän mukaansa Suomessa toteutetakaan. Ulkomaisten tiedotusvälineiden toiminnasta haastateltavat eivät kuitenkaan suostuneet potemaan syyllisyyttä. Heidän mielestään suomalaiset eivät voi olla vastuussa muiden käytöksestä. Eräs toimittaja tosin sääli kansainvälisten medioiden toimittajia, kun he joutuvat tekemään niin rankkoja työtehtäviä. Iltapäivälehdessä työskentelevä journalisti oli puolestaan pahoillaan siitä, että muiden medioiden edustajat voivat tehdä virheitä ja käyttäytyä amatöörimäisesti, mutta kritiikki kaatuu silti iltapäivälehtien niskaan.

”Tietysti sitä kyseli, tai et selvitetttiinkin et ollaanks me toimittu väärin, et onks niissä syytöksissä perää meidän osalta. Et semmoinenhan pitää tietysti tehdä. Et jos syytetään, niin pitää tutkia, et onks tässä perää. Mut en mä niinku semmoista kollektiivista jotenkin syyllisyyttä, niin en mä

sellaista käsitiä. Etenkin jos syytetään josta ei edes itse tiedä mitään. Ei oo ollut paikalla, ei oo jututtanut ketään alaikäisiä esimerkiksi ja muuta tällaista. En mä tiedä onko muissakaan ammattikunnissa, et jos joku siellä mokaa kauheesti, niin tunteeko ne kaikki muut sen ammatin edustajat jotain kauheeta syyllisyyttä.” H2

”Mää uskon, että esimerkiks Jokelan tapauksessa niitä ihmisii ketä niinkun, ketä on niinkun syytetty esiintymisestä papin asussa ja kaikkee muuta sellasta. Siel on niinkun amatöörejä liikenteessä. Eli siellä on saattanut olla sellaisten medioiden edustajia, jotka ei yleensä käy niinkun henkirikospaikalla ja tiedä miten siellä kuuluu tapahtua. Sit siellä on ollut ulkomaalaisia medioita ja niitten toimintatavat on ihan erilaisia. Se tuntuu niinkun kauheen kohtuuttomalta, että meitä näistä asioista niin kamalasti syytetään.” H5

6.5.2 Ampujan esittely

Kauhajoen kouluammuskelutapauksen jälkeen keskustelua heräsi myös siitä, olisiko koulusurmat voitu estää, jos media olisi toiminut toisin Jokelan jälkeen. Kysyttiin, lietsoiko media mahdollisia muita koulusurmia suunnittelevia ja tehtiinkö Jokelan ampujasta Pekka-Eric Auvisesta sankari. Tutkimukseen haastateltujen mielipiteet jakautuivat tässä asiassa osittain aika jyrkästikin. (vrt. Raittila ym. 2009, 61-62) Yksi esimies sanoi suoraan, että valtakunnalliset lehdet palkitsivat molempia ampujia antamalla heille näkyvyyttä ja tuomalla heidän viestinsä julki. Hänen mielestään media oli osasyyllinen siihen, että Suomessa tapahtui toinenkin kouluammuskelutapaus. Toisen esimiehen mukaan media ei rakentanut ampujista sankareita. Hänen mukaansa tiedotusvälineiden olisi pitänyt huolehtia Jokelan jälkeen paremmin yhteiskunnallisesta velvoitteestaan ja seurata asioita jälkikäteen. Esimerkiksi poliittisten toimien, ampuma-aselainsäädännön ja mielenterveyspalveluiden muuttamisen seuranta hiipuivat hyvin nopeasti Jokelan jälkeen.

Haastateltavista suurin osa oli sitä mieltä, että media toimi oikein julkistaessaan Auvisen kuvan ja nimen. Kukaan ei tuolloin voinut aavistaa, että sama voisi toistua ja että sitä olisi syytä miettiä julkaisupäätöksiä pohtiessa. Päätökset tehdään aina kulloisessakin hetkessä ja sen hetkisen ymmärryksen ja tiedon valossa. Tuolloin oli selvää, että järkyttävästä tapahtumasta piti uutisoida. Usean ihmisen surmaajaa ei ollut syytä suojella, sillä vakavien rikoksen tekijöiden kuvat julkaistaan normaalistikin.

Varsinainen ampujien kopiokäyttäytyminen ja julkisuuden tavoittelu selvisivät tiedotusvälineiden edustajille kunnolla vasta Kauhajoen ammuskelutapauksen jälkeen. Pari haastateltavaa katsoi kuitenkin, että Jokelan ampujasta ja hänen taustoistaan kerrottiin aivan liikaa mediassa. Jokaista tietoa hänestä ja hänen agendaansa ei tarvitse julkaista, koska se palvelee hänen tahtoaan. Nimi ja kuva voidaan heidän puolestaan julkaista kerran, mutta sen enempää ampujasta ei tarvitse kirjoittaa.

Useimpien toimittajien mielestä media ei lietso ammuskelijoita, sillä heidän fooruminsa on jossain aivan muualla kuin valtamediassa. Vastakkaisiakin mielipiteitä löytyi. Eräs uskoi, että tiedotusvälineet saattavat vahvistaa uutisoinnillaan ampumista aikovien mielteitä nostamalla heitä esille. Kaksi muuta toimittajaa olivat varmoja, että media on yksi osallinen, joka lietsoo kouluampujia ja rakentaa heistä sankareita. Lietsomiseen osallistuu toisen mukaan myös koko muu yhteiskunta, politiikka, elokuvateollisuus ja tietokonepelit, ei pelkästään media. Hänen mielestään sankaruuden rakentamisesta kertoo sekin, että ampujia ei tuomittu julkisesti, vaan heitä jopa ymmärrettiin ja osa piti heistä. Toisen haastateltavan mukaan tiedotusvälineet ovat osavastuussa tapahtumasta, koska julkisuuden tavoittelu näyttää olevan yksi ampujien tavoite.

Yksi toimittaja muutti Kauhajoen kouluammuskelun jälkeen suhtautumistaan omaan ammatillisuutensa ja mediaan. Hän mietti, lietsoiko media Kauhajoen ampujaa matkimaan Jokelan Auvista. Toimittajista valtaosa oli sitä mieltä, että Kauhajoen ampujan Matti Saaren nimen ja kuvan julkaisu oli hyväksyttävää ja oikein. Murhaajaa ei heidän mielestään tarvitse suojella. Muutamat huomauttivat, että väärinkäsitysten ja huhujen välttämiseksi oli tärkeää kertoa kuka ampuja oli ja identifioida hänet. Matti Saari-nimisiä ihmisiä kun on muitakin Suomessa ja jopa Kauhajoella. Toimittajat sanoivat myös, että tieto levisi netissä joka tapauksessa, joten jokainen joka halusi tietää ampujasta, pystyi sen vaivatta löytämään. Ampumiskuvien esittely lehdessä oli suurimman osan mielestä turhaa, eivätkä läheskään kaikki tiedotusvälineet niitä julkaisseetkaan.

Varsinaista journalistista perustetta ampujan esittelylle kaikki eivät löytäneet. Pelkästään se, että saman tiedon saa mistä tahansa netistä, ei riittänyt haastateltavilleni perusteeksi ampujan kuvan ja nimen julkaisemiselle. Muutamat journalistit pohtivat sitä mahdollisuutta, että ampujaa ei olisi esitelty lainkaan lehdissä eikä hänestä olisi julkaistu yhtään kuvaa. Heidän mukaansa ampujan olisi voinut jopa häivyttää kokonaan mediasta. Helsingin Sanomien suurta kuvaa Pekka-Eric Auvisesta

ei olisi muutamien mielestä tarvinnut näyttää ainakaan sen kokoisena. Kauhajoen ampujan kuva olikin lehdessä jo pienemmällä. Raittilan ja muiden (2010, 65) mukaan journalistit perustelivat ampujan nimen ja kuvan julkaisua tiedon ja totuuden välittämisen velvollisuutta korostavilla deontologisilla perusteilla. Heidän mukaansa median velvollisuus on kertoa faktoja ja vakavan rikoksen uutisointi edellyttää läpikotaista faktojen ja taustatietojen kertomista.

Alueen maakuntalehdessä Kauhajoen ampujan kuvaa ei julkaistu kertaakaan, ja sitä maakuntatoimittajat pitivät hyvänä ratkaisuna. Yksi valtakunnallisen lehden journalisti oli hyvin jyrkästi sitä mieltä, että ampujan nimen, kuvan ja videoiden esittelylle julkisesti ei ole mitään tarvetta tai journalistista perustetta. Hänen mukaansa näillä tiedoilla ei ole mitään arvoa ja ne varmasti lietsovat muitakin. Kuvien ja nimen poisjättämisellä voisi hänen mukaansa olla ennaltaehkäisevä vaikutus, kun tekijä jäisi mystisemmäksi. Moni muu oli sitä mieltä, että ainakaan ampujan kuvaa ei pitäisi laittaa televisioon ja lehtiin isolla eikä kuvilla ja ampujan taustalla pitäisi mässäillä. Eräs useamman lapsen äiti oli huolissaan siitä, miten lapsia voidaan suojella ampujan tiedoilta ja kuvilta, kun jo aikaisissa iltauutisissa televisiossa näytetään Saaren kuvaa. Yksi toimittaja sanoi, että syrjäytyneet ja koulukiusatut kouluampujat saattavat juuri viimeisellä teollaan pyrkiä siihen, että he saavat itsensä näkyville tiedotusvälineisiin. Julkisuus saattaa toimia heille motiivina koulukaverien ammuskelulle. Siksi median on pohdittava tarkasti sitä, millaisen julkisuuden se ampujalle antaa.

”Joukkosurmaajan kuvan näkyminen ei enää toimikaan rangaistuksena sille potentiaaliselle ampujalle, vaan se on itse asiassa hänen tekojensa tavoite.” H11

Haastatteluissa kävi ilmi, että missään nimessä julkisuus ei saa glorifioida tekijää. Toisaalta useampi huomautti, että sankaruuden rakentaminen syntyy aina lukijan tai katsojan mielessä. Media ei journalistien mukaan tee ampujista sankareita, vaan ihmiset itse tulkitsevat asioita mielessään. Joku voi nähdä juttujen perusteella ampujan sankarina, toinen puolestaan täysin luuserina ja sääliittäväenä raukkana. Media ei voi olla vastuussa siitä, miten jutut vastaanotetaan. Kahden haastateltavan mielestä media ei rakentanut ampujista sankareita, vaan pikemminkin uhria, joka sekin on heidän mielestään väärin. Ampuja teki itse ratkaisunsa ja tuhosi muidenkin elämän, joten hänen ymmärtäminen tai sääliminen mediassa ei ole oikein. Eräs maakuntatoimittaja antoi kaikille

tiedotusvälineille kiitosta siitä, että jutut olivat valistuneita ja niistä näkyi vastuunkanto. Hänen mukaansa media ei lähtenyt ihailemaan ampujaa.

Raittilan ja muiden (2009, 53-60) mukaan Kauhajoen ampujalle rakennettiin mediassa monenlaisia rooleja. Hänet voitiin nähdä rikollisena, uhrina, sankarina ja aivan tavallisena nuorena. Rikollisen ja tavallisen nuoren roolit tuotiin tiedotusvälineissä esiin hyvin yksiselitteisesti. Ampujasta myös puhuttiin jutuissa näillä termeillä. Uhrin ja sankarin roolit perustuvat julkaistujen juttujen mahdollisten merkitysten tulkintaan. Häntä ei suoraan nimetty uhriksi, mutta hänen kerrottiin kärsineen koulukiusaamisesta. Joku saattoi nähdä hänet sankarina hänen itse tekemillään videoilla.

Ampujan tekemien videoiden julkaisu jakoi tutkimukseeni haastateltujen mielipiteet. Muutamien mielestä niiden näyttämiseksi oli täysi journalistinen peruste. Yleisöllä oli oikeus ne nähdä, sillä samoja videoita poliisi oli katsonut muutama päivä ennen kouluammuskelua arvioidessaan sitä, pitäisikö Matti Saarelta ottaa ase pois. Parin journalistin mielestä on tärkeää, että yleisö saa itse arvioida poliisin toimintaa ja harkintakykyä, kun he näkevät samat videomateriaalit.

Eräs valtakunnallisessa mediassa työskentelevä toimittaja harmitteli yleisesti sitä, että kouluammuskelujen ja muiden vastaavien tapausten yhteydessä ampuja nostetaan aina näkyvästi esille. Ongelmalliseksi hän koki asiassa sen, että koko tapahtuman käsittely muuttuu ikään kuin tietokonepelin tyyppiseksi ajatteluksi, jossa joku menee ja ampuu ihmisiä. Toimittajan mielestä mediassa koko hirveä asia muuttuu liian kevyeksi ja suru näytetään liian kauniina. Erityisesti nuorille, joilla ei ehkä ole aiempaa kokemusta kuolemasta, olisi tärkeä näyttää kuinka hirveä asia esimerkiksi ampuminen on. Hänen mukaansa myös sellaiset syrjäytyneet nuoret, jotka saattavat mielessään miettiä itsensä tai muiden ampumista, voisivat havahtua huomaamaan millaista tuskaa se aiheuttaa laajalle ihmisjoukolle, jos media näyttäisi asian raadollisemman puolen.

”Se uhrin näkökulman kipeys pitäisi tehdä tiettäväksi. Että se ravistelisi sillä tavalla niin kuin, että tää ei ole mikään tietokonepeli, missä ihmisiä vaan ammutaan, vaan jokaisen ihmisen väkivaltainen kuolema tuottaa ympärilleen mittaamattoman paljon surua. Menetyt, jota ei voida koskaan korvata ja se heijastuu niiden omaisten elämään. Se surulle kasvot on semmonen kauhee klisee. Ne surun kasvot on aivan liian kauniita. Ne surun kasvot on niin rumat ja pahat, että niitä ei voida edes kaupallisesti käyttää, mutta silti sitä pitäisi yrittää. Media vääristelee nyt surua. Todellisen

maailman suru on äärimmäisen kammottava, se on hirveä. Sitä mä niinku mediaa kritisoin, että kun niitä kauniita kuvia lehteen laitetaan, sitten noita pehmoleluja ja kynttilöitä, se ei ole se surun kasvo. Se on se kaunisteltu puoli.” H11

Suurin osa journalisteista oli sitä mieltä, että median tulisi nostaa esiin myös muita syyllisiä ja syitä tekoon kuin itse ampuja. Tiedotusvälineiden tehtävä on puuttua yhteiskunnan epäkohtiin, kuten mielenterveyspalveluiden puutteeseen tai käsiasevelainsäädäntöön, jotka myös osaltaan ovat vaikuttaneet tekoon. Varsinaisia henkilösyllisiä ampujan lisäksi ei journalistien mielestä tarvitse hakea. Yksi journalisti totesi, että Suomessa pitäisi päästä eroon kulttuurista, jossa kaikkeen on löydettävä aina syyllinen. Hänen mukaansa media voi pohtia, mikä tai mitkä asiat johtivat tekoon, mutta se on eri asia kuin syyllisten nimeäminen. Kauhajoenkin tapauksessa oli monen haastateltavan mielestä monta eri seikkaa vaikuttamassa: koti, ampujan terveys ja mielentila, media, netissä ihannointi ja koko yhteiskunnan pahoinvointi. Lähes kaikkien mielestä on mahdotonta osoittaa yhtä syyllistä tekoon.

6.6 Jälkireaktiot

Toimittajien jälkireaktiot Kauhajoen kouluammuskelutapauksen jälkeen vaihtelivat. Dworznikin mukaan on normaalia, että traumaalille altistuminen ja onnettomuuspaikoilla vieraileminen voi aiheuttaa ihmiselle traumaattista stressiä, työuupumusta, väsymystä, univaikeuksia tai pelkoja (kts. luku 2.5). Dyregrov puolestaan on listannut kriisin jälkeisiksi normaaleiksi reaktioiksi ahdistuksen, surullisuuden, mieleen tunkeutuvat muistot ja ajatukset, vaikeuden palata arkiseen työhön, unihäiriöt, keskittymisvaikeudet, väsymyksen, levottomuuden, vihanpuuskat, itsensä tutkiskelun, itesyytökset ja syyllisyyden tunteet sekä arvojen muuttumisen (kts. luku 3). Suurin osa näistä reaktioista tuli mainituiksi myös minun tutkimuksessani.

Helsingistä kotoisin olevat toimittajat selvisivät nopeammin tapahtumasta ja he pääsivät melko pian kiinni normaaliin arkeen. Surutalossa vahingossa käynyt oli erityisen iloinen päästessään takaisin kotiinsa Helsinkiin. Hän oli väsynyt ja olo oli raskas, kuten myös monilla muilla haastateltavilla. Hän poti alakuloisuutta surutalokäynnin takia ja se vaivasi häntä pitkään. Toimittaja kertoi, ettei arkeen paluu ollut helppo ja hän jatkoikin töissä pitkään juttujen tekemistä Kauhajoesta.

Suuresta uutistapahtumasta irrottautuminen ei käy hetkessä. Kaiken kaikkiaan valtakunnallisten medioiden toimittajista kolme viidestä kävi läpi Kauhajoen tapahtumia vielä kotonakin ja purki kokemaansa. Yksi, jolle ei debriefing-apua (kts. luku 3.3) tarjottu, käsitteli asiaa itsekseen ja erityisesti unissaan. Hän näki monena yönä unta, joka liittyi pelkoon, kuolemaan, hylätyksi tulemiseen ja yksinäisyyteen. Unissaan hän ei kuitenkaan ollut Kauhajoella. Päivisin hän kävi itsekseen läpi toimittajan toimintaperiaatteita ja työn etiikkaa. Kauhajoen kouluammuskelu sai hänet ajattelemaan asioita kovin monelta kannalta, niin ammatillisesti kuin henkilökohtaisella tasolla. Eräs journalisti oli vielä kotiinpalattuaan ärsyynyt paikkakunnalla vallinneesta median määrästä ja oman toimituksen tietyistä toimintatavoista, jotka hankaloittivat myös hänen työtään Kauhajoella. Koska hänen mielestään itse tapahtuma oli siivottu paikkakunnalla ulkopuolisten näkyviltä pois, hän ei kokenut sitä todelliseksi.

Muutamit valtakunnallisissa medioissa työskentelevät kertoivat, että heillä ei ollut mitään tunteita tai jälkireaktioita keikan jälkeen. Lähinnä kouluammuskelut herätti heidän mielessään vihaa siitä, miksi näin täytyi tapahtua ja miksi asiat ovat niin huonosti. Muita tunteita he eivät osanneet eritellä. Heidänkin oli kuitenkin vaikea irrottautua tapahtumasta, koska sen uutisointi jatkui mediassa tiiviinä vielä monta päivää ja jopa viikkoja. Muutamit haastateltavat eivät kertoneet miettineensä kotiinpaluun jälkeen enää lainkaan itse työkeikkaa tai omia ajatuksiaan, vaan tapahtuma oli vain uutinen muiden uutisten joukossa. Pari toimittajaa oli tyytyväinen siitä, että he saivat olla mukana uutisoimassa yhdestä Suomen historian suurimmasta uutisesta. Yksi olisi vielä halunnut jäädä Kauhajoelle ja jatkaa töitään. Hän palasi kotiinsa kahden päivän jälkeen, ja hänestä tuntui että työ jäi kesken. Paikkakunnalle jäi tosin tiedotusvälineen muita toimittajia aiheesta raportoimaan.

Maakuntatoimittajille asia ei ollut niin yksinkertainen. Heistä osa kävi pitkään läpi kouluammuskelua ja kärsi jopa fyysisistä oireista. Somaattiset reaktiot kognitiivisten ohella ovatkin normaaleja Dyregrovin mukaan (kts. luku 2.2.1). Niitä ovat muun muassa pahoinvointi, vatsavaivat, kiihtynyt pulssi ja lihaskivut. Kognitiivisiksi reaktioiksi lasketaan esimerkiksi epätodellinen olo, hämmennys, muistamisongelmat, huono keskittymiskyky ja heikentynyt ajattelukapasiteetti. Yksi maakunnassa työskentelevistä valitteli keskittymiskyvyn puutetta ja hänen oli vaikea tehdä muita töitään jonkin aikaa kouluammuskelujen jälkeen. Muutamit haastateltavat kertoivat kärsineensä univaikeuksista. Yksi nukkui katkonaisesti, näki painajaisia ja joutui käyttämään nukahtamislääkkeitä jonkin aikaa. Toinen kertoi nukkuvansa yönsä hyvin ilman painajaisia. Hän

heräsi kuitenkin aina väsyneenä monen viikon ajan tapahtuman jälkeen, vaikka olikin nukkunut normaalin mittaiset yöunet. Yksi toimittaja kertoi saaneensa jopa fyysisiä reaktioita ja sydänkipuja sen jälkeen, kun pahin kiire hellitti ja kun kouluammuskelusta oli kulunut muutama päivä. Hän itki tapahtunutta myös kollegansa kanssa puhelimesta.

”Mulle tuli valtavan voimakkaita rytmihäiriöitä sen jälkeen. Mä sain kyllä nukuttua, mutta tuli rytmihäiriöitä sydämeen sitten. Se on mun tapani reagoida äärimmäiseen stressiin. Mun sydän on tutkittu, siinä ei ole mitään vikaa. Se vaan on merkki minulle, että sielu on käynyt kovilla.” H12

Samainen toimittaja sanoi vielä kuukausien jälkeenkin kärsivänsä tapauksesta. Jos hän katsoi kuvia Kauhajoen kouluammuskelusta jälkikäteen, tunteet tulivat jälleen pintaan ja hän saattoi saada yhä rytmihäiriöitä. Hänen mielestään vaikeinta tapauksessa oli se, että surmaaja oikeutti teon itselleen. Toimittaja yritti ymmärtää ampujaa ja miettiä mitä tämä on ajatellut, mutta tekoa hän ei voinut koskaan käsittää. Vielä muutaman kuukauden jälkeen ampumisesta hän tarkkaili Kauhajoella käydessään Matti Saaren asuntoa, ja mietti, ettei kukaan halua sinne asumaan. Hän oli keskustellut Saaren asunnosta myös erään psykiatrin kanssa, joka totesi, että jollekin voi olla kova paikka mennä asumaan kyseiseen asuntoon. Toimittaja oli kuullut remonttimiehestä, joka keskellä yötä heräsi painajaisiin siitä, että häntä oltiin viemässä Saaren asuntoon. Näitä asioita hän pohti pitkään itseksensä.

Eräs maakuntatoimittaja ei päässyt irti muistikuvistaan ja koko Kauhajoki muistutti häntä pitkään tapauksesta. Kesti kauan ennen kuin hän pystyi ajamaan koulun ohi järkyttymättä.

Ammattiauttajalta hän sai vinkin, jonka mukaan hänen piti tuijottaa koulua niin kauan, että hän kyllästyy siihen. Lopulta hän kyllästyi ja järkytyksen tunteet menivät ohi. Hän myös vieraili sisällä koulussa, kun sitä esiteltiin medialle. Se käynti auttoi eikä tuntunut hänestä lainkaan pahalta. Sisällä hän kuvitteli mielessään, miten ampuja on liikkunut koulussa. Jälkikäteen toimittaja totesi, että koko ammuskelutapaus muutti häntä ihmisenä. Hän tunsu, että moni asia tuntui sen jälkeen pienemmältä ja vähäpätöisemmältä. Normaaliin arkeen paluu kesti häneltä kauan, mutta kun tilalle alkoi tulla uusia uutisia ja tapahtumia, oli pakko jatkaa muita töitä. Pikkuhiljaa tuskakin hellitti, vaikka tapahtunut ei mielestä pois mennytkään.

Eräs journalisti koki pitkään työkeikan jälkeen turvattomuutta. Jos hän oli esimerkiksi työkeikalla jossain laitoksessa, hänelle tuli mieleen väistämättä ajatus siitä, että joku tulee paikalle ja alkaa ampua. Vaikka hän tiesi ajatuksensa hulluiksi, hän ei mahtanut niille mitään. Kolme toimittajaa huomautti haastattelussa, että myös journalistin perhe joutuu kovalle koetukselle tällaisen tragedian takia. Yksi miestoimittaja puhui tapahtumasta ja tunteistaan vaimolleen niin kauan, että tämä kyllästyi kuuntelemiseen. Kahdelle naistoimittajalle Kauhajoen kouluammuskelut oli kova koettelemus, jota he purkivat perheensä kanssa monta viikkoa tapahtuman jälkeen. He eivät päässeet siitä eroon, vaan halusivat puhua läheistensä kanssa asiasta uudestaan ja uudestaan.

Yksi maakuntatoimittaja jutteli ammuskelusta ruokakaupassakin kohdatessaan tuttuja. Muutaman viikon kuluttua tapahtumasta hän ei enää halunnut kuulla siitä mitään. Hän yritti irrottautua ”likaisesta” tapahtumasta pois kuuntelemalla kotona kaunista musiikkia ja välttelemällä uutisia kouluammuskelusta. Hän koki toimittajienkin olevan uhreja muiden joukossa, koska he joutuivat ammuskelutapauksessa niin kovalle koetukselle. Palosaaren mukaan (kts. kappale 2.2.1) kriisissä psykologiset uhrit ovat niitä, joita tapahtunut koskettaa voimakkaasti. He identifioituvat ja samastuvat onnettomuuteen. Ainakin voimakkaimmin Kauhajoen koulusurmat kokeneet toimittajat olivat Palosaaren kuvaamia psykologisia uhreja.

Kriisi koetteli erään journalistin henkilökohtaista elämää niin kovasti, että hän kertoi avioliittonsa olleen koetuksella tapauksen jälkeen. Heillä keskusteltiin kotona paljon ammuskelusta eivätkä he meinanneet päästä puolisonsa kanssa asiasta eteenpäin. Toimittaja olisi toivonut saavansa keskustella muidenkin kuin puolisonsa kanssa tapahtumasta, mutta hänelle ei apua tarjottu.

”Ruvettiin siel kotona puimaan sitä asiaa ja sitä puitiin monta päivää. Se oli sellaista surutyötä koko viikko ja mä ajattelin, että tästä ei koskaan selviä, koskaan ei elämä voi palautua ennalleen. Että tämän jälkeen ei ole enää mitään iloa, että se oli niin totaalista se suru. Mä olisin aivan hirvittävän kipeesti ollu niinku jonkunlaisen kriisiavun tarpeessa, et mun ois tehnyt mieli itkeä ja puhua jollekin. Et sit se meillä kotona vielä kärjistyi se tilanne niin, että mun puoliso sai tarpeeseen, että se päätti, että hän haluaa lopettaa toimittajantyöt kokonaan. Mut se johtu siitä, että meidän koti oli kuin uutishuone, et hän sanoi, ettei hän halua elää tälle ja et hän halua erota. Et tässä käytiin vielä sellainen hyvin henkilökohtainen kriisi läpi.” H6

6.6.1 Surua ja turtumista

Tutkimukseen haastatelluista journalisteista ne, jotka ovat vuosia kestäneen uransa aikana kiertäneet jo useilla kriisipaikoilla Suomessa ja ulkomailla, puhuivat turtumisesta. Yksi mainitsi oman maailmankuvansa muuttuneen apaattisemmaksi kriisien myötä. Hän kertoi keikoillaan tajunneensa, kuinka paljon maailmassa tosiasiaa on pahaa eikä asioille tunnu voitavan tehdä mitään. Toinen haastateltava mainitsi uskovansa fatalismiin, eli siihen, ettei asioille ole tehtävissä juuri mitään. Apatia, turtuminen ja usko fatalismiin voi tarkoittaa toissijaista traumaattista stressiä, josta puhutaan myös käsitteellä compassion fatigue (kts. luku 2.6).

Yksi esimieshaastateltava kertoi päässeensä hyvin nopeasti yli Kauhajoen kouluammuskelutapauksesta. Hän keskusteli asiasta kollegojensa ja muiden medioiden toimittajien kanssa, ja yhdessä he pohtivat voiko tällaisiin tapahtumiin todella tottua. Jokelan jälkeen alakuloinen mieliala jatkui pitempään, mutta Kauhajoesta hän pääsi nopeammin ylitse. Eräs valokuvaaja ei kertonut kokeneensa mitään jälkireaktioita. Hän tunsu kotiin palattuaan vain yleisesti masennusta ja vihaa tapahtuneesta joitakin päiviä.

Haastateltavien tunteet kouluammuskelukeikan jälkeen vaihtelivat nekin. Noin puolet totesi, että työtehtävästä ei jäänyt mitään kummempia tunteita ja se oli yksi työtehtävä muiden joukossa. Mutta he ketkä kokivat keikan tunteikkaana, kävivät tunteitaan läpi vielä pitkään työtehtävän päätyttyä. Pari journalistia kertoi miettineensä vielä viikkojen jälkeen tapahtumasta sitä, miten ampujan vanhemmat ja uhrien omaiset selviävät. Eräs toimittaja kuvitteli päässeensä Kauhajoen ammuskelusta yli noin viikossa, mutta vasta ammuskelun jälkeisellä viikolla järjestetyssä kriisinpurkutilaisuudessa hän tajusi, että asia ei ole vielä käsitelty. Hänellä oli vielä paljonkin tunteita läpikäymättä ja hän ymmärsi, että ne ovat kaikki hyväksyttäviä ja normaaleja. Häntä helpotti huomata, että hän ei ole yksin tunteidensa kanssa, vaan myös kollegat kävivät yhä läpi tapahtunutta.

Useat journalistit kertoivat päällimmäisen tunteen työkeikan jälkeen olleen suru. Se purkautui raskaana olona ja fyysisenä sekä henkisenä väsymyksenä. Moni valitteli olleensa uupunut ainakin kahden-kolmen viikon ajan keikan jälkeen. Toimittajilta kesti kauan, ennen kuin he pääsivät täysin

kiinni normaaliin arkeensa. Aluksi muut, tavallisemmat uutiset tuntuivat todella vähäpätöisiltä monen mielestä. Muutama kärsi motivaatio-ongelmista ja keskittymisvaikeuksista.

Eräs journalisti kertoi, että hänelle erityisen tärkeää oli viettää aikaa oman perheensä kanssa tiiviin työrupeaman jälkeen. Hän halusi vain sulkeutua kotiinsa lastensa ja puolisonsa kesken. Hän totesikin melko irvokkaaksi sen, että hän jakoi lehdessä lukijoille neuvoja siitä kuinka lasten kanssa täytyy keskustella tapahtumasta, mutta omia lapsiaan hän ei ollut kunnolla edes nähnyt viikkoon. Yksi naistoimittaja puolestaan poti syyllisyyttä äitinä olosta. Hän koki puutteita vanhempana, kun nuorten tekemiä kauheuksia tapahtuu, vaikka ne eivät olleetkaan hänen lastensa tekemiä. Eräs hyvin raskaasti työkeikan ottanut maakuntatoimittaja rauhoittui vieraillemalla surmakoulussa. Hän totesi ihmetyksekseen, että varsinaisen tapahtumapaikan näkeminen sai hänet rauhoittumaan ja järkytyksen lievenemään. Häntä lohdutti myös se, että Kauhajoen kaupunki selvisi tapahtumasta hyvin ja yhteisöllisyys kasvoi karmivan tapauksen myötä.

6.6.2 Ammatillisesti kasvattavaa

Liisa Eränen on listannut tutkimuksessa jo aiemmin todetun mukaisesti (kts. luku 3) katastrofityöskentelyn hyviksi puoliksi muiden muassa ammatillisen oppimisen ja kasvun. Useat haastatellut kertoivat Kauhajoen tapauksen kasvattaneen heitä ammatillisesti. Se opetti muun muassa toimintatapoja jatkoa varten, selkeämpää organisoitumista ja parempia valmiuksia kohdata vaativa tapahtuma. Maakunnassa työskentelevä esimies kertoi Kauhajoen ammuskelun kasvattaneen koko toimituksen henkilökuntaa ammatillisesti ja antaneen luottamusta siihen, että seuraavasta tapahtumasta selvittää vielä paremmin. Toisaalta yksi haastateltava totesi, että yksittäiset tapaukset eivät suoranaisesti opeta. Hänen mukaansa kaikki keikat ovat erilaisia, mutta useammasta kokemuksesta yhdessä on hyötyä jatkossa. Erityisesti maakuntatoimittajilla itseluottamus ja rohkeus kasvoivat. Jatkossa he tietävät selviävänsä vastaavanlaisesta keikasta ja heidän valmiutensa ovat paljon nykyistä paremmat. He saattoivat myös olla ylpeitä omasta tehokkuudestaan tiukassa tilanteessa. Samoin he kokivat jälkikäteen, että työyhteisö arvosti heitä.

Pääkaupunkiseudulta tulleet toimittajat kokivat myös ammatillista kasvua, mutta vähemmän. Toisaalta heistä osa oli mukana uutisoimassa Jokelan ammuskelusta, ja se kokemus oli jo kasvattanut heitä. Kaikki Jokelan uutisprosessissa olleet kertoivat sen herättäneen enemmän tunteita

kuin Kauhajoki. Tämä on hyvin luonnollista, sillä olihan Jokela ensimmäinen tapaus laatuaan. Silloin koko Suomi tyrmistyi siitä, miten sellaista voi tapahtua. Kauhajoen tapaus ei tullut enää niin suurena yllätyksenä kenellekään. Toisaalta tunnelma Kauhajoella oli huomattavasti rauhallisempi, ja media osasi toimia systemaattisemmin. Nämä seikat vähensivät myös toimittajien tunteenpurkauksia Kauhajoen aikaan. Eräs journalisti totesikin, että pian tällaiset työtehtävät sujuvat jo rutiinilla. Vielä pari kolme yhtä traagista tapahtumaa Suomessa, ja suurin osa pitää niitä jo arkipäiväisinä. Toivoa sopii, että näin ei tapahdu. Yksi toimittaja kertoi Kauhajoen kouluammuskelun herättäneen hänet ennen kaikkea pohtimaan tiedotusvälineiden vastuuta, ettei ainakaan media saisi uutisoinnillaan kolmatta tapausta aikaiseksi.

Kaikki haastateltavat totesivat, että he tulevat muistamaan Kauhajoen kouluammuskelut aina. Osalle se jää mieleen yhtenä traagisena suurena uutistapahtumana, ja toiset muistavat sen elämänsä kovimpana työkeikkana. Haastateltavien muistijäljet työkeikasta poikkesivat siis toisistaan. Kahden mielestä työtehtävä oli synkkyudesta huolimatta tylsä ja pitkästyttävä, koska tekemistä ei oikein ollut. Eräs esimies uskoi muistavansa vuosien päästä Jokelan kouluammuskelut paremmin kuin Kauhajoen, sillä Jokela järkytti ja yllätti aikanaan enemmän. Maakuntatoimittajista useampi sanoi Kauhajoen muuttaneen koko oman työuran ja nousseen ihan eri kategoriaan muihin työkeikkoihin verratessa. He olivat takuuvarmoja siitä, että he eivät tapahtunutta unohda, kuten ei varmasti kukaan alueella asuva.

”Se oli niinku elämäni kauhein juttukeikka. Se on niinku kauhea kokemus. Emmä usko, että näin paha voi mitään, näin paha vois niinku omalle kohdalleni niinku oman uran aikana sattua.” H6

Journalistien haastatteluissa tuli esiin, kuinka yllättävänkin voimakkaasti he reagoivat Kauhajoen tapahtumiin. Tämä koski jälleen lähinnä maakuntatoimittajia. He olivat aina pitäneet itseään sillä tavalla ”kovina”, että mikään ei ollut heitä aiemmin hätkähdyttänyt. Tällä kertaa tunteet tulivat väkisin pintaan ja he tajusivat, etteivät he ole millään tavalla kovia ja paatuneita. Muutama koki tämän helpottavana asiana.

”Mulla ei tuu itellä kauheen helposti itku jossain kauheella kolaripaikalla tai mä en järkyty. Nyt yhtäkkiä niinku se ei ollukkaan enää mitään matskua, et siihen liittyy niin paljon semmosia kaikkia pelkoja ja se tuli niinku liian lähelle.” H6

6.7 Debriefing

Debriefingillä tarkoitetaan Palojärven (2008, 194) mukaan psykologista jälkipuintia. Käsitettä ja toimintatapaa on selvitetty laajemmin luvussa 3.3. Menetelmää käytettiin monessa toimituksessa myös Kauhajoen kouluammuskelujen jälkeen. Lähes kaikille haastateltaville tarjottiin mahdollisuutta osallistua debriefing-istuntoon. Useimmiten ne järjestettiin toimituksissa ja pääosin ne oli tarkoitettu koulusurmien parissa työskennelleille toimittajille. Esimerkiksi maakunnassa toimivissa tiedotusvälineissä järjestettiin tilaisuudet, joissa kriisipsykologit johtivat keskustelua. Nämä istunnot olivat tarkoitettu juuri heille, jotka työskentelivät kouluammuskelun parissa Kauhajoella. Samalla tavalla toimittiin myös kahdessa valtakunnallisessa lehdessä. Useimmat haastateltavat pitivät keskustelutilaisuuksia hyödyllisinä. Erityisesti maakuntatoimittajat olivat hyvillään siitä, että he saivat purkaa järkytystään ja raskasta oloaan muille.

Yhdessä lehdessä järjestettiin Jokelan jälkeen yhteinen debriefing-tilaisuus koko toimitukselle, mutta todettiin, että yhteistilaisuuteen meno ja siellä puhuminen voi olla monelle kovan kynnyksen takana. Siksi lehdessä tarjottiin tällä kertaa toimittajille mahdollisuutta mennä työterveyshuoltoon keskustelemaan. Haastateltujen mukaan kaikissa medioissa omille toimittajille tarjottiin mahdollisuutta keskusteluun. Vakituissa työsuhteissa oleville journalisteille tarjottiin debriefing-istunnon lisäksi myös mahdollisuutta käydä työterveyspsykologin luona juttelemassa. Vakituiset toimittajat kokivat saaneensa tarpeeksi apua Kauhajoen jälkeen. Yksi mainitsi olevansa kiitollinen avun tarjoamisesta. Hänen mukaansa toimittajat eivät ole koskaan siinä asemassa kuin esimerkiksi poliisit ja palomiehet, että he näkisivät oikeasti ruumiita ja pahoja asioita. Journalistin mukaan debriefingin tarjoaminen ylevöittää kyllä toimittajan ammattia, mutta hän ei usko sille olevan kovinkaan paljon todellista tarvetta.

Monista tilaisuuksista huolimatta muutama journalisti jäi kokonaan ilman jälkiavun tarjousta. Esimerkiksi freelancerina työskentelevät journalistit unohdettiin, eikä toimituksista kysely lainkaan heidän vointiaan. Kaksi debriefingiä vaille jäänyttä kertoi olleensa keskusteluavun tarpeessa, mutta työnantaja ei sellaista heille järjestänyt. Toinen toimittajista pääsi kuitenkin myöhemmin - joskin liian myöhään tapahtumaan nähden - Journalistiliiton järjestämään keskustelutilaisuuteen. Toinen keskusteluapua kaivannut yritti käydä tapahtunutta läpi itsekseen. Hän katsoi televisiosta kaikki

mahdolliset keskustelu- ja ajankohtaisohjelmat, joissa Kauhajoen tapausta puitiin. Ilman apua jääneitä toimittajia kohtelu satutti.

”Mä kuulin, että siellä talossa on ollut semmoinen tilaisuus, mut ei mua niinku kutsuttu sinne ollenkaan. Vaik mua kauheesti kehuttiin, et mul on niin hirveen tärkeä rooli siinä ja heille on aivan älyttömän paljon apua siinä se koko viikko, et kun siinä tuli niin paljon semmoisia juttuvinkkejä, et he kauheesti hyöty minusta. Mutta sitten ei kellekään tullut mieleen, että ois voinu se yks toimittajan riepu sieltä pyytää sinne. Mä oisin oikein mielelläni lähtenyt sinne.” H6

Etelä-Pohjanmaalla asuvien ja työskentelevien journalistien oli käsiteltävä tapahtunutta paljon pitempään kuin muualta tulleiden toimittajien. Monet heistä hakivatkin tuntemuksiinsa apua ammattilaisilta ja juttelivat useita kertoja tapahtumista kollegoidensa kanssa. Yksi toimittaja kävi tapaamassa työpsykologia myös yksin ja puhumassa tälle tuntemuksistaan. Eräs kirjoitti heti työkeikan jälkeen kaiken itselleen muistiin. Se oli hänen tapansa purkaa tapahtuma yksityiskohtaisesti auki.

”Se oli niin niinku pöyristyttävä. Se tuli yhtäkkiä ja sä oot siinä mukana niinku täysillä ja sitten tavallaan annat raporttia raportin perään ja sulle annetaan ristiriitaisia työohjeita. Niin se vei sen sellaiselle hyvin raskaalle puolelle. Jokainen ihminen tekee aika paljon kun on selkeä päämäärä ja ei olla ristiriitaisessa tilanteessa. Kauhistuttava tilanne jo itsessään ja sitten oma organisaatio toimii täysin ristiriitaisesti. Niin se oli niinku tosi raskasta. Ja menee monta viikkoa, että sä selviät siitä tilanteesta.” H4

Muutamit haastateltavista palasivat ammuskelukouluun silloin, kun sitä esiteltiin medialle. Aiemmin tapahtumasta järkyttyneet maakuntatoimittajat kertoivat koulussa käynnin olleen helppoa. Aikaa oli kulunut jo muutama viikko ja asiaa oli ehtinyt työstää mielessään. Muutama sanoi vierailun helpottaneen omaa oloa, kun arvailu siitä miltä koulussa näyttää sai todellisuuspohjan. Vaikka koulussa haisi vielä savu ja jäljet olivat näkyvissä, pahimmat tuhot oli jo siivottu pois.

Yksi toimittaja toi haastattelussa esiin tärkeän seikan. Hänen mukaansa media-alalla pitäisi harjoitella vastaavanlaisten kriisien varalle jo etukäteen. Suomessa on tapahtunut jo niin paljon

erilaisia katastrofeja, että niihin pitäisi hänen mukaansa kouluttaa toimittajia etukäteen eikä pelkästään tarjota apua jälkeenpäin.

Toimituksissa keskusteltiin myös siitä, miten Kauhajoen ammuskelutapauksen uutisointi sujui. Muutamat tiedotusvälineet tarkensivat ohjeitaan Jokelan jälkeen ja nyt oli tarpeen katsoa, oliko toimintatavoissa vielä korjattavaa. Ainakin suurimmissa toimituksissa Kauhajoen uutisprosessi käytiin läpi ja purettiin osiin, jotta seuraavan kriisin sattuessa valmius olisi entistäkin parempi. Kaikki halukkaat eivät näihin tilaisuuksiin päässeet syystä tai toisesta osallistumaan. Yksi haastateltava sanoi, että olisi ollut äärimmäisen tärkeää käydä esimiesten kanssa läpi oma työ Kauhajoella, onnistumiset ja epäonnistumiset sekä lehden toimintatavat. Ilman ammatillista vertaistukea tapaus jää käsittelemättä ja siitä on vaikea ottaa opiksi. Kollegoidensa kanssa toimittajat keskustelivat paljon tapahtumasta ja nuo keskustelut keskittyivät lähinnä siihen, miten toimituksellisessa työssä onnistuttiin.

Toimitukset saivat yleisöltä melko vähän palautetta työstään Kauhajoella. Yksi valtakunnallinen lehti sai kiitosta maltillisesta ja hillitystä ampumisuutisoinnista. Henkilökohtaista palautetta toimittajat saivat hyvin vähän. Lähinnä esimiehet kiittivät heitä jaksamisesta ja ahkeroinnista. Kriittistäkin palautetta esitettiin toimitusten sisällä ja ehdotuksia siitä, miten toimintaa voisi kehittää. Toimittajat itse arvioivat onnistuneensa työssään suhteellisen hyvin. Useimpien haastateltavien mielestä Kauhajoella työskentely oli palkitsevaa. Siinäähän oltiin tekemässä juttua maailmanluokan uutisesta ja tilanteesta selviytyttiin. Kaikki eivät tätä tunnetta heti kokeneet, mutta suurimmalle osalle se tuli jonkin ajan kuluttua, kun tapaukseen oli saanut etäisyyttä ja oli ehtinyt levätä. Muutamat mainitsivat myös kokeneensa ammattiyllpeyttä selvittyään pahasta paikasta.

6.8 Tulevaisuuden kriisit

Toimittajista lähes kaikki kertoivat olevansa valmiita lähtemään vastaavanlaisille kriisikeikoille uudestaan. Osa suhtautui uusiin mahdollisiin kriiseihin mielenkiinnolla ja kertoi olevansa mielellään ja vapaaehtoisina mukana uutisoinnissa. Eräs mainitsi haluavansa jalostaa omaa työskentelyään vastaavissa tapauksissa ja oppia jotakin uutta. Muutamalle kriisiuutisointiin osallistuminen oli yhdentekevää. Jos kriisi tai onnettomuus sattuu kohdalle vuorossa ollessa, he

ovat valmiita työhön osallistumaan. Ainoastaan pari maakuntatoimittajaa sanoi tekevänsä mieluummin muunlaisia juttuja. He toivoivat, ettei omalle kohdalle enää osuisi vastaavaa.

Yksi johtotehtävissä työskentelevä journalisti kertoi Kauhajoen ja Jokelan tapahtumien helpottaneen toimittajien roolia tulevaisuuden kriiseissä, sillä ohjeistusta tiukennettiin näiden jälkeen. Jokelan jälkeen syntynyt laaja yhteiskunnallinen keskustelu siitä mitä toimittajat saavat tehdä, aiheutti sen, että jatkossa monissa medioissa pidättäytytään entistä enemmän kriisissä läheisesti mukana olleiden haastatteluista. Tämä osaltaan helpottaa toimittajien tehtäviä, sillä tuonkaltaiset haastattelut eivät ole aina niin mukavia.

Haastatellut oppivat Kauhajoelta myös sen, että yhteydenpito toimitukseen on tärkeää ja pienetkin havainnot paikan päältä pitää soittaa. Koskaan ei pidä olettaa, että jokin tieto on jo varmasti toimituksessa. Lisäksi olisi aina hyvä pitää valmiina työpaikalla kaikkea kalustoa, koska lähtö voi tulla hyvin nopeasti. Toimittajat mainitsivat oppineensa Kauhajoesta sen, että omat tuntemuksensa pitää purkaa kriisin jälkeen. Yksi epäili Kauhajoen ja Jokelan kokemusten kasvattaneen hänen paatuneisuuttaan, sillä hän ei huomannut näiden tapahtumien painaneen mielessä yhtä paljon kuin aikaisempien kriisikeikkojen. Hän kylläkin totesi, että tämä seikka voi kostautua hänelle myöhemmin. Eräs maakuntatoimittaja, jolle Kauhajoki oli ensimmäinen kriisikokemus journalistina, kertoi oppineensa, ettei hänen tarvitse kantaa koko maailman tuskaa harteillaan ja lohduttaa kaikkia. Tärkeintä on tehdä oma työnsä ja kertoa tapahtumista unohtamatta omia tunteita.

Toimittajat kehottivat muita vastaavanlaisiin keikkoihin osallistuvia pitämään maalaisjärjen mukana, olemaan tarkkana siitä ketä haastattelee ja esittelemään itsensä riittävän selkeästi haastateltavalle, jotta tämä tietää, missä hänen lausuntojaan käytetään. Haastateltaviin täytyy myös suhtautua kriittisesti ja tarkistaa heidän tietojaan, jos mahdollista. Usein kriiseissä ja isoissa uutistapahtumissa esiin nousee ihmisiä, jotka eivät todellisuudessa tiedä tapahtumasta mitään vaan kaipaavat vain julkisuutta. Moni media on mennyt tällaisten henkilöiden kanssa lankaan ja jutut on julkaistu, joten erityistä tarkkuutta vaaditaan. Eräs journalisti mainitsi hyväksi asiaksi sen, että tekee yhteistyötä muiden kanssa eikä jää yksin. Hänen mukaansa kannattaa pitää itsensä ammatillisesti etäällä tapahtumasta, mutta omia tunteitaan ei pidä kieltää, koska tunne saa välittyä jutuista. Myös se katsottiin tärkeäksi, että toimii paikan päällä kriisitapahtumassa oman etiikkansa mukaisesti ja sillä tavalla, ettei omaa käytöstään tarvitse katua jälkikäteen.

Ennalta voi olla myös hyvä miettiä millaisia tilanteita paikan päällä voi tulla vastaan.

Valmistautumiseksi on suositeltavaa lukea psykologista kirjallisuutta sokin oireista, jotta voi ehkä paremmin tunnistaa sopivia haastateltavia. Toimittajien mielestä tärkeintä on, että työtehtävään suhtautuu nöyrästi eikä mene keikkapaikalle ylimielisenä. Yksi journalisti oli varautunut tulevan varalle viemällä työpaikalle niin sanotun nopean lähdön kassin, jossa on vaatteita ja tavaroita valmiiksi yli yön kestävä juttukeikkaa varten.

Englund (2008, 270) on listannut väitöskirjassaan seikkoja, jotka journalistien on hyvä pitää mielessä kriisikeikoilla. Ensimmäisenä kannattaa huomioida, että tapahtumapaikalla voi olla sokissa olevia ja traumatisoituneita ihmisiä. Heitä haastatteluille ja valtavalle mediahuomiolle altistuminen voi vahingoittaa entisestään. Heidän lausuntojensa luotettavuutta on myös pohdittava tarkkaan. Jos on mahdollista, niin sokissa olevien ihmisten haastattelua kannattaa välttää. Kuvien käytössä täytyy olla varovainen, jos niissä näkyy kriisin uhreja. Kriisipaikalla kannattaa muutenkin välttää sellaisten kuvien ottamista, joista henkilöt tunnistetaan, ellei kuvaamiseen ole heidän lupaa. Kollegoiden kanssa kannattaa tehdä yhteistyötä silminnäkijöiden lausuntoja käsitellessä. Psykososiaalinen tuki muilta journalisteilta on muutenkin hyödyllistä. Journalistien on myös tärkeää muistaa oma roolinsa kriisipaikoilla. He eivät ole auttajia eikä heidän kuulu sellaista roolia ottaa. On myös hyvä olla tietoinen siitä, mitkä reaktiot kriisissä ovat normaaleja. Niitä ovat esimerkiksi aggressiivisuus, huumori ja itsensä etäännyttäminen tilanteesta. Nämä reaktiot pätevät niin uhreihin, loukkaantuneisiin kuin epäsuoriin eli psykologisiin uhreihin, jollaisiksi myös toimittajat voidaan lukea. Journalistien on myös hyvä saada jälkikäteen keskusteluapua ja -tukea, jos henkilö tuntee sellaiseen tarvetta.

7. Johtopäätöksiä ja arviointia

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää suomalaisjournalistien kokemuksia Kauhajoen kouluammuskelusta. Se tutkii kriisitapahtumassa mukana olleiden toimittajien kokemuksia sekä ammatillista suoriutumista vaativassa työtehtävässään. Tutkimus keskittyy siihen, millaisia tunteita ja kokemuksia Kauhajoelta uutisoineet kävivät lävitse niin itse tapahtumapaikalla kuin sen jälkeen. Tarkastelen tutkimukseni johtopäätöksiä kokoamalla haastatteluvastaukset tutkimuskysymyksiin.

Miten journalistit kokivat Kauhajoen kouluammuskelutapauksen?

Haastattelutuloksissa tuli selkeästi esiin eroja siinä, miten maakunta- ja valtakunnallisen median toimittajat kokivat tapahtuneen. Syy on selvä: Kauhajoella ja Seinäjoella toimiville journalisteille Kauhajoen kouluammuskelut oli ensimmäinen suuri kriisi. Heidän aikaisemmat kokemuksensa vastaavista uutisista olivat rajoittuneet lähinnä alueella tapahtuneisiin auto-, yms. onnettomuuksiin ja tulipaloihin. Helsingistä saapuneilla oli jo kokemusta muista samankaltaisista tapahtumista ja he olivat tottuneet käsittelemään kriisejä maakuntatoimittajia enemmän. Tämä tuli esiin jokaisen haastattelun kohdalla. Helsingistä tulleille Kauhajoki jäi myös kaukaisemmaksi ja he pääsivät tapahtumasta irti melko nopeasti takaisin kotiin saavuttuaan.

Englundin mukaan (kts. luku 2.4) journalistien kriisikokemukseen vaikuttavat kolme tekijää: henkilön oma persoona, oma ammattirooli ja -tehtävä sekä varsinainen traumaattinen tilanne. Luonteeltaan herkemmät tai omassa elämässään kriisejä kohdanneet voivat kokea kriisin voimallisemmin kuin muut. Myös toimittajan oma ammattiosaaminen vaikuttaa hänen selviytymiseensä. Valtakunnallisissa medioissa työskentelevät haastateltavat olivat ammatillisesti varmempia osaamisestaan Kauhajoella. Sen vuoksi tämä ei aiheuttanut heille lisää stressiä. He eivät myöskään kokeneet varsinaista tilannetta Kauhajoella yhtä traumaattisena kuin maakuntatoimittajat. Journalistien henkilökohtaiseen taustaan ja persoonaan ei vaikuta se, työskentelevätkö he valtakunnallisessa vai maakunnallisessa mediassa. Pari haastateltavaa kertoi kokeneensa kriisejä omassa elämässään, mutta he eivät uskoneet niiden vaikuttaneen ainakaan voimakkaasti siihen, miten he kokivat Kauhajoen koulusurmat. Aiempia muistoja omista kokemuksista tuli kyllä mieleen, mutta ne eivät lisänneet traumatisoitumisen tunnetta. Suurin osa haastateltavista kertoi, että heillä ei ole omassa elämässään mitään sellaisia kokemuksia, jotka vaikuttaisivat jollain tapaa koulusurmien käsittelyyn.

Suomalaisten toimittajien kriisikokemuksia ja hyvinvointia tutkineet Backholm ja Björkqvist (2010, 147-148) tulivat myös siihen tulokseen, että journalistin henkilökohtaisilla traumailla on merkitystä siihen, miten he kokevat kriisin työssään ja miten se vaikuttaa heidän hyvinvointiinsa. Tutkimus osoitti, että työskentely yhden suuren kriisin parissa vaikuttaa journalistin hyvinvointiin enemmän kuin useiden pienempien kriisien kokeminen. Laatu merkitsee siis määrää enemmän.

Henkilökohtaisessa elämässä koetuilla kriiseillä oli myös enemmän merkitystä henkilön hyvinvointiin kuin työssä koetuille tapahtumille. Tämä on hyvin luonnollista. Omassa tutkimuksessani kukaan haastateltava ei kuitenkaan maininnut erikseen mitään henkilökohtaista traumaa, jolla olisi ollut vaikutusta Kauhajoen tapaukseen. Kriisi oli toki vaikuttanut heidän henkilökohtaiseen elämäänsä, mutta he eivät nähneet sillä olevan vaikutuksia heidän työhönsä tämän tapauksen parissa.

Yli puolelle haastateltavista tapahtunut oli ennen kaikkea raskas ja uuvuttava työkeikka, josta toipuminen otti aikaa. Muutamat journalistit pääsivät nopeasti yli tapahtuneesta, mutta joillakin epäuskon ja järkytyksen tunteet jatkuivat pitkään. Pari journalistia koki myös turhautumista ja vihaa tapahtuneen takia. Turhautumista siksi, että Kauhajoella ollessa heidän työnsä ja mahdollisuudet toimia olivat hyvin mitäänsanomattomia ja vihaa siitä, miksi Suomessa jälleen tapahtui näin traaginen tapahtuma. Vaikka kaikille haastateltaville kouluammuskelujen parissa työskentely ei ollut erityisen voimakas kokemus, sanoivat journalistit kuitenkin muistavansa sen varmasti ikuisesti.

Havaitsin, ettei toimittajien kokemuksista voi tehdä yhtä päätelmää, koska heidän kokemuksensa olivat hyvin erilaisia. Maakuntatoimittajille kokemus oli selvästi hyvin paljon voimakkaampi kuin kauempaa tulleille. Samoin heille se jää myös voimakkaampana mieleen. Kauhajoen koulusurmat oli heidän uransa merkittävin, järkyttävin ja suurin työkeikka. Maakuntatoimittajissa pystyi näkemään psykologisen uhriuden (Palosaari 2008, 47, 49). Se ei määräydy maantieteellisen läheisyyden perusteella, vaan sen perusteella, ketä tapahtunut koskettaa voimakkaasti.

Onnettomuuden identifioitujat, samastujat, ovat psykologisia uhreja.

Saaren mukaan (2000, 275-276) traumaattisten tapahtumien käsittelyssä auttaa kokemus aiemmista tapahtumista, joka tuo levollisuutta ja taitoa. Myös etukäteen tilanteeseen valmistautuminen auttaa.

Ammattirooli suojaa traumaattisilta tapahtumilta ja henkilökohtaisilta tunteilta. Moni haastateltava sanoikin selvinneensä töistään Kauhajoella mallikkaasti, kun omat tunteet eivät näkyneet. Valtakunnallisen median toimittajilla oli jo kokemusta kriiseistä, joten heille tilanne oli helpompi. Maakuntatoimittajatkin selvisivät pahoista tilanteista kuitenkin ammattiroolinsa avulla.

Haastattelutulokset osoittavat, että Kauhajoen kouluammuskelut koetteli myös toimittajien ammattitaitoa. Erityisesti muutamat joutuivat miettimään tosissaan sitä, miten he selviävät tilanteesta ja pystyvätkö he täyttämään heihin kohdistuneet odotukset. Kovimman kuormituksen alle joutunut maakuntatoimittaja koki oman organisaationsa jättäneen hänet täysin yksin selviytymään isosta tapahtumasta. Osa koki työkeikan hyvin vastenmieliseksi. He olisivat paljon mieluummin tehneet juttuja jostain aivan toisesta uutisesta. Työstä oli kuitenkin suoriuduttava. Jälkikäteen omia kykyjään ja selviytymistään epäilleet kokivat palkitsevaksi sen, että he selvisivät tiukasta paikasta. Ammatillisesti lähes kaikki haastateltavat kokivat kehittyneensä kouluammuskelukeikan myötä.

Eränen (1991, 112) mukaan yksi katastrofityöskentelyn hyvistä puolista onkin ammatillinen oppiminen ja kasvu. Samalla myös henkilön itseluottamus ja tärkeyden tunne kasvaa. Hän voi kokea itsensä tehokkaaksi ja rohkeaksi. Tällaisia tuntemuksia monet haastateltavat kuvasivat kielteisten tunteiden lisäksi. Eräsen luettelemista katastrofityöskentelyn huonoista puolista haastateltavani kokivat ainakin turhautumisen, epäpätevyuden ja riittämättömyyden tunteita sekä kovaa väsymystä ja uupumusta.

Millaisia tunteita ja reaktioita Kauhajoen koulusurmat journalisteissa herätti?

Tulosten mukaan haastateltujen tunnekirjo oli laaja: epäuskosta vihaan, surusta välinpitämättömyyteen, alakulosta sääliin. Dworznikin mukaan (2006, 537) jotkut uskovat, että toimittajat eivät koe traagisia työtapahtumia järkyttävinä, koska ammatti suojaa heitä ja he keskittyvät asioista raportoimiseen. Journalistien on tehtävä työnsä, ei käsitellä omia tunteitaan. Toimittajat ja valokuvaajat käsittelevät tapahtumia mielessään, mutta he puhuvat siitä ääneen vain harvoin. Journalistit voivat jopa itse ajatella, että he eivät saa kokea henkistä kärsimystä, masennusta ja levottomuutta, sillä se olisi merkki siitä, että he eivät pysty selviytymään työstään.

Jokainen haastateltava koki ensimmäisenä tunteena uutisen kuultuaan epäuskoa. Osa toivoi, että ensimmäiset vinkit eivät olisi pitäneet paikkaansa. Kun totuus selvisi, useimmat tunsivat apatiaa ja alakuloisuutta. Maakuntatoimittajat tunsivat myös epävarmuutta siitä, miten he selviävät ison asian uutisoinnista. Pääkaupunkiseudulta tulleille työkeikka oli helpompi eikä heidän tarvinnut yhtä lailla jännittää omaa osaamistaan. Esimieshaastateltavista juuri hän, joka toimii maakunnassa, oli huolissaan alaisistaan. Helsingissä työskentelevät esimiehet eivät tällaista murhetta tunteneet. Syynä oli varmasti se, että he tiesivät alaistensa olleen ennenkin vastaavanlaisilla uutiskeikoilla.

Jokainen haastateltava mainitsi tunteneensa järkytystä tapahtuman takia. Osa tunsi sen voimakkaammin kuin toiset. Perheellisillä toimittajilla korostui erityisesti se, että he ajattelivat tapahtumaa omien lastensa kautta ja lasten joutuminen mukaan kriisiin kosketti heitä erityisen paljon. Kaksi äitiä kertoi kokeneensa syyllisyyttä siitä, mikä lasten kasvatuksessa menee vikaan, kun nuori päättää ampua itsensä ja kaverinsa. Muutama haastateltava kertoi päällimmäisen tunteen olleen viha. Ei niinkään ampujaa kohtaan, vaan vihan tunne siitä, mihin suomalainen yhteiskunta on menossa ja miksi lapsista ja nuorista ei pidetä ajoissa huolta. Jokainen haastateltava näki, että ammuskelun taustalla vaikuttavat isot yhteiskunnalliset asiat eikä kyse ollut pelkästään yhden koulupojan raa'asta teosta. Kukaan journalisteista ei tuntenutkaan sen takia vihaa pelkästään ampujaa kohtaan. Osa koki ampujankin olevan yksi uhreista.

Uhreja kohtaan toimittajille ei herännyt kovin paljon tunteita, koska he eivät näitä tunteneet. Joukossa oli kuitenkin poikkeuksia ja muutama haastateltava pohti pitkään uhreja ja heidän elämäänsä. Ne journalistit, joilla on omia lapsia, miettivät asiaa lastensa kautta ja tunsivat surua vanhempien puolesta, jotka menettivät ammuskelussa lapsensa. Kaiken kaikkiaan yli puolet haastateltavista mietti uhrien omaisten jaksamista. He säälivät näitä perheitä. Jokainen haastateltava ymmärsi, että suru koskettaa laajaa piiriä ja se kestää loputtomiin.

Journalistit tunsivat myös ihmetystä siitä, miten juuri tapahtuneiden koulusurmien jälkeen Kauhajoella voi olla niin rauhallista ja työntä. Ihmiset eivät osoittaneet suuria tunteenpurkauksia saati itkeneet näkyvästi. Kaduilla oli rauhallista ja vain poliisien läsnäolo kieli siitä, että jotain oli tapahtunut. Psykkinen sokki ilmenee siten, että kuultu ja koettu ei tunnu todelta, tunteet usein puuttuvat ja ihmiset toimivat rauhallisesti (Saari 2005, 24).

Muutamille journalisteille koko tapahtuma jäi etäiseksi, ja osa etäisyyden tunteesta johtui Kauhajoella vallinneesta tunnelmasta. Eräs totesikin, että hän ei välttämättä koskaan tule käsittämään ja aidosti sisäistämään traagista tapahtumaa. Kun mikään ei viestinyt ulospäin koulussa tapahtuneista kauheuksista, ei tapahtunut tuntunut kovin todelliselta. Lisäksi haastateltaville ei muodostunut henkilökohtaista surua, koska he eivät tunteneet uhreja tai heidän omaisiaan. Tästä poikkeuksena ovat maakuntatoimittajat, jotka tunsivat mutkien kautta joitakin uhrien omaisia ja he näkivät koskettavat kuolinilmoitukset alueensa lehdissä. Heille tapahtunut muuttui myös henkilökohtaiseksi kokemukseksi ja suruksi.

Dyregrovin mukaan (1994, 192) toimittajat voidaan rinnastaa kriisipaikoilla auttajiin. Heillä on havaittu kriisien yhteydessä sekä somaattisia että kognitiivisia reaktioita. Somaattisia reaktioita voivat olla pahoinvointi, vatsavaivat, vapina, hikoiluaallot, palelukohtaukset, kiihtynyt pulssi ja lihaskivut. Kognitiivisia reaktioita ovat epätodellinen olo, hämmennys, heikentynyt huomiokyky, muistamisongelmat, huono keskittymiskyky, ajattelukyvyn hidastuminen ja heikentynyt ajattelukapasiteetti. Edellä mainituista reaktioista haastateltavat mainitsivat kokeneensa fyysisinä reaktioina pyörtymisen tunnetta, lievää pahoinvointia, kiihtynyttä pulssia ja palelukohtauksia. Kognitiivisista reaktioista epätodellinen olo oli haastateltavilla hyvin voimakas. Lisäksi he olivat hämmentyneitä, heidän oli vaikea keskittyä ja ajattelukyky oli hidastunut.

Haastateltavien raskaista ja osin järkyttyneistä tunteista huolimatta kukaan ei kokenut Kauhajoella varsinaisia tunteenpurkauksia. Kaksi ensimmäisenä paikalla ollutta toimittajaa joutui hokemaan itselleen, että pään täytyy kestää ja he kertoivat pyörtymisen tunteesta ja itkuherkkyydestä. Kaikki selviytyivät työtehtävistään, mutta töiden jälkeen muutamilla tunteet pääsivät valloilleen. Erityisesti maakuntatoimittajista muutama kävi tapahtunutta läpi jopa viikkojen ajan. Heti ampumisiltana he itkivät kotonaan ja purkivat pahaa oloaan puolisoilleen ja läheisilleen. Kaikki journalistit eivät halunneet enää palata Kauhajoelle töitä tekemään.

Cullbergin mukaan (kts. kuvio 1, sivu 13) stressin reaktiovaihe ilmenee myös fyysisinä reaktioina, jotka voivat olla vapinaa, pahoinvointia, kylmää, kuumaa tai vaikka sydämen tykyttelyä, unettomuutta ja useita muita oireita. Haastattelutulosten mukaan Kauhajoen koulusurmat synnyttivät fyysisiä oireita vain muutamilla haastateltavilla. Yksi toimittaja sai rytmihäiriöitä muutaman kerran joitakin päiviä ammuskelun jälkeen. Hän kertoi sen olevan hänelle normaali tapa

reagoida stressiin ja henkisesti raskaisiin tapahtumiin. Muutama kertoi kärsineensä unettomuudesta. Vain yksi näki varsinaisesti ahdistavia painajaisia, mutta univaikeuksia oli useammalla. Niistäkin, jotka nukkuivat öisin, osa kertoi heränneensä parin päivän ajan todella väsyneenä levosta huolimatta. Keho ja mieli eivät palautuneet kovasta rasituksesta edes unessa. Lähes kaikki haastateltavat kertoivat olon olleen melko pitkään keikan jälkeen raskas ja uupunut, vaikka he eivät olisi suuria tunteenpurkauksia Kauhajoella kokeneetkaan.

Dyregrovin mukaan (1999, 211-216) kriisin jälkeen on normaalia tuntea ahdistusta, surullisuutta, unihäiriöitä, keskittymisvaikeuksia, levottomuutta, vihanpuuskia ja vaikeutta palata arkiseen työhön. Tällaisia reaktioita kokivat myös tutkimukseeni haastatellut toimittajat. Moni kertoi kuluneen viikkoja, ennen kuin he pääsivät takaisin normaaliin arkeen ja ennen kuin muut työt alkoivat tuntua mielekkäältä. Suru tapahtuman jälkeen kesti myös kauan.

Miten kriisissä läpikäytyt tunteet vaikuttavat journalistin ammatillisuuteen?

Haastattelujen tulokset kertovat kriisin ja kaikkien vastaavien traagisten tapahtumien kasvattavan toimittajia aina ammatillisesti. Kaikista kokemuksista oppii ja myös niissä koetuista tunteista. Yksi haastateltu kiteytti hyvin sen, miten kriisit ovat häntä ammatillisesti kasvattaneet: ne ovat pehmentäneet häntä ja hänen tyyliään valokuvata maailmaa. Tämä oli tutkimuksen selkein konkreettinen esimerkki siitä, miten kriisit ja niiden herättämät tunteet voivat vaikuttaa journalistin ammatillisuuteen.

Haastateltavien ammatillinen suhtautuminen yleisesti kriiseihin vaihteli. Muutamat seurasivat kriisiuutisia kiinnostuneina myös vapaa-aikanaan. Toisten mielestä ne ovat puhtaasti uutisia, jotka eivät edes ole erityisen kiinnostavia.

Haastateltavien mielestä on tärkeää, ettei toimittaja sulje tunteitaan täysin pois edes työssään, sillä empaattisuus on vain hyvä asia myös journalistin ammatissa. Journalisteilla oli eriäviä näkemyksiä siitä, kumpi herättää enemmän tunteita: se jos on itse paikan päällä asiasta uutisoimassa vai että seuraa tapahtumaa uutisista kotona. Parin haastateltavan mukaan tapahtuma muuttuu itselle todemmaksi, kun sitä on itse tekemässä paikan päällä. Toisten mukaan taas kodin rauhasta uutisten seuraaminen tunteet saavat enemmän tilaa ja ne ovat sallitumpia.

Havaitsin haastateltavien välillä vaihtelua siinä, kuinka kriisissä läpikäytyt tunteet vaikuttavat heidän ammatillisuuteensa. Surutalossa vahingossa käynyt toimittaja järkyttyi surevan omaisen kohtaamisesta niin kovasti, että hän ei pystynyt enää sen jälkeen tekemään normaalisti töitään. Heränneet tunteet vaikuttivat siis selkeästi hänen ammatillisuuteensa. Hän pidättäytyi vierailun jälkeen haastattelemaasta tavallisia kadun ihmisiä ja haastatteli ainoastaan viranomaisia. Toinen toimittaja taas, joka lähestyi muutamia uhrien omaisia, pohti yhteydenottojaan eettiseltä kannalta. Ne eivät herättäneet hänessä mitään erityisiä tunteita tai vaikuttaneet hänen ammatillisuuteensa. Hän totesi voivansa tehdä jatkossakin vastaavanlaista työtä. Erityisesti naistoimittajilla ammatillisuus oli eniten koetuksella. Heistä useampi mainitsi kokeneensa epäonnistuneensa Kauhajoella. Tunne tuli osittain myös jatkuvan kiireen ja kovan kuormituksen takia.

Pääosin haastateltaviin suhtauduttiin Kauhajoella myönteisesti toisin kuin Jokelassa. Myönteinen ilmapiiri paikkakunnalla ja ihmisten hiljainen hyväksyntä aiheuttivat sen, että journalistit eivät joutuneet tuntemaan huonoa omaatuntoa ja syyllisyyttä omasta työstään. Tämän vuoksi heidän oli myös helpompi harjoittaa ammattiaan ja tuntea siitä jopa ylpeyttä. Jokelassa kun moni joutui häpeämään olevansa toimittaja ja sillä oli vaikutusta toimittajien ammatillisuuteen. Kauhajoella ainakaan kielteistä vaikutusta journalistien ammatillisuuteen ei esiintynyt, paitsi muutamalla maakuntatoimittajalla, jotka tunnettiin paikkakunnalla. He kohtasivat enemmän kielteisyyttä itseään kohtaan ja yksi toimittaja oli saanut jutustaan kritiikkiä. He joutuivat pohtimaan omaa ammatillisuuttaan kriisitilanteessa ja pari heistä tulikin siihen tulokseen, että he eivät enää halunneet palata Kauhajoelle töitä tekemään.

Yksi maakuntatoimittaja poti erityisesti syyllisyyttä siitä, että hän ei pystynyt työskentelemään normaalilla tavalla ja omalla tasollaan, koska tapahtuma kosketti häntä ja teki hänet surulliseksi. Lisäksi hän kuuli yksityisenä ihmisenä tietoja, joista hän ei halunnut tehdä juttuja. Tämän vuoksi hän koki, ettei voinut olla omalle toimitukselleen paras mahdollinen apu. Toisaalta hän koki syyllisyyttä siitä, että hän edes yritti lähestyä puolituttuja, joiden hän tiesi menettäneen läheisen ammuskelussa. Toimittaja joutui koko ajan taiteilemaan kahden eri roolin välillä: yksityisen ja ammatillisen. Sillä oli väistämättä vaikutuksensa hänen ammatilliseen käyttäytymiseensä. Hän kokikin olevansa tulppa tiedonvälitykselle.

Suurin osa toimittajista kävi debriefing-keskustelussa kouluammuskelukeikan jälkeen. Joidenkin mielestä keskustelu oli lähes turha, mutta enemmistö oli sitä mieltä, että keskustelusta ja tunteiden purkamisesta oli apua. Pari maakuntatoimittajaa kertoi vasta tilaisuudessa tajunneensa, että kouluammuskelutapausta vaikuttaa heihin yhä edelleen ja he eivät suinkaan ole purkaneet kaikkia tunteitaan. Jälkipuintitilaisuudessa heille kirkastui se, että tunteet vaikuttavat heidän ammatillisuuteensa eivätkä he voi työntää tunteitaan syrjään, vaikka he sitä yrittäisivätkin. Kaikki haastateltavat totesivat, että toimittajat saavat kokea tunteita myös ammatissaan, mutta heidän pitää pystyä säilyttämään ammatillisuuteensa kriisitilanteessa tunteista huolimatta.

Ison tragedian ja kriisin herättämä suru ja raskas olo vaikuttavat toimittajien ammatillisuuteen myös siten, että jälkikäteen heidän voi olla vaikea palata normaaliin arkityöhönsä. Useat haastateltavat kertoivat kokeneensa Kauhajoelta palattuaan motivaatio-ongelmia ja keskittymisvaikeuksia. Monilta kesti pari kolme viikkoa päästä kiinni arkirutiineihin. Tavalliset uutiset tuntuivat toimittajien mielestä vähäpätöisiltä. Tämä tunne on hyvin normaali kaikkien suurten uutistapahtumien ja kriisien jälkeen. Dyregrovin mukaan (1999, 211-216) onkin täysin normaalia, että mieleen voi tunkeutua muistoja ja ajatuksia tapahtuneesta vielä pitkään kriisin jälkeen. Samalla se vaikeuttaa arkeen palaamista. Hänen mukaansa muistot nousevat kaikkien aistien kautta. Jotkut voivat kokea ahdistusta ja surua, kenties itkukohtauksiakin. Myös levottomuus, rauhattomuus, vihanpuuskat ja ärtyisyys ovat normaaleja reaktioita kriisin jälkeen.

Kriisi kasvatti muutamia toimittajia ammatillisesti. Tällaista tapahtui erityisesti maakuntatoimittajille. Haastatteluissa he totesivat olevansa nykyään ja tulevaisuudessa valmiimpia kohtaamaan uusia, traagisiakin uutistapahtumia. Jatkossa he uskovat osaavansa toimia paremmin ja heillä on paremmat valmiudet lähteä kriisipaikkoihin. Kauhajoen kouluammuskelut antoi monelle uskoa omaan pärjäämiseensä ja kasvatti heidän itseluottamustaan, vaikka nuo tuntemukset rakentuivat kovimman kautta. Ensin toimittajat joutuivat käymään läpi surun ja epäonnistumisen tunteet. Vasta jonkin ajan kuluttua he pystyivät toteamaan, että tapauksesta oli heille hyötyäkin.

Mitä eettisiä pohdintoja journalistit tekevät kriisissä?

Jokainen haastateltava muisti, minkälainen kohu Jokelan kouluammuskelujen jälkeen julkisuudessa käynnistyi. Toimittajia syyllistettiin tuolloin hyökkäävästä ja epäkunnioittavasta käytöksestä. Kukaan ei halunnut samanlaisen polemiikin toistuvan, joten jokainen pohti eettisiä asioita vielä

huomattavasti enemmän kuin normaalisti. Lähes kaikki haastateltavat myös mainitsivat sen, että työssä piti olla tarkempi kuin aiemmin. Haastateltavista noin puolet kertoi kärsineensä siitä, miten huonossa maineessa toimittajat olivat Jokelan jälkeen. Kritiikki vaikutti heidän ammatillisuuteensa ja pisti heidät pohtimaan sitä, toimivatko he itse eettisesti väärin ja tekevätkö he työtään eettisellä tavalla. Kaikki haastateltavat, jotka olivat olleet Jokelassa, kertoivat toimineensa siellä mielestään korrektisti eivätkä he kokeneet tehneensä mitään väärää.

Eettisissä pohdinnoissa haastateltavat kävivät läpi muun muassa sitä, keitä kaikkia paikkakunnalla voi ja on soveliasta haastatella. Samoin saako ja pitääkö silminnäkijöitä haastatella ja miten sen perustelee journalistisesti. Voiko uhrien omaisia lähestyä vai onko se väärin? Miten sureviin ihmisiin tulee suhtautua ja kuinka voi omalla käytöksellään olla aiheuttamatta ylimääräistä harmia kenellekään? Tilanne oli vaikea toimittajille, sillä heiltä odotettiin omia uutisia paikan päältä, mutta samaan aikaan heitä kiellettiin olemasta liian rohkeita ja päällekkäviä juttujen hankinnassaan. Uutiset eivät kuitenkaan synny itsestään, vaan niitä varten on voitava haastatella ja lähestyä ihmisiä. Jos journalistille korostetaan varovaisuutta, on heidän vaikea myöskään hankkia omia uutisia. Tämä oli eettinen pulma, jota toimittajat kävivät Kauhajoella läpi yksin ja kollegoidensa kanssa. Tutkimukseen haastatellut pitivät kuitenkin tärkeänä, että myös silminnäkijöitä haastatellaan kriisitapahtumissa, sillä kaikki tiedot eivät voi nojata pelkästään viranomaislähteisiin.

Toimittajat pohtivat myös oman toimintansa oikeutusta Kauhajoella. Eli onko heillä oikeus olla paikalla ja tehdä aiheesta juttuja, vaikka paikkakunnalla oli vasta hetkeä aiemmin tapettu julmasti useita ihmisiä. Kaikki haastateltavat tulivat siihen tulokseen, että oikeutus on olemassa ja koulusurmista on uutisoitava. Jokainen tiesi palvelevansa lukijoita omalla työllään. Vaikka muutamat haastateltavat saivat kritiikkiä ja tuomitsevia katseita Kauhajoella, he kokivat silti olevansa oikealla asialla. Uutinen kiinnosti lähes kaikkia suomalaisia ja tiedontarve oli kova. Oikeutus uutisointiin oli siis selvästi olemassa.

Eräs toimittaja, joka ainoana oli yhteydessä myös muutamiin uhrien omaisiin, pohti pitkään itseksensä oman toimintansa oikeutusta. Hän kävi viikkotolkulla eettisiä pohdintoja asiasta ja mietti miksi hän tekee näitä puheluja ja onko niiden soittaminen oikein. Lopulta hän tuli siihen tulokseen, että hän ei tee väärin, jos hän kysyy kohteliaasti haluaako ihminen puhua. Jos vastaus on kielteinen, on henkilö tietenkin jätettävä rauhaan. Toimittaja kertoi yhteydenotoissa tärkeäksi sen, että esittelee

itsensä ja kunnioittaa haastateltavan toiveita. Journalisti totesi voivansa tehdä jatkossakin tämänkaltaisia soittoja, vaikka hänen itsensä mielestä haastattelut eivät välttämättä tuo kovin paljon lisäinformaatiota asiaan. Hänen mukaansa haastattelujen ainoa tarkoitus onkin tuoda esiin omaisten surua ja kertoa lukijoille, mitä tuollainen teko aiheuttaa ihmisille.

Mäntylän mukaan (2004, 25-27) journalistit käyttävät deontologista ja teleologista etiikkäkäsitystä. Deontologisessa etiikkäkäsityksessä toimittajat haluavat kaivaa esiin totuuden ja tuoda jutuissaan esiin mahdollisimman paljon faktoja. Teleologisessa etiikkäkäsityksessä toimittajat pohtivat enemmän juttunsa seurauksia kuin totuutta. Journalisti on valmis poikkeamaan totuudesta ja jättämään jotain kertomatta, jos jutun seuraukset epäilyttävät häntä. Enimmäkseen Kauhajoella toimineet journalistit käyttivät deontologista etiikkäkäsitystä. He halusivat kertoa lukijoille faktoja ja sen he kokivat tärkeimmäksi tehtäväkseen. Maakuntatoimittajat joutuivat kuitenkin poikkeamaan tästä, sillä heille asia ei ollut niin yksinkertainen. Eräs toimittaja jätti kokonaan hyviä juttuja julkaisematta sen takia, että hän koki asioiden kertomisen niin vääräksi ja vastenmieliseksi. Hän mieluummin mietti tekojensa seurauksia kuin uutisoi tapahtumasta.

Journalistit pohtivat jälkikäteen myös sitä, oliko Jokelan ja Kauhajoen ampujien kuvien ja nimien julkaiseminen eettisesti oikein. Jokelan jälkeen tätä ei vielä juurikaan pohdittu. Kun Suomessa tapahtui toinen lähes identtinen ammuskelutapaus, oli toimittajillakin aihetta pohtia omaa toimintaansa. Pari journalistia oli sitä mieltä, että media lietsoo omalla toiminnallaan kouluammuskelijoita. Ampujan tavoite toteutetaan mediassa antamalla hänelle se näkyvyys, jota hän toiminnallaan tavoittelee. Suurin osa haastateltavista ajatteli niin, että ampujaa ei tule suojella ja hänen nimensä ja kuvansa voi julkaista lehdissä. Heidän mielestään eettisesti on oikein kertoa vakavan rikoksen tehneen ampujan nimi ja taustat. Lukijoilla on oikeus tietää kuka kauhuteon takana on. Asia on kuitenkin ristiriitainen eikä siihen varmasti ole olemassa yhtä oikeaa vastausta. Toimittajien mielestä tiedotusvälineiden on löydettävä keskitie. Ampujasta on kerrottava riittävästi mutta ei liikaa, jotta se ei lietso muita harkitsemaan samanlaisia tekoja. Tiedotusvälineiden eettisyys ja eettiset ratkaisut kriisitilanteissa ovat haastateltavien mielestä hyvin olennaisia.

Kritiikkiä ja keskustelua

Laadullisen tutkimukseni menetelmä, eli aineiston kerääminen teemahaastatteluilla, osoittautui mielestäni ehdottomasti oikeaksi käsittelytavaksi. Toimittajien tunteita ja kokemuksia on mahdotonta selvittää heitä haastattelematta, ja teemahaastattelu on siihen tarkoitukseen sopivin muoto. Haastatteluissa journalistit pystyivät omin sanoin ja laajasti avaamaan omia tunteitaan ja kokemuksiaan. Tein haastattelut hyvin nopeasti kouluammuskelujen jälkeen, koska halusin toimittajien muistijälkien olevan tuoreita. Haastattelukysymyksieni valmisteluun käytin teoreettista tietoa psykologisesta kirjallisuudesta, mutta myös omia pohdintojani ja kokemuksiani kriiseistä. Jälkikäteen ajateltuna olisi voinut olla hyödyllistä lukea vielä enemmän teoriaa pohjaksi ennen haastattelujen tekemistä. Analyysia kirjoittaessa huomasin, että mieleeni tuli muutamia tarkentavia kysymyksiä teorian pohjalta, joita olisin halunnut kysyä haastateltavilta. Nyt sitä mahdollisuutta ei enää ollut. Toisaalta tutkimus on empiirinen ja sen tarkoitus onkin olla aineistolähtöinen.

Hieman ongelmalliseksi koin sen, että haastatteluja oli todella paljon ja ne olivat hyvin laajoja. Sen vuoksi niiden läpikäyminen oli hyvin työlästä. Toisaalta haastattelujen laajuus myös on tutkimukseni rikkaus. Kaikki aihepiirit eivät suoraan kosketa tutkimuskysymyksiäni, mutta toisaalta näen graduni vahvuudeksi sen, että kriisiteemaa on käsitelty analyysissä laajasti. Aineisto oli hyvin laaja normaaleihin graduaineistoihin verrattuna. Sain haastatteluissa esiin erilaisia vastauksia ja kokemuksia ja pystyin tutkimaan ilmiötä hieman laajemmalla otannalla. Haastattelut olivat itselleni hyvin antoisia ja opettivat minulle paljon. Uskon, että ne kehittivät myös omia kykyjäni haastattelijana.

Haastatteluissa on aina myös virheen mahdollisuus. Voi olla, että jotkut haastateltavat miettivät niin paljon erilaisia tunteita minun heiltä sitä kysyessä, että he ovat voineet muistaa tunteneensa jotain, mitä he eivät oikeasti ole niin voimakkaasti kokeneet. Tätä on mahdotonta tietää tai varmistaa sataprosenttisesti. Uskon kuitenkin, että haastattelujen paikkansapitävyys on hyvin korkea enkä haastattelijana ohjaillut haastateltavien mielipiteitä. Monien reaktiot olivat hyvin aitoja itse haastattelutilanteessa ja tunteet näkyivät läpi, vaikka tapahtumasta oli jo kulunut aikaa. Osalla tunteet olivat yhä niin pinnassa, että pelkästään kouluammuskelujen ja omien kokemusten muistelu sai heidät itkemään haastattelutilanteessa. Mielestäni se oli kuitenkin vain hyvä asia eikä häirinnyt haastatteluja. Se osoitti, että tunteet ovat aidot ja ihmiset pohtivat asioita oikeasti.

Mielestäni valitsin haastattelujeni teemat oikein ja sain niistä irti sen mitä hain. Sain monipuolisia vastauksia siitä, millaisia tunteita toimittajat kävivät läpi ja esiin tuli myös eroja. Koen, että sain tutkimuksellani kartoitettua sitä, miten journalistit kokivat kouluammuskelutapauksen. Tämän vuoksi tutkimukseni tuloksilla on myös yleistä merkitystä. Kolmentoista eri lähtökohdista ja eri tiedotusvälineistä olevan toimittajan tunteet ja kokemukset poikkeavat toisistaan ja toisaalta niistä löytyy myös samankaltaisuuksia. Olen tämän tutkimukseni sekä omakohtaisten kokemusteni perusteella vakuuttunut, että haastateltavien luettelemat asiat ovat yleisiä koko laajassa toimittajakunnassa.

Tutkimustuloksista löytyy näkökulmia ammattikäytäntöjen kehittämiseen. Haastattelujen perusteella toimittajat kaipaavat ja tarvitsevat tietystä määrin ohjausta kriisitilanteessa. Toisaalta esimiehet eivät voi sanella toimituksesta tarkkoja käskyjä siitä, mistä he toivovat kenttätoimittajien juttunsa tekevän, koska he eivät voi tietää todellista tilannetta tapahtumapaikalla. Tärkeää on myös se, että journalistia ei kuormiteta rajattomasti. Työnjako olisi tehtävä selväksi toimituksessa eikä useiden eri esimiesten kuuluisi soittaa yhdelle ja samalle toimittajalle ja esittää lisää tehtäviä.

Yksi tutkimuksessa esiin noussut tulos on se, että tulevaisuudessa kaikille kriiseissä työskenteleville journalisteille tarjotaan mahdollisuutta apuun ja debriefing-keskusteluun. Jälkiapu ei voi olla vain vakituisten työntekijöiden etu, vaan isojen mediatalojen on huolehdittava myös vakituisista avustajistaan ja freelancereistaan. Heitä ei saisi jättää täysin yksin kriisin jälkeen. Tämän koin itsekin hyvin epäoikeudenmukaiseksi ja epätasa-arvoiseksi. Sillä ei saa olla väliä, onko journalisti yrittäjä vai toimituksen oma työntekijä, koska hän on kuitenkin työkeikalla kriisipaikalla. Näin ollen myös hänestä on huolehdittava loppuun asti.

Tutkimuksessa tuli esiin myös tarve siitä, että toimittajat kaipaavat koulutusta kriisitilanteiden varalle. Toimintaohjeita ja -malleja pitäisi käydä läpi etukäteen, jotta kriisivalmiudet olisivat olemassa, kun äkillinen uutinen tapahtuu. Kriisejä harjoitellaan eri organisaatioissa ja näen, että toimituksissa se olisi myös tarpeellista. Tiedotusvälineet ovat ensisijaisia toimijoita kriiseissä, joten on hieman outoa, että journalisteja ei valmenneta tällaisten tilanteiden varalle.

Sain haastattelujeni teemoihin monipuolisia vastauksia siitä, millaisia tunteita toimittajat kävivät läpi ja esiin tuli myös eroja. Aihe tarjoaa lähtökohdat myös jatkotutkimukselle. Siinä aineistoon tulisi sisällyttää useampia kriisiuutisia. Sen tuloksien uskon tuovan esiin samankaltaisia asioita kuin tässä tutkimuksessa.

Toinen jatkotutkimuksen mahdollisuus olisi seurata haastateltavia vielä paljon myöhemmin, vuosien jälkeen tapahtumasta. Silloin saataisiin todellista tietoa siitä, millainen vaikutus kriiseillä on toimittajiin pitkän ajan kuluessa. Tämä tutkimus keskittyi käsittelemään kriisin vaikutuksia melko lyhyellä aikajänteellä hyvin pian itse tapahtuman jälkeen.

Kolmas mahdollinen jatkotutkimuksen aihe on selvittää toimittajien kriisivalmiuksia ja sitä, miten heitä valmennetaan kohtaamaan kriisitilanteita.

LÄHTEET

Kirjat ja artikkelit

Backholm, Klas (2008) Kuka pitäisi huolta toimittajasta? Teoksessa Jaakkola, Maarit (toim.): Journalismikritiikin vuosikirja 2008. Tiedotustutkimus 2/2008: 26-30. Journalismin tutkimusyksikkö. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö

Cullberg, Johan (1993) Psykkinen trauma. Kriisiteoriasta ja kriisipsykoterapiasta. A-klinikkasäätiön julkaisu n:o 5.

Dworznik, Gretchen (2006) Journalism and trauma. How reporters and photographers make sense of what they see. *Journalism studies* 7(4), 534-551. Cardiff University, UK: Routledge, Taylor & Francis Group.

Dyregrov, Atle (1994, 1999) Katastrofipsykologian perusteet. Tampere: Vastapaino.

Ekström, Mats & Nohrstedt, Stig Arne (1996) Journalistikens etiska problem. Stockholm: Rabén Prisma. Svenska Journalistförbundet.

Englund, Liselotte (2008) Katastrofens öga. En studie av journalisters arbete på olycksplats. Göteborg: Göteborgs universitet. Institutionen för journalistisk och masskommunikation.

Eränen Liisa (1991) Katastrofipsykologia. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Heinonen, Ari (1995) Vahtikoiran omatunto. Journalismin itsesääntely ja toimittajat. Tampere: Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja, sarja A84/1995.

Herman, Judith Lewis (1992) Trauma and recovery. New York: BasicBooks. A Division of HarperCollinsPublishers.

- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (1995) Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2001) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Huhtala, Hannele & Hakala, Salli (2007) Kriisi ja viestintä. Yhteiskunnallisten kriisien johtaminen julkisuudessa. Helsinki: Gaudeamus
- Jyrkiäinen, Jyrki (2008) Journalistit muuttuvassa mediassa. Tampere: Tampereen yliopisto.
Journalismin tutkimusyksikkö. Julkaisuja, sarja B50/2008.
- Kuutti, Heikki (1994) Journalistiikan sanasto. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Lehtonen, Jaakko (1999) Kriisiviestintä. Helsinki: Mainostajien liitto.
- Lundälv, Jörgen (1999) Det talande offret. Journalistik vid olyckor och katastrofer. Uumaja: Meyers.
- Myllyniemi, Rauni & Klaus Helkama (toim.) (1984) Sosiaalipsykologian näköaloja. Juva: WSOY.
- Mäntylä, Jorma (2004) Journalistin etiikka. Helsinki: Gaudeamus.
- Niemi, Tuula (2005) Saako toimittaja järkyttyä? Teoksessa Rahkonen, Juho (toim.)
Journalismikritiikin vuosikirja 2005. Tiedotustutkimus 28(1): 31–34. Tampereen yliopisto:
Journalismin tutkimusyksikkö.
- Pakarinen, Terttu & Roti, Rauni (1996) Ihminen toiminnallisissa ympäristöissään. Helsinki:
Kirjayhtymä Oy. Tampere: Tammer-Paino.
- Palosaari, Eija (1999). Coping merikatastrofin yhteydessä suomalaisten laivatyöntekijöiden kertomana. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.

Palosaari, Eija (2008). Lupa särkyä. Kriisistä elämään. Helsinki: Edita.

Poijula, Soili (2004) Myyrmannin räjähdys – uhrien ja omaisten psyykkinen selviytyminen ja hoidon merkitys. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 2004: 13. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Rahkonen, Juho (2005) Journalisti hyökyaallon harjalla. Aasian katastrofi uutistytön tekijöiden kokemana. Tampere: Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Journalismin tutkimusyksikkö.

Raittila, Pentti (1996) Uutinen Estonia. Kriisiviestintä ja journalismin etiikka koetuksella. Tampere: Tampere University Press.

Raittila, Pentti; Johansson, Katja; Juntunen, Laura; Kangasluoma, Laura; Koljonen, Kari; Kumpu, Ville; Pernu, Ilkka & Väliverronen, Jari (2008) Jokelan koulusurmat mediassa. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto. Julkaisuja, sarja A105/2008.
<http://tampub.uta.fi/tiedotusoppi/978-951-44-7376-0.pdf>

Raittila, Pentti; Haara, Paula; Kangasluoma, Laura; Koljonen, Kari; Kumpu, Ville & Väliverronen, Jari (2009) Kauhajoen koulusurmat mediassa. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto. Julkaisuja, sarja A111/2009. <http://tampub.uta.fi/tiedotusoppi/978-951-44-7654-9.pdf>

Saari, Salli (2005) Media – katastrofin uhrien vihollinen ja kriisiprosessin tukija. Teoksessa Rahkonen, Juho (toim.) Journalismikritiikin vuosikirja 2005. Tiedotustutkimus 28(1): 24–30. Tampereen yliopisto: Journalismin tutkimusyksikkö.

Saari, Salli (2000) Kuin salama kirkkaalta taivaalta. Kriisit ja niistä selviytyminen. Helsinki: Otava.

Simpson, Roger & Coté, William (2006) Covering violence. A guide to ethical reporting about victims and trauma. New York: Columbia University Press.

Tester, Keith (2001) *Compassion, morality and media*. Buckingham, Philadelphia: Open University Press.

Vettenranta, Soilikki (1998) *Making Sense of Chernobyl Nine Years After: TV News Reception Study of the Environmental Disaster*. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

Verkkolähteet

Backholm, Klas. *Aiheuttiko media lisästressiä kouluampumistapauksissa?* Dart Centre Europe, A resource for journalists who cover violence. Mar 31, 2010. [Online] [24.5.2011]

<http://dartcenter.org/global/fi/aiheuttiko-media-lis%C3%A4stressi%C3%A4-kouluampumistapauksissa>

Backholm, Klas & Björkvist, Kaj (2010). *The effects of exposure to crisis on well-being of journalists: a study of crisis-related factors predicting psychological health in a sample of Finnish journalists*. *Media, War & Conflict*. Vol. 3, No. 2, ss. 138–151. [Online] [24.5.2011]

<http://mwc.sagepub.com/content/3/2/138>

Haravuori, Henna; Suomalainen, Laura; Turunen, Tuija; Helin, Janne; Berg, Noora; Murtonen, Kalle; Kajak, Kristi; Kiviruusu, Olli & Marttunen, Mauri (2009). *Kauhajoen ampumissurmille altistuneiden oppilaiden selviytyminen, tuki ja hoito. Kahden vuoden prospektiivisen seurantatutkimuksen väliraportti*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. [Online] [23.5.2011]

<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/6dc51eec-081d-4c05-848c-11a7f41e8c4c>

Journalistin ohjeet 2011 [Online] [8.5.2011]

<http://www.journalistiliitto.fi/pelisaannot/journalistinohteet/>

Muralidharan, Sidhart; Rasmussen, Leslie; Petterson, Daniel & Jae-Hwa, Shin. *Hope for Haiti: An analysis of Facebook and Twitter usage during the earthquake relief efforts*. *Public Relations Review*. Jun 2011, Vol. 37, Issue 2, p. 175-177. [Online] [15.5.2011]

http://www.nelliportaali.fi/V/5B25T4M23GTFG5PHMETQXQM3MLNXRVVLA9KTT1DKR9IJAE2E36-14493?func=eshelf-2&short-format=002&set_entry=000008&format=999

Raittila, Pentti, Koljonen, Kari & Väliverronen, Jari (2010). *Journalism and School Shootings in Finland 2007–2008*. Tampere: Tampere University Press. [Online] [24.5.2011]
<http://tampub.uta.fi/tup/978-951-44-8257-1.pdf>

Seon-Kyoung, An & Gower, Karla K. *How do the news media frame crises? A content analysis of crisis news coverage*. *Public Relations Review*, Jun 2009, Vol. 35, Issue 2, p. 107. [Online] [14.5.2011]

http://www.nelliportaali.fi/V/5B25T4M23GTFG5PHMETQXQM3MLNXRVVLA9KTT1DKR9IJAE2E36-09098?func=eshelf-2&short-format=002&set_entry=000006&format=999

Suomalainen, Laura; Haravuori, Henna; Berg, Noora; Kiviruusu, Olli & Marttunen, Mauri (2009). *Jokelan koulukeskuksen ampumissurmille altistuneiden oppilaiden selviytyminen, tuki ja hoito. Kahden vuoden prospektiivisen seurantatutkimuksen väliraportti*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. [Online] [23.5.2011] <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/cd9a8a77-c606-4d33-afc1-19de3206e334>

Wigley, Shelley & Fontenot, Maria. *Crisis managers losing control of the message: A pilot study of the Virginia Tech shooting*. *Public Relations Review*, Jun 2010, Vol. 36, Issue 2, p. 187–189. [Online] [15.5.2011]

http://www.nelliportaali.fi/V/5B25T4M23GTFG5PHMETQXQM3MLNXRVVLA9KTT1DKR9IJAE2E36-18500?func=eshelf-2&short-format=002&set_entry=000002&format=999

LIITTEET

Liite 1: HAASTATTELURUNKO

1. Taustatiedot: ikä, sukupuoli, koulutus, nykyinen työnantaja, kokemus journalismin alalta.

2. Työtehtävä Kauhajoen kouluammuskelujen aikana. Olitko töissä myös Jokelan kouluammuskelujen aikaan ja mitä teit tuolloin?

3. Kauhajoen ammuskelut. Lähtötilanne. Ohjeistus. Kauhajoella oloaika.

Kuinka nopeasti ehdit paikan päälle ja mitä teit perille päästyäsi?

Miltä työskentely tuntui? Henkinen valmistautuminen Kauhajoelle mennessä.

Miten Jokela-kritiikki vaikutti työskentelyysi Kauhajoella?

Kysymykset esimiehille:

Toiminta kotitoimituksessa

- Kauhajokeen liittyvän uutisprosessin alkuvaihe
- Miten uutiskoneistoa alettiin organisoida? Hälytettiinkö lisävoimia?
- Millaisia päätöksiä tehtiin työnjaon suhteen?
- Kuinka esimiesvetoista uutisoinnin eteneminen oli?
- Millaisia näkökulmavalintoja, rajauksia ja päätöksiä alkuvaiheessa tehtiin?
- Mitä paikan päälle lähtevien kanssa ehdittiin sopia ennen lähtöä?
- Pystyttiinkö kotitoimituksesta antamaan informaatiota, jota paikan päällä ei ollut saatavilla?
- Liittyikö tiedonkulkuun mitään ongelmia?
- Kuka teki viime kädessä päätökset siitä, mitä julkaistaan?
- Jätettiinkö jotain materiaalia julkaisematta? Jos, miksi?
- Oltiin kentältä saatuun materiaaliin toimituksessa tyytyväisiä? Jollei, mitä olisi kaivattu lisää? Mitä vähemmän?
- Oliko julkaistuissa jutuissa jotain sellaista, mikä jälkikäteen arvioiden olisi saanut jäädä julkaisematta?
- Mitä lähteitä toimituksessa seurattiin?
- Miten silminäköjäläusuntojen käyttöä linjattiin?
- Miten Saaren verkkoon jättämään materiaaliin suhtauduttiin?

4. Tunteet ja kokemukset. Ensireaktio. Tunteiden kirjo. Uhrin.

Mitä tunteita kävit läpi Kauhajoella? Millainen kokemus Kauhajoesta muodostui?

Millainen se oli verrattuna Jokelaan? Millaisia tunteita oli uhreja kohtaan?

Miten hallitsit omia tunteitasi?

(tunteiden hallintakeinoja kriisin tapahtumapaikalla Atle Dyregrovin (1994) mukaan: henkinen valmistautuminen, epätodellinen olo, reaktioiden torjuminen, etäisyyden ottaminen, huumori, reflektion estäminen toimimalla, itseä vahvistavat kommentit, sosiaalinen tuki jne.)

5. Oman työn mieli. Journalistinen ammatti-identiteetti.

Mediaa kohtaan on vihamielisyyttä, toimittajia pidetään haaskalintuina ja nuuskijoina. Kärsitkö siitä? Mitä ajattelet omasta työstäsi? Millainen journalistinen ammatti-identiteettisi on?

Kyseenalaistitko Kauhajoella (Jokelassa) oman toimintasi oikeutuksen?

6. Kielletyt tunteet

Saako tällaisen kriisin yhteydessä kokea onnistumisen tunteita? Millaisia onnistumisen hetkiä ja tunteita koit? Onko muita kiellettyjä tunteita?

7. Syyllisyys

Podetko syyllisyyttä toiminnastasi? Entä median toiminnasta?

Olisiko Jokelan jälkeen pitänyt tehdä jotain toisin, ettei ainakaan yllytettäisi muita tekemään samanlaisia tekoja? Lietsooko media?

Olisiko Kauhajoen tai Jokelan tapauksessa ollut mahdollista jättää kertomatta ampujan nimi ja näyttämättä hänen kuvansa? Rakennettiinko heistä sankareita?

8. Takaisin kotona

Miltä kotiinpaluu tuntui? Kuinka kauan kävit tunteita ja tapahtumia läpi? Millaisia tunteita?

9. Viikot Kauhajoen jälkeen. Ajatukset, tunteet, kokemus, reaktiot. (Entä Jokelan jälkeen?)

Millaisia jälkireaktioita koit?

Seurasiko positiivisia tunteita? Millaisia? Entä millaisia negatiivisia?

(Jälkireaktioita Atle Dyregrovin (1994) mukaan: vaikeus palata arkityöhön, mieleen tunkeutuvat muistot, ahdistus, surullisuus, unihäiriöt, keskittymisvaikeudet, väsymys, levottomuus, vihanpuuskat, ärtyisyys, itsetutkiskelut, syyllisyydentunne, arvojen muuttuminen)

Katastrofityöskentelyn **hyviä** puolia: yhteisöllisyyden tunne, ammatillinen oppiminen ja kasvu, tärkeyden tunne, jännitys, virikkeellisyys, uudet ihmissuhteet, avuliaisuuden ja tehokkuuden tunteet, tunne että on tehnyt jotain tärkeää, yhteisön ja uhrien suoma arvostus, itseluottamus kun on selvinnyt tilanteesta, rohkeuden tunne

Katastrofityöskentelyn **huonoja** puolia: traumaattiset ärsykkeet, samastuminen uhrien menetyksiin, epäpätevyden ja riittämättömyyden tunne, turhautuminen, epätietoisuus tilanteesta, ero läheisistä, väsymys, uupuminen

(Eränen Liisa: Katastrofipsykologia. 1991)

10. Tunteet nyt

Miltä tuntuu nyt? Millaisena muistat kokemuksen?

11. Läpipuinti

Käytiinkö kokemusta läpi toimituksessa? Kenen kanssa keskustelit? Tarvitsitko apua? Mistä sait tukea? Työkavereiden reaktiot?

12. Palaute

Tuliko työstä palautetta, keneltä? Millaista? Oliko työskentely kriisissä palkitsevaa? Miten itse koit oman työskentelysi?

13. Muut kriisit, joissa olet ollut töissä. Siviilielämän kriisit.

Millaisia kokemuksia ja tunteita muista kriiseistä, joissa olet ollut töissä? Mikä on urasi vaikein työtehtävä? Miksi?

Entä omat siviilielämän kriisit? Mikä merkitys niillä on siihen miten teet työtäsi?

14. Yleinen suhtautuminen kriiseihin

Miten yleensä suhtaudut onnettomuus-, kriisi-, katastrofiuutisiin? Miten ne ovat vaikuttaneet työhösi ja sinuun?

Miten Kauhajoki (ja Jokela) suhteutuvat aikaisempiin kokemuksiin?

15. Tulevaisuus

Oletko valmis samanlaiseen tapahtumaan uudestaan? Miten kriisivalmiutesi ovat kehittyneet Kauhajoella (ja Jokelassa)? Miten neuvositt muita kriisissä työskenteleviä?